

Burnet, Thomas,

De fide et officiis Christianorum liber

Londinium 1727

Dogm. 170

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10397719-6

Pirach

Lagun.

170

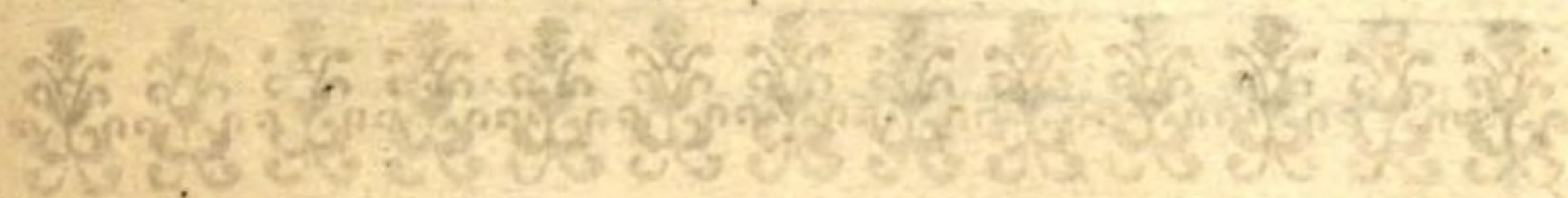
DE
Fide & Officiis
CHRISTIANORUM
LIBER.

Authore THOMA BURNETIO, S.T.P.

L O N D I N I:

M.DCC.XXVII.

MONITUM

**BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS.**

IN OMNIBUS

MONITUM.

AUCTORIS doctissimi prudentiâ cautum fuerat, ut quam de rebus controversis sententiam clausam in pectore habuit, nonnisi cum paucis, iisque consultioribus, amicis communicaret: nec palàm proderet; ne, datâ ingeniis hinc paulò infirmioribus inde liberioribus occasione, contentioni facem prætulisse videretur. Quoniam autem tam rara Scriptoris eruditissimi monumenta ob codicum ab ipso impressorum paucitatem aut deperire aut pro deperditis haberi aliquando possent; aliquot eorum exemplaria visum est diligenter ad ipsum Archetypum recudere: non ut in vulgus ederentur (ne fortè Auctoris defuncti

M O N I T U M.

functi proposito fraus fieret); sed ut selectorum quorundam fidei, quasi depositum quoddam, concredita, tam à publicatione quàm ab interitu tuta conservarentur. Quisquis igitur hæc acceperis, scias tibi utendi tantùm, non abalienandi ius dari; teque fidei violatæ reum fore, si, te permitte aut connivente, vel exscribantur, vel imprimantur. Vale.

D E

D E

Fide & Officiis CHRISTIANORUM.

C A P. I.

Argumentum & Ratio Operis.

Doctrinam Christianam in Canone
Scripturæ contineri, five in Libris
Sacris Judæorum & Christianorum
supponimus; neque id agitur impræsentia-
rum, (quod ab aliis præclarè præstitum est)
ut eorundem Librorum authoritatem vindi-
cemus. Doctrinam autem in sacris illis ta-
bulis descriptam ita explicare conabimur,
ut quæritantibus appareat, Religionem Chri-
stianam esse OEconomiam Deo dignam, &
humano generi salutarem; nihilque supersit
obstaculi (modò animorum vitia excipias)
quo minùs hanc Religionem, ut cœleste do-

num & institutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & affectu ipsius obsequamur præceptis & documentis.

Quæ proindè propius spectant ad hanc dissertationem ea sunt quæ sequuntur. Ut dilucidè doceamus pro virili quam viam salutis præscripserit Religio Christiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ insuper auxilia promiserit ad virtutem & pietatem contendentibus. Prætereà, qualem Dei cultum ritusque sacros instituerit. Porro quibus constet dogmatis Fides Christiana, quærendum: Quæ nova proponat aut mystica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum: Denique de præmiis & pœnis vitæ futuræ, quid statuatur: Qualem polliceatur felicitatem suis discipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliisque affinibus, versabitur hæc dissertatio.

L. I.

Inter alia quæ Christianis olim objecere Philosophi, duo erant maxima: Primum erat *Credulitas*, seu fides temeraria, in recipiendâ suâ Religione, & eâdem pertinaciter asserendâ: Dein alterum, ipsius religionis imbecillitas & impotentia ad restaurandam & perficiendam, ac, ut ità dicam, beatificandam Animam humanam. Ad prius quod spectat, *Celsus* apud *Origenem* populum Christianum generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate suâ facilè decipiuntur à præstigiatoribus: Nec eos pati velle ait, ut sua fides ad examen revocetur. Φησὶ δὲ τις μὴδὲ βεβλομένους δίδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ᾧ πιστεύουσιν.

σι, &c. *Quosdam ex his, de Christianis loquitur, ne velle quidem rationem fidei suæ vel reddere vel accipere dicit. Usurparéque illud dictum, nè EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE. Dicere etiam solitos, mala res est mundana sapientia, bona verò stultitia. Pudet audire hæc opprobria in Christianos effusa, temerè licet, ut spero, & invidiosè. Siqui sunt qui hoc modo torpere & otiari amant in suâ religione, & tantùm non obdormiscere, in eos incidant hæc spicula, pungant & expergeficiant. Nos utique vigiles esse volumus animoque parato ad tuendam provinciam. Nullum fugimus examen Fidei nostræ, nec eam à quoquam recipi petimus, nisi peracto prius examine, sive id instituant per monumenta Prophetica, sive ex historiâ rerum à Christo & Apostolis gestarum, sive ab ipsius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus nullum locum excipimus, unde elici possit veritas, aut elucescere.*

Quod pertinet ad alterum nobis à Philosophis objectum, est quidem commune Christianis cum Judæis, Ethnicisve quibuscunque qui formam aliquam religionis, cultumque Dei aut Deorum observabant. Scilicet *Porphyrius*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuscunque humano generi hætenus propositis, hanc ausus est ferre sententiam, *Non dum receptam esse unam quandam* S. August. *sectam quæ universalem viam Animæ contineat* C. D. l. x. *liberandæ.* Nempe liberandæ à suis sordibus, c. 3 2. vid. *& ad primævam suam felicitatem & perfectionem restituendæ.* Id enim voluit *Por-* etiam c. 11.

phyrius, necdum ait ad suam notitiam pervenisse, ex ullâ Philosophicâ disciplinâ, aut religione publicâ, hujusmodi viam salutis universalem.

Quæ desideravit *Porphyrus* in omni aliâ religione, putâ vitam æternam, & quæ eò ducat viam certam, ea nobis promisit & exhibuit Dux & Legislator noster, Christus. *Ego sum*, inquit, *via, veritas & vita*, *Joh. xiv. 6.* Dixitque sibi datam esse omnem potestatem in Cœlo & in Terrâ, (*Math. xxviii. 18.*) Nec tantum in Cœlo & in Terrâ, sed etiam inferorum & mortis ei commissas esse Claves, *Apoc. i. 18.* Dein hanc plenitudinem potestatis jûsque invitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Postea, suâ ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, in arrhabonem & præensionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cum de authoritate Legislatoris agitur.

Luc. xx.
36.

Interea, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cœlum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Itâ vitam æternam explicuit Christus, ita intelligunt Philosophi. Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat conditiones, quâ viâ eatur ad cœlum, respondet ipse, *Joh. xi. 25. Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit*

in me habebit vitam eternam, & suscitabo ipsum in ultimo die. Hoc est, qui fidem legemque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, sive Gentium sive Judæorum, hoc ei præmi-um dabo, hanc mercedem, se, finitâ hac vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem sæpius repetit Christus, oblata occasione, in aliis sermonibus & colloquiis, *Joh. iii. 15. c. vi. 40. c. x. 28. c. xvii. 2, 3.*

His itidem consentientem in omnibus experimur doctrinam Apostolorum, primorum Evangelii præconum. Potentiam simul & propensam Christi voluntatem ad procurandam salutem humani generis, vimque illius institutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & testantur. *Non me pudet Evan-* Rom. 1.
gelii Christi, inquit Paulus, *siquidem est poten-* 12.
tia Dei ad salutem cuivis credenti, Judæo pri-
mum, tum etiam Græco. Nec est, inquit Pe- Acts iv.
trus, in alio quoquam salus: nec enim aliud 12.
nomen est sub cælo, quod datum sit inter ho-
mines, per quod oporteat nos salvari. Hunc
 etiam θεὸν σωτῆρα iidem testes asserunt, &
 velle & posse Animum nostrum in partici-
 pationem naturæ divinæ, corpûsque in par-
 ticipationem formæ divinæ evehere, (2 Pet.
 i. 4. Phil. iii. 21.) Quibus præmiis, quâ
 gloriâ, nihil patitur illustrius natura hu-
 mana: Nihil cupit præclarius ambitiosa
 philosophia. Sed de his plenius in sequen-
 tibus.

Hæc ad *Porphyrium*. Sed liberandæ &
 emancipandæ Animæ à servitute hujusce
 Cor-

Corporis, purgandæque ad vitam, quam anhelamus, cœlestem recipiendam, impares esse dicit omnes ritus, omnemque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoscimus & unâ affirmamus, *Rom. i. Heb. x.* Sed non expectanda est integra & absoluta emancipatio ante solutum hoc Corpus, mundumque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum, *Rom. viii. 19, 20, 21, 22, 23. Eph. i. 13, 14.* Interea Christianis præcipitur in hac vitâ iterum iterumque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctisque promittitur salus æterna (*Heb. xii. 14.*) memoratâ ubique sanctitate, ut ejudem obtinendæ conditione necessariâ. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vimque promissorum de vitâ æternâ consequendâ, *1 Cor. xv. 58. & 2 Cor. vii. 1. Heb. xii. 1, 2.*

Ita comparata est, ut vides, Religio Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hac institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maximè idonea. Id unum superest, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab authoritate divinâ & ab eadem confirmata, ut effectû suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostram & expectationem frustratum iri. Id quod, spero,
10,

ro, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

Hæc in genere præfati sumus ad Philosophos. Quæ prætereâ à Judæis, antiquo Dei populo, objiciuntur, circa Messiam nostrum, Legemque novam, ea sub finem hujusce scripti tractabimus; ut cuilibet adversario fidei nostræ, sive Græco sive Judæo, modò suæ infidelitati rationes aliquas obtendat, responsum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis nostræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuendum esse ab ipsius hostibus in quovis certamine honesto; modò ex parte nostrâ, bonæ causæ nec animus desit, nec consilium. Hæc breviter præfati ad opus ipsum progrediamur.

C A P. II.

De Religione Naturali, universali & immutabili. Dein de Religione instituta, & ipsius fundamento generali in singulis Œconomiis.

OMNIS Religio vera, five divinitus five humanitus instituta, suas habet radices in *Religione Naturali*; Hæc igitur primò est consideranda. Religio autem naturalis in eo posita est præcipuè, ut agnoscamus *Deum unum Summum*, rerum omnium Authorem & Rectorem; Dein rerum discrimina, secundùm rationes veri & falsi, boni & mali, turpis & honesti, justi & iniusti. Denique, quatenus ab his arguitur, præmiorum & poenarum futuram distributionem. His fundamentis innititur religio prima, atque ei superstructæ sunt Religionæ secundariæ: quæ dici solent *œconomiæ*, dispensationes, Leges aut Institutiones sacræ. Hæ verò *œconomiæ* & instituta multimodis variantur pro ratione temporum, locorum & gentium. Dein alia atque alia sunt secundùm rerum intellectualium ordines mundosque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodum enim in Corpore animali sunt quædam stamina; ad vitam & sensum necessaria, sine quibus natura animalis constitui aut consistere non potest: licet interim variæ sint formæ & figuræ istorum corporum, super-

additis

additis organis aptisque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piscium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & sensu fruuntur: Ita variæ sunt Religionum formæ, facies, & constructiones, pro vario rerum statu & ordine, secundum providentiam & consilium sapientissimi Rectoris & Opificis: participant autem omnes, plus minùs, eandem naturam intimam, eundem succum, finè quo nullam habituræ essent vim divinam aut vitalem. Nullum est ædificium absque fundamento, nec arbor aut frutex absque radice: Neque magis finè his feminibus & principiis originariis ulla nasci potest aut constare religio.

Ad hæc consequens est, vel potius intertextum, universalem & immutabilem esse hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione institutâ dici potest. Universalem enim dico sensu latissimo, quoad omnia tempora, terras, populósque: Nec in hac Terrâ tantum, sed etiam in cæteris, quotquot sunt habitabiles per totum universi ambitum. Sicut enim colores sunt varii in variis corporibus pro ratione materiæ subjectæ, Lux autem eadem est quæ singulis substernitur, & à diversis corporibus diversas habet modificationes: Ita religio naturalis in se eadem ubique, variè modificatur in diversis æconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræsentatur. Neque æquum est credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantum apud nos misellos & in hoc Orbe exiguo, sed quaquâ
C patent

patent universi latifundia, ubicunque habitant animalia rationis & religionis capacia, elucet hæc varietas, & nova pulchritudo, & πολυποίκιλος σοφία.

Illud prætereà notandum: Quo præstantiores sunt naturæ intelligentes & sublimioris ordinis, eo puriorem esse & magis defæcatam religionem quæ apud ipsas exercetur; ut cum cælum versùs ascenditur è terrâ, quo altiùs evades, eo lux erit liquidior, & puriorem hauries æthera: Deorsum autem dejectis oculis crassius & turbidius videtur lumen, umbris hîc illîc, & nebulis, & fumis interspersis. Pariter in naturis superioribus, quo propiùs acceditur per varios transeundo rerum gradus ad summum Numen, eo magis sicco & casto lumine, mente & veritate in singulis colitur Deus, virtutisque & pietatis peraguntur officia. In inferioribus autem umbrosior est religionis forma, affectibus humanis, aut incolarum quorumcunque indoli & infirmitati magis accommodata.

Aug. de
C. D. l.
vi. c. 5.

Distinxerunt olim sapientes Religionem in *Vulgarem* & *Philosophicam*: & inter Romanos doctissimus *Varro*, *Vulgarem* illam iterum dispertivit in *Poëticam* & *Politicam*. Hæc quidem non malè sejunxit & discrevit alia ab aliis in Religione Ethnicâ, ut erat impura & permista; atque alia apud vulgus, apud sapientes alia. Nos autem quæcunque sunt fabulosa aut artibus politicis excogitata, à religione naturali rejicimus. Id tamen, quod rectè notavit idem Author, non

non diffiteor, multa vera esse, quæ vulgo scire non sit utile: & siqua nudè proposita finem suum non essent assecutura, in iis licet ad commune iudicium popularémque intelligentiam stylum demittere.

Diximus præterea Religionem naturalem esse *Æternam & immutabilem*: ut patet exinde quòd radicata sit in naturâ divinâ, quæ est æterna & immutabilis. Est in Deo, ut in suo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, iustitia, sanctitas, omnis denique rectitudo: Et ab his perfectionibus, naturæ divinæ æstimanda & metienda est perfectio omnis creaturæ rationalis. Eo enim quævis est perfectior, quo propiùs accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quo perfectior eo beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata sitis, eo nos impellunt omnia, ut veritatem, iustitiam, bonitatem, cæterasque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Quúmque harum perfectionum regula sit immutabilis & inflexilis Dei naturâ, ut antea diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & respondet religio naturalis, in hac parte fixa, immobilis & immutabilis.

Hæc de religione naturali secundum innata rerum discrimina, boni & mali, turpis & honesti, in vitâ & moribus instituendis semper observanda, dicta funto. Pars altera religionis naturalis versatur circa cultum Dei, & pietatem summo Numini debitam. Est autem vera pietas Adoratio Dei secundum

dum dignitatem & perfectionem suæ naturæ. Estque vel solius animi, in meditatione & contemplatione posita, &, quæ indè nascuntur, aspirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel est etiam externa, quæ corpore unà peragitur, precibus & laudibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultûs exterioris. Neque enim hîc pingas velim Religionem naturalem penitus nudam, sinè omni cultu, instar fœtûs recens editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliata: His solet redundare potius religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam, Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Prætereà Dies festi sacris obeundis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, resipiscentiam & reformationem hortationes. Denique, quæcunque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetranda beneficia, vel ad salutem publicam aut privatam, secundum optimum naturæ lumen, ea sunt inferenda aut adoptanda in religionem naturalem.

Non

Non est adeò sterile naturæ solum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem instar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis consulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ scalâ ascendit in cœlum? Non est, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cœlum evehitur. Quâ lege præter illam conscientiæ naturalis vitam instituit, mores rexit * Noachus, cum habitus est justus & perfectus in conspectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recens nato secundus tertiûsve erat ab Adamo, multis ante Mosem sæculis. Ille tamen *justus* dicitur à Christo, & inter viros sanctos numeratur, *Matth. xxiii. 35.* Denique quâ fide Abrahamus & reliqui Patres ante latam Legem Mosaicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hósne omnes credemus æternum periisse, aut perituros esse? *Hos, inquam, qui legem externam non habentes, sibiip-* Rom. ii.
14, 15.
sis fuere Lex, ostenderuntque vim legis scriptam in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuo accusantibus aut etiam defendentibus. Te prætereà testor, Nobilem Arabem, Dei servum, Jobum; Dei servum appello, erat enim, Deo teste, Integer & rectus, timens Dei & re-

* Tertull. advers. Jud. c. 2. p. 184. Unde Noe justus inventus si non, &c. adde Notam Pamelii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

cedens à malo. Quas virtutes heroicas exercuit, referente Historiâ Sacrà ! Quam vim & constantiam animi ! Quæ præclara documenta reliquit, verbis factisque ! Plures non memoro satis notos, ex hac aut illâ gente & ætate. * Nec credendum est, hos eximios viros sibi solis sapuisse : Celebrârunt, in suâ quisque familiâ, tribu, ditione, cultum aliquem divinum, purum, castum, Deo gratum, sibi & suis salutiferum. Tales cultores quærimus, cultumque similem, in eâ, de quâ hic agitur, religione naturali, sincerâ & incorruptâ. Sed ad Religionem institutam transeamus.

Religio instituta qualiscunque duabus constat partibus, communi & propriâ. Id quod participat cum religione naturali, Commune appello : & quod habet novum & huic superadditum, institutione aliquâ divinâ aut humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici potest. Pietas enim & probitas naturales sunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ ; vel instar sanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, secumque vehit & vitam & vires & sanitatem, singulisque partibus nutriendis succum idoneum. Proinde semper in Religione divinitus institutâ, adeoque verâ, pars naturalis est superior, & domina-

* Οἱ μετα λόγῳ βιωσαντες &c. Justin. Apol. 2. p. 83. Dein Dial. cum Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἱ τὰ καθόλου, καὶ φύσει, καὶ αἰώνια καλὰ ἐποίησαν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ. *Nam qui ea fecerunt, quæ universim, & naturâ & perpetuâ pulchra sunt, Deo benè placent.*

tur alteri quoties sese interfecant, atque ita impediunt ut alterutra sit intermittenda. Hoc in œconomiâ Judaicâ & Christianâ, à Deo constitutis, manifestò patet: In Ethnicâ parciùs, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & institutis omnibus sanctitas naturalis, & virtus interna, ut infra patebit. Sed operæ pretium erit has Leges sacras cujuscunque ordinis cum naturali paucis conferre, ut in singulis quem locum teneat Illa videamus.

Quoad Legem Judaicam, imprimis notum est Decalogum esse partem ipsius principalem: Eùmque fundari, maximâ ex parte, in lege naturæ: in officiis putà quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honesto, præstare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Christus, (*Mat. xxii. 37, 38, 39, 40.*) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter statuerunt è Judæis sapientiores: Aiunt quidam Doctores Hebræi, id primum fuisse consilium propositumque Mosis, ut ex unico Decalogo, sive decem præceptorum tabulis legem constitueret Israëlitis: Sed cum redux è monte vidisset ingenium populi ad Idololatriam propensissimi, utpote qui tantillo tempore suæ moræ *Aureum vitulum* sibi confecerat, & in Deum Israelis erexerat: His, inquam, visis, mutavit sententiam Moses, atque secum statuit, huic populo opus esse Religione negotiosa, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus suis sacris distentos, ne ex otio & affectibus

Vid. Jer.
c. vii. 22,
23.

Antiq.
Jud. l. 16.
c. 10.

festibus superstitiosis in idololatriam defle-
tant. Hinc legi suæ puræ & simplici mul-
titudinem rituum adjunxit, utilium qui-
dem in hunc finem, sed aliàs in onus &
gravamen; ita tamen adjunxit, ut sub his um-
bris semper integra & illæsa maneret justitia
naturalis & immutabilis. Flavius Jose-
phus, vir harum rerum consultissimus, cum
decreta Cæsaris & Præsidium Romanorum in
gratiam data gentis Judaicæ exposuisset, in
suæ Legis defensionem hæc subjungit, "Εθεσι-
μὲν γὰρ ὁδὸν ἐστὶ γένος, ὃ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ χρῆται κα-
τὰ πόλεις, ἐστὶ δ' ὅπη πολλῆς ἐγγινομένης τῆς διαφορᾶς,
τὸ δίκαιόν δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ἐπιτηδεύει, λυσι-
τελέστατον ὄν, Ἕλλησὶν τε καὶ βαρβάροις ἔπλεϊσον
οἱ παρ' ἡμῶν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς εἰ
καθαρῶς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, εὖνῃς καὶ Φίλῃς ἀπερ-
γάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῶν ἐπαιτη-
τέον, καὶ δέον ἔτι ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευ-
ματων διασθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλο-
κάγαθίαν ἐπιτηδεύειν ἔχειν· τῆτο γὰρ κοινὸν ἅπα-
σιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων
βίον. *Moribus quidem nulla gens iisdem utitur
perpetuò, sed oppidatim ferè in his fit mutatio
aut differentia: Justitia autem omnibus homi-
nibus ex æquo competit, res utilissima tam Græ-
cis quàm Barbaris, cujus maxima in nostris le-
gibus habetur ratio, nòsque omnibus, modò eas
inviolatas servemus charos ac amicos potest red-
dere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut
non tam nos ob diversum vitæ genus horreant,
quàm complectantur ob veræ virtutis studia.
Hæc enim communis est omnibus, & sinè hæc
non potest humana vita consistere. Rectè di-
stinxit id quod singulare est in hac aut illà
Religione sive lege sacrorum, ab eo quod*
com-

commune est omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλονάγαθον appellat, quod ubique est observandum. Idem sentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & discrimine rerum in Lege suâ constitutarum.

Prophetæ * prætereâ, qui Mosem sequebantur, idem rerum sive jussarum in Lege, sive prohibitarum discrimen tradiderunt & inculcârunt. Majoris ubique æstimant pretii & valoris justitiam, probitatem, misericordiam, aliâsque dignitatis innatæ virtutes, quàm sacrificia & victimas, aut ritus quoscunque, à Deo licet institutos. Multum versantur, ut notum est, in hoc argumento Prophetæ, & cum magnâ verborum vi & copiâ: Deumque introducunt quandoque indignanter & cum fastidio rejicientem hæc quasi superflua aut præ cæteris nihili facienda. Vide quæ Propheta *David*, quæ *Isaias*, *Feremias*, *Hoseos* & *Micah* hæc de re disserunt: & cum Judæis superstitiosis, quasi injurias Legi factas vehementer expostulant, *Psalms*. l. *Isa.* i. 11, &c. *Fer.* vi. 20. *Hos.* vi. 6. *Mich.* vi. 6, &c.

Denique, ut olim Prophetæ, ita Christus, *Mat.* xxiii. Legis Mosaicæ supremus Expositor, hanc distinctionem rerum, magis minúsve sacrarum, neglectam aut malè custoditam Judæis sæpius objecit & exprobravit. Quæ in se & semper bona sunt Τὰ βαρύτερα τῶ νόμου appellat, *Legis graviora capita*, quæ præponderant aliis

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 32. Non aliud Gentes prudentiores. Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

omnibus, innocuis licet & Lege externâ & temporariâ constitutis. Quúmque ritualibus suis inhærerent Judæi posthabitis his primariis, idque sub religionis prætextu, hypocrisis eos arguit Christus, malúmque iis & tristes iras denunciat, irritum Dei verbum facientibus. Ita comparata erat Lex
 Mat. xxiii. 14. Mar. vii. 11, 12, 13. Judaica respectu naturalis; de Christianâ jam dicendum.

Dixit Christus se venisse *non ad dissolvendam Legem Mosaicam*, sed *ad implendam*. Mat. v. 17. Quomodo verò implevit? Quam Legem non dissolvit? Legem Ritua-lem penitus dissolvit & abolevit: Teste Apostolo ad Ephesios (c. ii. 15.) & alibi sæpius. Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι κατεργήσας, *Legem præceptorum in ritibus abolens*. Quinetiam res ipsa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Christianos, aliter non essent Christiani ut à Judæis distincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservavit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeoque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislatoris erat instar totius. Cætera typica & adumbrata explevit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem adeò non extinxit, ut eandem stabilierit, promoverit perfecérítque. Ita loquitur de Evangelio Apostolus, cùm ipsius materiam finemque explicat, Tit. ii. 11, 12, 13. *Illuxit gratia illa Dei salutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus,*
 tem-

*temperanter, & justè, & piè vivamus in præ-
senti sæculo. Expectantes beatam illam spem &
illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei,
ac servatoris nostri, Jesu Christi. Qui dedit
semetipsum nobis ut redimeret nos ab omni iniqui-
tate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem,
accensum studio bonorum operum. Hic scopus,
hic fructus Evangelii.*

Jubet nos Christus ut ad perfectionem as-
piremus: ut Deum imitemur, tam bonitate Mat. v. 45
quàm sanctitate & puritate. Jubet nos in- 1 Joh. iii.
spicere ipsum fontem lucidum Boni, Pulchri, 3.
Justi sanctique, ut divinæ imagini confor-
mes simus, divinæ naturæ participes. Hic
est nostræ, omnisque veræ religionis apex:
Nihil dici potest aut cogitari sublimius quàm
assimilatio ad primum & archetypum Bo-
num, Deum Optimum Maximum, infinitè
perfectum. Præterea, tam Christus quàm
Apostoli pietatem externam, ritusque omnes
parvi faciunt præ mentis interiori habitu,
& renovatione animi ad imaginem Dei &
primævam rectitudinem. Plurima sunt, u-
bique sparsa in Canone Christiano, perspi-
cuè tradita ut neminem latere possint, hu-
jusmodi monita & præcepta. Denique, hæc
omnia summam & per ἐπιλογισμὸν recolligit
Apostolus ad Philippeneses, his verbis, *Quæ-* Cap. iv. 8.
cunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcun-
que justa, (sive ex lege naturæ, sive gentium,
sive nostrâ) quæcunque sancta aut pura, quæ-
cunque amabilia, quæcunque bonæ famæ & nominis
apud omnes; Si quæ virtus, vel quod in cen-
su vir tutum apud probos habetur; si quæ
laus aut laude dignum & sapientium appro-

batione, *hæc cogitate*; Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apostolica, sub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectore inſe- vit natura, & conſenſus univerſalis pruden- tum ſtabilivit. Atque ex horum omnium ſtudio & exercitio viri Chriſtiani officium conſtituitur.

Haſtenus de religione Judaicâ & Chriſ- tianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Supereſt Religio Gentilis, quæ quidem dici ſolet *naturalis*, quòd nullam habeat adjunc- tam Revelationem aut institutionem divi- nam: ſed reverà alieniſſima eſt ab illâ reli- gione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in ſuperiori capite. Distinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudâmq; deſcripſimus, ut ſinè ornatu, ita ſinè maculis. Sed mul- tis modis impura eſt illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus inſanis, ut in eâ ſuffocari videantur tam pie- tatis quàm virtutis ſemina. Sed ut hæc æ- quo jure expendantur, ſtatum ipſius, ſi pla- cet, pauliſper inſpiciamus, ſive in peſſimis, ſive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

Jam receptum eſſe videtur apud eruditos, Gentes inter tot ſua Numina, unum ut ſum- mum & altiſſimum coluiſſe. Neque aliter fieri

fieri potuit, si rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, singulos supremos, concipere non licet: quòd si ordines aliquos constituas, inferiores & superiores, ad summum ordinem tandem perveniendum est. Nec in eo ordine fas est plures fingere inter se æquales: Plura enim infinitè perfecta, & per se existentia, consistere non possunt, secundùm mentis nostræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quòd præter hunc summum Deum, alios inferiores colerent. Nec apud vulgus tantùm id in usu erat, sed à Philosophis etiam & sapientibus approbatum. Ἀθανάτους μὲν Plat. in Epinom. m. p. 984. de Leg. l. 4. πρῶτα θεός, &c. dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, cæterique. Nobis quidem Christianis, ut olim Judæis, vetitum est quicquam colere præter summum Deum: iis autem qui solo gaudebant naturæ lumine non habitum est nefas, debito honore & veneratione prosequi singulos rerum intellectualium ordines, pro suo quemque gradu, statione & dignitate; Dispari autem modo & affectu, ratione semper habitâ ad Deum summum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cùm nihil iis certò constaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuisset soli Deo Optimo Maximo sacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras spargere voces inanes.

At dices, forsan, Dii gentium non erant prorsus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aspectabilia & notissima,

tissima. Rectè quidem notissima, quatenus prægrandia & gloriosa corpora, sed quòd Numina essent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipsi illi cultores. Credebant utique & persuasum habebant quomodocunque, stellis inesse suas Mentes, Animasve aut Intelligentias: illustres sinè dubio & quodammodo divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter se posse putabant aut tantam majestatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœlestia Luminaria.

Hæc speciem habent excusationis qualiscunque, non autem legitimæ defensionis robur. Levibus conjecturis non innitendum est in rebus quibuscunque gravioribus, & in sacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idololatriam aut vitiosam *θεολατρειάν*. Utcunque non tam gravis fuisset gentium error, si nihil præter exercitum Cœli & Deos suos immortales coluissent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: nec bruta tantùm, sed vilia & fœda in Deorum censum adscripsere. *Mutârunt, ut inquit S. Paulus, gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium.* Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum efferebant, ita positâ omni verecundiâ, Animantia, resque inanimes instar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confusis rerum naturis

turis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

Sed præter hæc monstra Deorum & hos Deos minusculos, Diis suis majoribus tam fœda, quàm absurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utrâque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœlestium, & deprimendo naturas cœlestes ad indignitatem & vitia inferiorum: Mares & fœminas, (animalium instar) Deos Deasque & sexuum discrimina inter sua Numina constitutare: & concubitus & adulteria, aut quæcunque lasciviosi homines pecudésve perpetrant, sinè pudore ad cœlicolas transtulerunt. Ita cœlum & terram miscentes, cum infimis summa & summis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

Et quemadmodum Deos sibi fingeant Gentes minimè divinos, ita in iisdem colendis sacra minimè sacra instituerunt. Paria paribus, ritus scilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futiles. Adeò cæcutit circa res divinas in hujusce vitæ caligine, saltem vulgus hominum, tantisque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitùs imputandum. Hujusmodi enim erroribus serendis, fovendis, augendisque apud Gentes, malos interfuisse Genios, & non parum operæ contribuisse, nihil quicquam dubito.

His

Cap. ii.
14, 15.

His autem quibuscunque non obstantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honesti, æqui & iniqui fida discrimina. Id testatur S. Paulus ad Romanos: *Quum Gentes, inquit, quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt faciant: Isti legem non habentes, sibiipsis sunt Lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, unâ testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* En radicem pietatis & virtutis, conscientiam naturalem: non extinctam quidem prorsus inter Gentes, sed à superstitioso & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernitiūm corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minùs inficere solet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamentis, aut in parte legis secundariâ hærentes, quum vim ipsius scopūque præcipuum obscurâssent, & quasi obtundissent, moniti sunt à Prophetis de momentis maximis & primariis Legis, præ quibus sordent cætera: Ita Philosophi, & quandoque Poëtæ philosophantes admonuere Gentes, multa licet in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita, Diis placere maximè animum purum, æqui bonique tenacem.

*Compositum jus fâsque animi, sanctósque recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto,
Hæc cedò ut admoveam templis, & farre litabo.*
Nec

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu divino exciti, his similia profuderunt effata. Dein in philosophorum scriptis, nobiliorum classium, nihil frequentius occurrit quàm hujusmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii sit seorsim nonnulla velut in * specimen & prælibationem apponemus.

E

Hac-

* *Porphyrus* hoc argumentum multis prosequitur, l. 2. ἐπὶ ἐποχ. & perorans tandem sic statuit. Θεοῖς δὲ ἀείσει μὲν κατὰρχὴν νῆς καθαρός ἢ ψυχὴ ἀπαθής. *Diis autem acceptissima initiatio aut libatio mens pura, atque Anima perturbationis expers.* Dixerat antea non minùs rectè, Δεῖ δ' ἄρα συναφθέντας ἢ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τῶν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυ- m. p. 78.
σίαν ἱερὰν προσάγειν τῷ Θεῷ. — ἐν ἀπα-
θεί δ' ἄρα τῆς ψυχῆς τε δεῖ δεινὰ ἢ θυσιὰ αὐτῇ τε-
λεῖν. Oportet igitur ei conjunctos & assimilatos, suorum
mores & vitam, veluti pium sacrificium Deo exhibere.
Hoc autem sacrificium in contemplatione Dei, ab Ani-
mæ affectibus liberâ perficitur. Idem aliàs repetit &
inculcat sæpius. *Hierocles ad Aur. Carm.* idem ar-
gumentum tractat sub initio, ubi inter alia hæc habet,
ἢ τῶν προσφερμένων πολυτέλεια τιμὴ εἰς θεὸν εἶναι, εἰ
μὴ μὲν τῷ ἐνθεῷ φρονήματι προσάγοιτο. δῶρα γὰρ ἢ
θυσιολογίαι ἀφρόνων, πυρὸς τρεφὴ, ἢ ἀναθήματα ἱεροσύ-
λοις χορηγία. Τὸ δὲ ἐνθεον φρόνημα ἀρετῶς ἢ δεινῶς
μένον συνάπλει θεῷ, — ὁ προσφερόμενος ἱερᾶν ἑαυτὸν
προσάγων, ἢ ἀγάλμα θεῶν τεκλαίνων τῶν ἑαυτοῦ ψυχῶν,
ἢ καὶ εἰς εὐποδοχίῳ τῷ θεῷ φωτὸς τῷ ἑαυτοῦ ὁρατικῶς
νῆν, &c. Oblationum sumptuosa profusio honori Deo non
cedit, nisi mente Deo plenâ offeratur. Dona siquidem &
Hostiæ stultorum hominum nihil aliud sunt quàm
ignis pabulum; & donaria, sacrilegorum opes. At
divinus animus bene stabilitus, conjungit atque unit
Deo. — Is qui sese imprimis victimam offerens
suumque animum simulacrum divinum vel Dei sedem
faciens,

Haftenus de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus; quum notum fit, nihil habere egregii illos sectatores Mahometis (Impostoris voluptuarii & armati) præterquam quòd unum Deum colant & justitiam naturalem. Colunt, inquam, justitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipsius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaismum sapiunt & Epicureismum, cum absurdis & insulsis narratiunculis interspersis. Quòd unicum Numen venerentur Mahometani & sacra omnia Paganica, aut Pagano-Christiana res-

faciens, mentem quoque suam ad divini luminis susceptionem Deo ipsi Templum construit & præparat. Hæc quæ tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licet, non piguit adscribere. Rectè dixit Marcus Antoninus (τῶν εἰς ἑαυτ. l. 10.) εὐκολα κεύεσθαι θέλει ὁ θεός, ἀμ' ἐξομοιεσθαι ἑαυτῷ πάντα τὰ λογικά. Non ipsi adulari, sed ei similes fieri vult Deus omnes naturas rationales. Illam utique ὁμοίωσιν θεῶν, Deo conformitatem aut assimilationem celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, idque secundum Platonem: Is enim monet in Theæteto, Tum demum exitum fore miseriis mortalium, cùm ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, φυγὴ δ' ἐ, inquit Ille, ὁμοίωσις θεῶν καὶ τὸ δυνατόν, ὁμοίωσις δ' ἐ δίκαιον καὶ ὁσιον ἡρώδης καὶ φρονήσεως. Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimilemur atque conformemur: Deo autem nos assimilât justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta. Cum aliis quæ sequuntur hîc & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis: aiuntque virtutem esse viam ad veram sempiternamque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his satis.

puant

puant & abhorreant, illud laude dignum est. Quúmque Mosém Christúmque pro veris Prophetis habeant à Deo missis, necesse est commune cum iis fundamentum pietatis & religionis amplexentur. Quod in utrâque œconomiâ non aliud esse ostendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honesti rationes & discrimina. Quibus alia quidem apposita sunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum : sed eo semper consilio ut veræ pietati & virtuti suus conservetur honos, hominésque gradatim ad summam perfectionem evehantur.

Hæc commentati sumus breviter ad ostendendum Religionem statam qualemcunque & ubicunque receptam, pro subsidio & origine habuisse religionem naturalem : Recti & pravi, turpis & honesti distinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potissimum constat idem hoc ei subesse fundamentum : Ipsius enim autoritas pendet partim à qualitate materiæ substratæ, partim à veracitate Revelantis : quorum neutrum absque his notitiis præeuntibus probari potest. Sítne sancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, nisi ex ideâ aut definitione aliquâ sanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis si instituatür quæstio, non decidenda est à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipsius, de ejus enim autoritate dubitatur adhuc : sed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus

nibus Dei, authoris propositi. Et ab his præsentis & præconsideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo stabiliuntur.

Denique, Hæc quum ita se habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratumque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuscunque superinductæ esse fundamentum.

CAP. III.

*De Religione Judaica specialius ; ipsius
authoritate & utilitate multifaria.*

HA'CTENUS quid sit sacrum & sincerum quæſivimus in religione universâ. Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de causâ legitimâ recedatur à simplicitate religionis naturalis & universalis : quemadmodum recessum videmus, tam ab Ethnicis quàm à Judæis & Christianis. Cum verò religionem naturalem appellamus *simplicem*, cultum externum non propterea abdicamus aut excludimus, modò castus sit & ad Deum Opt. Max. dirigatur : prout suprà capite secundo dictum est. Sed cum superadduntur alia, tam ritus multifarii, quàm dogmata, quæ non enascuntur à ratione naturali, quæritur meritò quâ authoritate, divinâ aut humanâ : recto vel malè usurpato jure, Hæc nobis adſcititia imponantur, tanquam ad salutem humanam necessaria.

Ad Religionem Paganicam quod spectat, preterquam quòd nullam habeat divinæ authoritatis speciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus ignotis, ipsius instituta sæpe sunt inhonesta, impura, aut frivola : qualia nec decent Numina, nec homines probos & sapientes. Adeò ut videantur potius ad obscurandam gloriam summi & sanctissimi Numinis introducta, &
ad

ad abutendam religionis nomine in corrum-
pendis moribus humanis, quàm ad pietatis
& probitatis augmentationem. Hæc autem
& hujusmodi instituta peccant in regulam
primariam de ordinandis ritibus & cultu
externo, nimirum ut in iis nihil recipiatur,
quod minuat dignitatem summi Numinis,
aut bonis moribus sit contrarium. Quantum
verò in utrâque parte peccaverit Ethnico-
rum religio, à nobis præmonstratum est pau-
cis, & ab aliis multo fusiùs : ut non opus sit
iis hîc accumulandis tempus impendere.

Succedit Religio Judaica : antiqua, &
suâ antiquitate veneranda. Hîc quærendum,
ut in cæteris, primò, quâ autoritate insti-
tuta & introducta fuerit : Dein quibus le-
gibus & ordinationibus constiterit. *Mosem*
habuit Legislatorem, ut notum est, virum
maximum, & ab omni ævo celebratum : Sed
quâ autoritate nixus sit *Moses*, propriâ aut
divinâ, quæres forsan : & quibus actis aut
testimoniis irrefragabilibus autoritatem il-
lam sustinuerit. Dico breviter, *Moses* ut
semper allocutus est populum Israëliticum
nomine summi Dei, ita missionem illam, vel
Legationem divinam, multis maximisque
miraculis ostendit & confirmavit.

Sed cautè mihi forsan ita respondebis :
Hæc quidem miracula, modò vera sint, &
verè divina, fatîs habere virium & roboris
ad stabiliendam autoritatem *Mosis*, ipsius-
que Legem. Sed Colloquia illa cum Deo,
quum privata fuerint, & sinè teste, pro fic-
tis haberi possunt ; Et quod spectat ad mi-
racula

racula sua publica, non minùs facilè dici
 potest, ea præstitisse *Mosè* artibus magicis,
 in quibus præcelluisse fertur. Fateor in
 more fuisse nonnullis Legislatoribus Col-
 loquia fingere cum Numine hòc aut illo,
 quo sibi & legibus suis reverentiam & au-
 thoritatem conciliarent. Sed Legislatores
 illi nulla publica edidere miracula ad fidem
 faciendam suis privatis. *Mosès* autem, tam
 in Aulâ *Pharaonis*, spectantibus *Ægyptiis*
 adversariis, quàm postea spectante toto po-
 pulo *Israelitico*, repetitis vicibus, miracula
 peregit insignissima. Atque eo nomine in
 historiâ sacrâ præfertur & præluxisse dici-
 tur omnibus aliis Prophetis. *Non surrexit* Deut.
præterea Prophetæ in Israele par Mosi, quem cog- xxxiv. 10.
noverit Jehova ad os. Tum omnibus signis & 11, 12.
prodigiis quæ miserat eum Jehova facturum in
terrâ Ægypti, contra Pharaonem, & contra
omnes servos ejus, totâmq; terram ejus. Tum
omnibus operibus manûs fortis, & omnibus ope-
ribus terribilibus maximisque, quæ fecit Mosès
ante oculos totius Israelis. Qui verò apertè
 & testatissimè tot signa, prodigia, miracu-
 la ediderat, nulla erat ratio dubitandi de
 ipsius fide cùm se à Deo missum esse dixit, &
 ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam
 accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, ni-
 si consilii inops, aut potius furibundus, Re-
 gem magnum adiret, ut populum ei capti-
 vum per multos annos è suâ potestate evel-
 leret, propriis viribus aut proprio nomine?
 Non erat vir rapidi & ferventis ingenii
Mosès, at circumspectus, prudensque rerum
 administrandarum: Et nisi persuasissimum
 habuisset, certissimûmq; hoc illi pensum,
 hoc

Exod. iii. hoc negotium, hujusce rei curam, à Deo demandata fuisse, tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diu quidem, multumque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timidèque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obeundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosius quæsit. His dubiis omnibus cum satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendosque Israëlitas, tam illis, quàm Pharaoni exposuit, firmamque & ratam fecit multifariis miraculis: Primum in Ægypto, dein in transeundo mari, postea in Eremo & itinere Israelitarum ad Montem Sinai. Ubi Legem dedit de quâ agitur, non sinè pompâ solenni & Angelicâ, cœlo & terrâ concussis. Hæc autem cum notissima sint ex historiâ sacrâ (cui nulla est coæva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis sigillatim repetendis hîc supersedendum.

Mat. xii.
24, &c.

At hæc omnia, non vi cœlesti, sed præstigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu suspicaris de malis & magicis artibus, id memini objectum Christo a Pharisæis, ac si iisdem usus esset in suis miraculis efficiendis. Quid autem his respondet Christus? *Omne regnum dissidens adversus sese, vastatur. Et omnis urbs aut domus dissidens adversus seipsam non stabit. Sed si Satanas Satanam ejicit, adversus seipsum dissidet. Quomodo ergo stabit regnum ejus?* Id pariter dicendum

cendum cenſeo in cauſâ *Mofis*: utpote qui
 totus erat in eo, ut Idololatriam & mala
 opera Dæmonum extirparet & extingueret.
 Non quidem univerſim per totum terrarum
 orbem, ut futurum erat temporibus Meſſiæ,
 ſed apud populum Iſraëliticum, veluti pri-
 mitias Deo oblatas, & in exemplum Gen-
 tibus. Fingi autem non poteſt, ex conſen-
 ſu, aut conſilio, aut ope Dæmonum ma-
 lignorum hæc ſibiipſis inflicta vulnera, aut Exod. vii.
& viii.
 ereptum dominium. Prætereà, Magis, eo-
 rumque copiis omnibus bellum aperte in-
 dixerat *Mofes* in Ægypto, & commiſſis præ-
 liis obruerat & proſtraverat: ut nullus lo-
 cus eſſe poſſit calumniæ cuicumque in eo ge-
 nere, aut tenuiſſimæ ſuſpicioni in idem con-
 ſpirâſſe conſilium *Mofem* cum Magis, aut
 ejuſdem Numinis uſos eſſe utroſque poten-
 tiâ. Denique ut huius inimicitix & diſcor-
 diæ perpetuum maneret monumentum, Le-
 gem conſtituit *Mofes*, pœnâ mortis ſancitam, Lev. xx.
27.
 in omne genus Magos. Ab his igitur, ar-
 tibusque ſuis non abſtinuit tantum, ſed om-
 ni modo abhorruit *Mofes*. Deut.
xviii. 10,
11, 12.

Hæc de perſonâ Legislatoris, & ipſius au-
 thoritate: ſed ipſam Legem culpabis for-
 ſan, materiam Legis, & formam cultûs ab
 ipſâ præſcripti, totâque adeò œconomi-
 am Moſaicam, ac ſi eſſet inſtitutio rudis,
 craſſa, fervilis, & minutiis onerata; in luſ-
 trationibus & lotionibus externis, in diſcri-
 minandis rebus mundis & immundis, &
 mactandis animalibus, tota ferè occupata.
 Nihil ſublime ſpirat, inquires, nihil cœleſ-
 te, nec ultra hanc vitam caducam proſpi-
 cit.

cit. Ad summum, videtur lex indigna Deo supremo, animisq̃ue humanis inutilis. Fateor tibi *S. Paulum*, licet Hebræum ex Hebræis, *R. Gamalielis* discipulum, & eruditum ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsius ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirmæ & egenæ rudimenta*: Ipsamque circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbiusculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantum ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usûque Legis primario, neglectis.

Interea ut æquum feramus judicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod suprâ diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitisque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè complexus est *Moses*: atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secundaria. Prætereà notandum, non id in consiliis habuisse *Mosem*, ut Legem conderet suâ naturâ perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein, non id sibi proposuit, ut esset Lex universalis, totius Terræ, sed unius populi Israëlitici. Nec denique Lex in perpetuum duratura,

ratura, sed usque ad tempora Messiae. Hæc si tecum perpenderis, non opus erit apologiâ aut patrocínio nostro. Laudemus potius & admiremur virum illum maximum, Legislatorem consultissimum, summumque Dei prophetam, omne genus miraculis splendentem. Quem vidit olim & obstupuit Ægyptus Literatorum sedes, triumphantem in suos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrârunt. Quem denique è cœlo deductum, in ^{Mat.xvii.} testem suæ gloriæ adscivit Christus. Hæ^{3.} tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cœli & terra manserint incolumes. Nec me pigebit intereâ prefata capita percurrere, non ut excusatum habeamus *Mosem*, sed commendatissimum.

Dixi, non in animo habuisse *Mosem*, ut legem in se perfectissimam constitueret: neque universalem, neque æternam: sed temporis populóque suo accommodatam. Hunc populum, è consortio vitiisq; gentium eductum & separatum, per hanc œconomiam intermediam ad legem perfectiorem, in diebus Messiae promulgandam, disponere & præparare studuit. Hunc in finem, cum viderit Idololatriam ubique diffusam per terrarum orbem, eandemque novit veræ pietatis pestem, ac virtuti castisque moribus inimicissimam, id sibi credidit potissimum curæ esse debere, ut hanc malorum omnium radicem evelleret aut excinderet. Quapropter UNUM ESSE DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eumque

unicè colendum, declaravit, edocuit, præcepit: Atque hoc documentum vel præceptum voluit esse primum in suâ Lege, ac veluti Basin reliquorum. Dein statuit, hunc unum Deum nullâ sub imagine aut simulacro colendum esse: utpote invisibilem & incorporeum, neque nullâ formâ externâ aut similitudine repræsentandum. Nec hoc satis habuit, sed ad munienda hæc præcepta, interdixit Judæis usu imaginum & simulacrorum, non tantum in religiosis, sed etiam in re familiari aut communi; ut illecebras quascunque, aut initia malorum in hoc genere effugerent. Denique, Leges multas secundarias tulit de rebus adiaphoribus, ut dicitur, quæ suâ naturâ nec turpes sunt, nec honestæ: eo fine, ut nôrunt eruditi, quò gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

Haftenus finè omni labe optimè consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Prætereà in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses*, ab omnibus aut scædis aut cruentis ceremoniis, quas intermiscuissent Gentes, religiosè abstinuit. Nec parum est absterfisse has maculas, expurgasse has sordes è rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare è colluvie Gentium, vitiisque earum excussis, ad morum cultusque honestatem componere.

His concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximè aut remotius, plurima *Mosis* instituta,

stituta. Superesse tamen nonnulla forsan
dices, quæ huc referri non possunt, nec i-
dololatriam respicere videntur ullo modo.
Sunt quidem nonnulla typica aut typicè in-
stituta, quæ Messiam & res Messiae adum-
brant. Et proinde usui essent & adjumen-
to ad refricandam memoriam Judæis de
Messiâ venturo: & ad eundem recognoscen-
dum ubi advenerit. Denique, sunt aliæ
forsan nonnullæ præceptiunculæ quæ ad
has classes non possunt faciliè revocari; nec
forsan expeditè, liquidòque designari queant
earum origines, causæ usúsve. Esto, Hoc
nemini, opinor, cordato mirum videbitur:
Elapsis enim tot jam sæculis ab illo tem-
pore, quo Legem suam instituit *Moses*, nes-
cimus hodie quis fuerit rerum & religionis
status, sive in Ægypto unde venerant Israë-
litæ; sive in Gentibus Canaaniticis, quò
tendebant; aut denique in populis circum-
vicinis, aliisve quibuscunque unde contagio
aliqua iis afflari potuisset. Hæc, inquam,
cùm nesciamus magnâ ex parte: Quibus ma-
lis foras advenientibus occurrendum esset,
quibus morbis populi adhibenda medicina,
nihil miror nonnullorum præscriptorum ra-
tiones & usus à nostro aspectu oblitescere.
Ab iis autem monumentis quæ supersunt
adhuc, ostensum est à viris literatis, tam
maxima, quàm minuta plurima Legis Mo-
saicæ suas habuisse occasiones & momenta.
Denique ut hoc iterum iterumque repetam, Vide
id tibi semper memoriâ tenendum, nec Archæol.
Philosophos fuisse plebem Judaicam, nec Philos. 1.
eos ab imis ad summa uno saltu propellere 2. c. 9. &
10.
volu-

voluisse *Mosem*: Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana, & divinæ providentiæ * consilia.

Ad claudendam hanc dissertationem de re Judaicâ, quæ dicta sunt hætenus, paucis, si placet, recolamus. Quæritur, quid profuerit humano generi Lex Mosaica? Quibus usibus inservierit revelatio ad Judæos facta? Quæ necessitas aut utilitas istius œconomix? Respondeo, Lex Judaica erat primus § gradus ad reformandam gentem humanam: sive prima machina ad amoliendam Idololatriam. Ante hanc Legem latam conservârat quidem Deus in nonnullis familiis Religionem naturalem puram ab Idololatriâ, sed in totâ aliquâ gente nullibi stabilitam legimus. Cûmque postea latiùs è terrarum orbe exterminanda esset Idololatria, visum est Providentiæ per hos gradus procedere, primò in familiis singularibus, dein per inte-

* Κατὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον ἕκαστα οἰκονομεῖ ὁ Θεὸς, τῶν ἀσθενειῶν ἑκάστης γενεᾶς διορθούμενος, S. Chrysost. in Psal. cix. Deus singula, prout convenit temporis, regit & administrat ad usum & commodum, uniuscujusque generationis imbecillitatem dirigens.

§ Καλὴ ἡ σελήνη ἀλλὰ κρείττων ὁ ἥλιος, ὥσπερ ἔν τῆς μὲν σελήνης καλῆς ἔστις, τῷ δὲ ἡλίῳ κρείττωνος, εἰς ἐστὶν ὁ δημιουργὸς ἔτω ἢ παλαιᾶς ἢ καινῆς διαθήκης εἰς νομοθετήτης, ὁ σοφῶς ἢ πρὸς πόρον, ἢ καλῶς τοῖς καιροῖς νομοθετήσας, Isidor. Pelus. l. 2. Epist. 133. Pulchra est Luna, & Sol præclarior. Quemadmodum igitur & pulchræ Lunæ & præstantioris Solis idem opifex est, eodem modo & veteris & novi Testamenti unus atque idem est Legislatores, qui sapienter, & ad tempora accommodatè, modò hoc modò illud agendo, leges tulit.

grum populum, tandem longè latèque per plurimas gentes unius Dei cultum constituisse & conservare.

Cum primùm instituit Deus Legem Judaicam, notum est ingemuisse sub Idololatriâ totum mundum, omnes intelligo nationes Terræ; in quarum nonnullis barbaries quædam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus & eousque invaluisse hæc impietas, scelera, & omne genus nefas, ut è manibus veri Dei ereptus & avulsus videretur mundus, & sub quâdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hîc intelligo, qui sese in principem hujusce sæculi erexerat, atque res humanas administrare, tam sacras quàm civiles, non ad salutem sed in perniciem humani generis, in consiliis habuit.

Rebus sic se habentibus, prodiit tandem, enituit, & sese præsentem potentémque monstravit divina providentia, rerùmque habenas relaxatas resumpsit: Idque modo singulari & extraordinario, prout decuit Numen summum. Populum despiciatissimum, sinè Lege, sinè Duce, sinè Patriâ; Captivum & in servitutem reductum sub imperio & tyrannide Regis magni, per suum Legatum *Mosè* sibi asseruit, & ut ipsi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorsit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterùmque reluctantis. Nec tantùm invito Pharaone, sed etiam malo Dæmone, omnibûsque artibus Magicis. Extorsit, inquam, per

per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, & sibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem absolute optimam aut omnimode perfectam; sed ab idololatriâ cæterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum & populorum accommodatissimam. Eo interim modo primum & grave vulnus inflixit Idololatriæ Gentili, & se Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium superiorem demonstravit.

Præterea, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, usûsque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Messia venturo, & ad eandem conservandam. Messia promissi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Mosis*, sed in œconomiâ Judaicâ, præter illustriora eâ de re addita promissa, ipsius cultûs pars maxima ad Messia statum alludere, aut eundem præsignare videbatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Messia venturi: atque novæ dispensationis diviniore prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animisque doctrina Evangelii facilius omnibus illaberetur. Deo inter homines nascituro, Personâ divinâ, cujus humeris innixurum esset mundi imperium, rei tam singularis & mirabilis tantique momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil opinantem, opprimeret & obstupesceret rei ipsius no-

Vid. Mai-vitas. OEconomia Christiana, si rite rem
mon. Mor. expendas, vix potuit esse prima; Prima in-
Nevoc. quam, in executione: erat enim prima &
par. 3. c. præci-
32.

præcipua in *intentione*. Res magnæ non conficiuntur unico ictu, nec saltu ascenditur ad perfectionem, sed per gradus & quâdam pædagogîâ. Cùm Deus introducturus esset in mundum Filium suum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à suis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Messiae præsignificare, aliisque rationibus quamplurimis ostendere & tempus natalium & modum, & personæ & doctrinæ ipsius characteres: quòd meliùs, ubi apparuerit, dignosceretur. Quòd si meminerimus in mysterio Messiae verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantique sunt ponderis, ex hóc uno capite necesse est fateamur.

Alia sunt denique, quæ nos latent, Dei consilia circa primæ illius œconomix rationes & momenta. Profuisse multùm ad conservandos rerum, gentium. Temporùmque ordines, usque ab origine mundi, manifestum est. In Archæologiis Ethnicis omnia sunt confusa, distorta aut deperdita, & ab hac revelatione in studiis nostris instituendis, tam sacris quàm humanis, lucem opemque mutuamur. Denique est quoddam speculum universalis Providentiæ: quam scilicet unam & eandem esse monstrat, quæ rexit priora, regitque hodierna sæcula: semper sibi constans, omnia complectens & manu tenens, sive ante-Mosaica, sive Judaica, sive Christiana: catenata invicem atque

alia aliis subordinata. His modis omnibus, aliisque qui meditantibus occurrent, Dispensatio Judaica est præsidium & fulcimentum Religionis Christianæ. Ad hanc proinde jam rectè pergamus, alterâ, quantum satis est, perlustrata.

CAP.

CAP. IV.

De Lege Christiana, cum aliis comparata: & de ipsius indole & Authore.

HACTENUS diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quàm impuræ: Primæque divinitus institutæ sub *Mose* Prophetâ & Legislatore, pro ratione propositi nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex sive Religio Christiana, omnium quas hætenus vidit gens humana divinitus aut humanitus institutarum optima & præstantissima. Utpote quæ non tantum pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium fordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine ceremoniarum quibus luxuriabat institutio Judaica, visum est Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem usque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariores, quàm per cultum magis intellectualem, morum & virtutis instituta nobiliora. Propterea Lex Christiana non tantum postulat honestatem & innocentiam foràs, sed etiam probitatem integram, sanctimoniam interiorem, cordis munditiem, renovationem animi ad similitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujusce mundi fugam, vitæque hodiernæ &

bonorum præ futuris contemptiōem. Hæc generatim. Dein singulis hominum officiis in vitâ communi prospicit: tam Magistratûs quàm populi, tam superiorum quàm inferiorum. Bono publico consulit ubique, fidemque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, sed in totam gentem humanam, & in miseros misericordiam suadet imperatque. Denique id agit, singulatim & universim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honestate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur sempiternâ.

Si conferatur hæc institutio Christiana cum Lege Judaicâ aut Philosophorum disciplinâ, hæc commodiùs aut efficacius, illâ plenius & perfectius ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monstrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos suos sermones instituit Christus, in concione ad populum in Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperitis falsive Legis Mosaicæ interpretibus depravata, & nonnulla supplevit omissa vel minùs perspecta & explorata. Genium & indolem utriusque Legis, suæ & Mosaicæ, ex illâ collatione patefecit, docuitque nos præcipuè hæc duo capita, non tam Actus externos cultûs aut virtutis, quàm interioris animi habitus Deo gratos esse, & felicitatis æternæ semina. Dein Charitatem universalem, studiûmque erga omnes propensum & benignum suæ novæ Legis præceptum esse voluit primarium.

marium. Atque hæc eadem postea à suis Apostolis ubique pro re natâ inculcantur. Ut in his paucis, amore Dei, puritate animi, & charitatis officiis, Legis Christianæ cardines verti videantur.

Quoad disciplinam Philosophorum, non inficior optima ab iis præcipi & edoceri, suo modo. Præfecerunt quidem illi Rationem regundis omnibus animi motibus, omni vitæ instituendæ. Huic affectus, appetitus sensûsque omnes subjecerunt coercendos, moderandos, dirigendos. His autem præceptis monitisve, quo minùs vim Legis habere poterant, defuit authoritas, defuere miracula, atque etiam pœnarum futurarum certa demonstratio. Prætereà, cùm tantùm sparsa essent hæc documenta hîc illîc, in libris eruditorum, nullo canone publico consignata, nec ad captum communem accommodata, parum innotescere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis constituitur. Lex autem Christiana ita proponitur & promulgatur, ut omnes omnino complecti queat rationes legis utilis, universalis, & in suo genere perfectæ. Pleno jure divino constituta est, ut statim videbimus: ore & scriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis sancita: atque eo modo composita, ut unicuique sit facilis intellectu in rebus necessariis.

Denique notandum, Legislatorem nostrum constituisse œconomiam externam, ad conservandam & propagandam suam Legem:

gem: Ritus sacros tam initiationis quàm confirmationis, hominùmque ordinem solennem & authoratum ad docendum publicitùs ac universim, & scientiâ suæ legis instruendum tam vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philosophos, nec ab ipsis tentatum. Sectam quidem constituebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam autoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes, Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices; sed in disponendis ritibus & ceremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribûsque emendandis incumbabant.

Hæc apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tam autoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & ceremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depresso, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cœlum. Hîsce malis quibuscunque medelam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primùm cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa refecuit: & utrobique ad sanctitatem liquidam nos propiùs admovit. Præterea, aperto cœlo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum

renarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

Hæc de materiâ & modo Legis Christianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipsius origine & Legislatoris autoritate ulteriùs ab iisdem quæritur & dubitatur. Quanquam enim hujusce Legis indoles divina suam monstret originem, quanquam suâ splendeat luce, atque vim obligationis in sese habeat: Petunt tamen hi præterea auctoritatem externam & visibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquiunt, obtinere per multa sæcula, sic volente Deo, non sunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hîc insurgunt Judæi Gentésque in novum Legislatorem, & injuriam iis factam legibûsque suis imperiosè postulant. Quid sibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum nostrum morésque antiquos immutare satagat, nescimus. Ei quasi præscriptum est à Mundi Rectore, aut tacito consensu & permissione, aut sanctionibus explicitis, voce cœlesti signisque, confirmatis. Nec ab his recedendum est nobis absque gravi causâ; absque auctoritate pari, vel potius superiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Christiani? Quid his adversariis respondendum, antiquitatem, jus antecedens & possessionem in suæ causæ patrocinium allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expedietur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum & authenticum: & siquid habuere, id suo abusu perdiderint. Sed cum Judæis lis erit operosior, iis enim negari
non

non potest jus primævum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non est brevis disquisitio. Sed de eâ re plenius infra disceptandum, ubi de Messiâ, communi utriusque Prophetâ & Principe, cæterisque eorum argutationibus, pluribus agetur. Interea monstrabimus Jesum Nazarenum cœlitus esse missum, signisque & testimoniis sacris instructum & attestatum, idque pluribus & fortioribus quàm olim *Mosem*, aut quemlibet Prophetarum Israëlitarum, aut sapientum è Gentibus. Quod impræsentiarum sufficiet.

Jesus Nazareus natus est more non humano: ex Virgine intactâ, & absque semine Viri. Qualem originem non constat hominum quenquam habuisse antea; nec sinè virtute divinâ interveniente id unquam fieri posse. Conceptum ipsius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatæ Virgini, eique nunciavit, ex parte Dei, se concepturam & parituram esse filium eique nomen fore *Jesum*. Cui nuncio cùm mirabunda respondisset *Maria* (id enim Virgine nomen erat) *Quâ fieri hoc potest, cùm nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus superveniet in Te, & virtus Altissimi inumbrabit te. Propterea id sanctum quod ex te nascetur vocabitur Filius Dei. Idque tibi signum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute suâ. Paritérque ex Elizabethâ vetulâ, ut olim ex Sarâ Isaacus, natus est Johannes Baptista,*

Præ-

Præterea, *Iosepho*, cui desponsata fuit *Maria*, apparuit Angelus in somnio. *Iosephus* enim, cum desponsatam suam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, nè metuas accipere *Mariam* in uxorem, Nam quod in eâ genitum est, ex Spiritu Sancto est. Interim *Elizabetham* adierat *Maria*, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimùm hanc vidit advenientem & salutantem audivit *Elizabetha*, exclamavit voce magnâ, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut extitit vox salutationis tue in auribus meis, subsiliit fœtus exultans in utero meo. Et beata est quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à Domino. His auditis, gaudium pariter erupit Sancta Maria, & effusa est in has laudes, in hunc hymnum sacrum: Magnificat Anima mea Dominum: & exultat spiritus meus super Deo, Servatore meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Ecce enim ex hoc tempore beatam me predicabunt omnes ætates. Quod magnifica mihi fecit Potens ille, & sanctum est ejus nomen. Et ejus misericordia est in omnes ætates, timentibus eum. Forte facinus fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detrahit potentes è thronis, & extulit humiles. Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israelem servum suum, recordatus suæ misericordiæ (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini ejus) in æternum. Ita Deum vicissim celebrârunt laudibus, piæ matres *Johannis* & *Jesu*, sacro instinctu aut afflatu concitatae. Denique *Za-**

charias Sacerdos, qui linguam aliquamdiu constrictam habuisset, nato jam *Johanne*, & nascituro *Jesu*, locutus est: & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

Luc. ii.

Hæc de conceptione *Jesu Nazareni* diximus: circa ipsius natales plura sunt observanda. *Jesu* recens nato apud *Bethleemum*, Pastoribus, qui in agris vicinis excubias agebant nocturnas in tutelam sui gregis, apparuit Angelus, admodum gloriosus: Qui, cum eos, metu primum perculsos, relevasset, dixit iis, *Ecce vobis annuncio gaudium magnum, quod erit omni populo. Nempe natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit, Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in praesepe. Et repente adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia.* Eccujus unquam natales, ante hoc tempus, celebrasse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cæsarum, aut Sapientum: aut Prophetarum, aut Legissatorum? Mundi quidem natales celebrarunt olim Angeli: & jam Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, ovantes clamant, *Gloria Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & milles repetitis ictibus, Gloria, Gloria, Pax & Gloria, ingeminavit cœlorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adire Bethleemum: infantemque,*
ut

Job.

xxxviii. 7.

ut prædictum fuerat, recens editum, in præsepiti jacentem invenerunt : unde iis nuncii Angelici plena facta est fides. Hisque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati : tam visionem Angelicam quam visum ab iis puerum enarrantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata *Maria*.

His autem peractis & præteritis, aliud è cælo datum est signum : non Pastoribus, personis vitæ fideique simplicis, sed Magis, *Mat. ii.* & Sapientibus Orientis; qui cœlitus admoniti à novâ Stellâ, è longinquo (ut creditur, ex Arabiâ) venerunt Hierosolyma, ad adorandum hunc Infantem. Ab Hierosolymis proficiscuntur ad Bethleemum, viam monstrante eadem Stellâ, quæ restitit & impendit ædibus ubi erat Infans. Ingressi, viderunt Jesum Infantem, cum Matre *Mariâ* : & procidentes adorârunt eum : apertisque thesauris, obtulerunt puerulo sua dona, Aurum, Thus & Myrrham. Denique, cum his Magis imperâsset Rex Herodes, ut, invento puero quem quærebant, Hierosolyma redirent, eumque de re totâ certum facerent, ut ipse pariter novum Regem iret adoratum : (id enim suæ fraudi prætendebat) Deus, cognitis insidiis & malo dolo Herodis, per somnium admonuit Magos, ut, evitatis Hierosolymis, per aliam viam in patriam remearent.

Hæc de Pastoribus & Magis, diversi ordinis testibus : his falli, illis fallere nesciis. His autem factis aliud supervenit testimonii

Luc. ii.

genus, Simeonis & Annæ prophetantium, idque datâ hac occasione. Expletis diebus purificationis *Mariæ*, Hierosolyma adduxerunt puerulum ipsius parentes, ut sisterent eum coram Domino, daréntque oblationes consuetas, secundum legem Moïsis: & cum esset in Templo cum suâ Matre, *Simeon*, vir justus & religiosus, cui divinitus nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipsum non visurum mortem priusquam vidisset Christum illum Domini, hîc vidit Jesum infantem, ulnisque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei salutem tuam. Quam parâsti in conspectu omnium populorum. Lumen ad illustrandas Gentes, & gloriam populi tui Israël.* Hæc *Simeon*. Eodem tempore & instinctu interveniens *Anna* Prophetissa, pariter celebrabat Dominum viso infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hierosolymis.

Mat. iii.

Hactenus Jesum infantem, nasciturum aut recens natum vidimus, signis divinis comitatum. Ad ætatem virilem provectus, & ministerium suum officiûmque publicum ingressurus, Baptismum accepit à *Johanne Baptista*. Recusavit quidem primò *Baptista*, dicens, *mibi opus est, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo testimonio, majorem esse Jesum, superiorem in rebus sacris, & se præstantiorem agnovit. Baptizatus autem cum ascenderet Jesus è flumine, aperto

Mat. ibid.

Joh. i.

cœlo, descendit Spiritus Sanctus visibiliter in illum, & infedit ei. Dein vox adfuit è cœlis,

coelis, dicens, HIC EST FILIUS ILLE MEUS, DILECTUS ILLE, IN QUO ACQUIESCO.

En testimonium è cœlo illustrissimum : quali nec Mosè nec Prophetarum ullum dignatus est Deus. Quin concurrunt coëuntque, ut vides, omnia, quæ virum planè divinum, Deoque acceptissimum indicare aut præfigurare possunt, sive Prophetam dixeris, sive Sacerdotem, sive Legislatorem. Est in omni genere, omni modo, Deo consecratus, consummatúsque ad suum munus exequendum. Baptismum accepit, tam Aquæ quàm Spiritûs : ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effusionem Spiritûs Sancti, & ejusdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo suo sacro ministerio, Deus iterum eundem honorem, idem ei testimonium perhibuit : cum in Monte Sancto nubes lucida eum, cum discipulis suis, inumbravit : & è nube emissâ est hæc vox, *Hic est Filius ille meus, dilectus ille,* Mat. xvii, *in quo acquiesco : IPSUM AUDITE.*

Quidni audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem ? hunc cœlestem Legislatorem ? cui prælata sunt tot singularis authoritatis insignia. Quisquàmne hominum eo apparatu signisque divinis venit in hanc vitam, ac Jesus Nazarenus ? natus ex virgine sinè Patre humano, præcones habuit Angelos suorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impræfentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo : de quorum vaticiniis cum ad Judæos spectent maximè, locus

locus erit differendi opportunior in sequentibus. Quid interim ei defuit ad significandam authoritatem Legislatoris aut Prophetæ, ante munus inceptum? Aderant prænuncii Angelici, somnia divinitus missa, voces de cælo, & inspirationes propheticæ: omnibûsque modis, quibus aperiri solet voluntas Dei, & divina potestas delegari, in publicum præfultus prodiit.

Hos testes habemus, & quasi sponsores de Jesu Nazareno, Prophetâ & Legislatore divino. Hæc, inquam, cœlitus ei facta, & præmonita. Quid ipse fecerit ad stabilendam suam authoritatem divinam, ministerium publicum ingressus, deinceps est expendendum. Et in hōc sensu numeramus, tanquam illustriora, ipsius miracula, tam in vitâ quàm morte: Dein Resurrectionem è mortuis, Ascensionem in cœlum: Atque ea denique quæ secuta sunt sub initiis & in progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

Miracula edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægrotos, claudos, cæcos, mutos; nunc præsens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis attactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantum in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritûsque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corpora-

corporibus ejecit. Denique, Angelos cælestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum totius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omit- tendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabi- lem: immutavit scilicet in corpus lucidum & gloriosum, & subinde reduxit ad pristi- num statum. *Transfigurationem* ejus intelli- go, cum in Monte Sancto, *Fulsit ipsius fa-* Mat. xviii.
cies, ut Sol: & vestimenta ejus albescebant
instar lucis. Moses etiam & Elias, alter Le- gislator Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: iis- que abeuntibus, vox jussit è nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auscultaremus.

Hæc breviter de miraculis Christi: quæ quidem satis essent sola ad fidem omnibus faciendam de suâ authoritate divinâ: nulla licet præluxissent nascituro aut recens nato signa extraordinaria. Sed non tantum eâ ratione superavit omnes Prophetas & Le- gislatores, sed etiam miraculis à seipso ex- hibitis. Quæ enim sparsim legimus in sa- crâ historiâ antiquâ, partim ab uno Pro- phetâ, partim ab alio præstita, ea collectim perfecit omnia Christus, aut iisdem majora.

His miraculis Christi addendæ sunt ipsi- us prophetiæ, ut dictis factisque Prophe- tam demonstremus. Illud occurrit impri- mis vaticinium memorabile, quod cum la- crymis effudit, DE EXCIDIO HIE- ROSOLYMITANO. Vidit populi sui antiqui, & dilectæ urbis appropinquan- tem

tem cladem: vidit cum dolore, & admonuit sæpius gentem immorigeram de futura Numinis irâ & instanti vindictâ. Prædictioni respondit eventus: Periit infelix urbs, cum suâ gente: & etiamnum manet utriusque desolatio, veracis Prophetæ triste monumentum.

Cap. ii.

Nec res adversas tantum prædixit, & iudicia Dei in suos inimicos, sed etiam beneficia & dona promisit & prænunciavit suis Discipulis. Missionem & effusionem Spiritûs Sancti intelligo. Hoc promissum & prophetiam legimus completa in Actis Apostolorum, modo extraordinario & præteritis sæculis incognito. Testibus Judæis simul & Gentibus. Statim ab ascensione Christi, cum congregati essent ipsius Discipuli Hierosolymis, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, modo visibili, formâ igneâ, & effectis mirabilibus. Piscatores illi & plebei homines ex Galilæâ, cœlitus afflati, de repente aliis atque aliis linguis inter se colloquebantur, ac si easdem longo studio & exercitatione edocti fuissent. Sparso autem rumore per urbem hujusce rei novæ & insolitæ, convenere in eundem locum alienigenæ ex pluribus gentibus, qui erant Hierosolymis: ut fidem & veritatem facti experirentur. Re autem iis compertâ & extra dubium positâ, obstupefacti sunt omnes & mirabantur, dum linguam sibi propriam & vernaculam ex ore Apostolorum quisque audiret. Nec transiit, instar fulguris, hic afflatus, hoc donum, nec pro istôc tantum tempore invaluit; sed adfuit Apostolis, datâ

tâ occasione, ad mortem usque. Nec Apostolos tantum, sed initiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem Spiritûs Sancti dona cum aliis multis comitabantur.

1 Cor. xii.
10, 28, 30.
& xiv. 2.

Mitto alia, & mortem suam & Resurrectionem sæpius prænunciavit Apostolis, eorûmque fata post suum abitum & discessum, *Mat. x. 16, &c. Mar. xiii. 9. Joh. xxi. 18.* Dein abnegationem Petri prædixit, unumque è duodecim ipsum esse proditurum, quem datâ offulâ signabat. Præterea Judæorum obstinationem & rejectionem, Gentiûmque conversionem futuram, *Mat. viii. 11. & xxi. 43. Joh. x. 16.* Sed quid multa: ab ipsis Judæis nunc cœlesti Jesu Nazareni doctrinâ perculsis, nunc factis mirabilibus, ac etiam suorum oraculorum voce fractis & convictis, sæpe agnitus est Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat. xxi. 11. Luc. vii. 16. & xxiv. 19. Joh. iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein Joh. i. 45. & vi. 14.*

Sed in historiâ pergamus ad mortem, Resurrectionem & Ascensionem Christi. Primò, moribundo aut moriente Jesu Nazareno Cœlum & Terra suæ indignationis aut horroris dedere signa: Tremuit Terra, & Sol abscondit faciem. Præterea aperta sunt mortuorum sepulchra, scissique & scopuli & velum Templi Hierosolymitani. Ut omnibus innotesceret, tam Judæis quàm Gentibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinorosis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifesta & conspicua, ut qui huic sceleri aut trucidationi scelerosæ

assisteabant aut aliàs intererant, Centurio nempe & circumfusa turba, his ostentis mirabilibus perculsi, clamabant *Hominem justum & Dei Filium supplicio & morti deditum esse.*

Mortem Christi secuta est ipsius Resurrectio, & in mortem ipsam victoria. Nempe cum à Judæis crucifixus esset Jesus, emortuus & sepultus, positâ ad sepulchrum militari custodiâ, (quandoquidem à morte se resurrecturum prædixerat) infra triduum è mortuis revera surrexit: Angelis præsentibus & attestantibus. Dein suis Discipulis, sollicitis aut dubitantibus, sese exhibuit redivivum, repetitis vicibus. Hoc modo sese ostendit Christus supra sortem humanam, supra mortem elatum, ruptis ipsius vinculis claustrisque omnibus, idque suâ vi: quâ etiam nos tandem à mortuis resuscitabit.

Joh. x. 18.
Phil. iii.
20, 21.

Quid plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deest his omnibus complementum summum. Cum mortem vicerat Christus hac resurrectione, de eadem gloriosè triumphavit suo in cælum ascensu. Cum in monte Oliveto, testibus Angelis & aspectantibus Apostolis, omnem mortalitatem exuit & excussit: Terram deseruit & in altum æthera evolavit. Sic rediit ad Patrem, & ad gloriam illam quam habuit ante mundum conditum. Talem resurrectionem & ἀποθέωσιν nemo mortalium habuit unquam, sive ex illo tempore, sive sæculis antecedentibus.

Joh. xvii.
5.

Hæc

Hæc de Jesu Nazareno, ipsius conceptu, natalibus, vitâ & morte, resurrectione & ascensione dicta funto. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legislatoris Legisque sanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cælo, Angelorum apparitiones & testimonia. Ab his signis, ut inquit Christus, *Cur non discernitis quod justum est*, aut rationi consentaneum. Sed forsitan quæ deinceps secuta sint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictisque gens humana? Quantum valuerint apud istius sæculi homines aut insequentium hæc mira & præclara? cum adhuc recens erat fama, & istarum rerum historia. Quam denique vim & successum habuerit Lex illa nova cujus author erat Christus? Id partim jam diximus, cum ad primam concionem Apostolorum, enarratis morte & resurrectione Christi, & vaticiniis eò spectantibus, conversi sunt ad fidem Christi homines quasi ter mille. Neque minus ad continuatam prædicationem Apostolorum profecit indies crevitque fides Christiana: donec tandem imperium Romanum subegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quâ jam latè protenditur Orbis Christianus.

Cessabant Oracula & Δαιμονολατρεία. Ex quo, Euseb. inquit Porphyrius, *Jesus coli cœptus est, communem ac publicam Deorum opem nemo sensit.* præp. E-vang. l. 5. c. 1. Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est,

nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebii & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliâve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimo tantum abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes profelyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantum, sed in vincula conjectos, feris, ferro, flammisve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assidue numerus converforum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstitērunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non minorem certè potentiam exigit monstrâtque eventus: & quæ plurima identidem intercesserunt miracula, Deum ostentant præsentem & cœptis aspirantem.

Quis plura desiderat aut majora ad fidem faciendam Legislatori cœlitus misso? cum præter Legis suæ eminentem dignitatem, eandem comitata sint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm stabiliendam. Restat tantum ut rerum humanarum statum, cum venit in mundum Servator noster, intueamur: quo constet clariùs, si fieri possit, vis, utilitas aut necessitas novæ œconomiae sub Messia. Quàm opportunè laboranti succurrit humano generi ille Princeps pacis & justitiæ: quantis
malis

malis eripuit, quanto denique studio & benigne prospexit eorum saluti & felicitati futuræ.

Mundi sub illud tempus quàm maximè degeneris & deformati, non facilè est imaginem depingere. Tenebris, vitiis & superstitione immerfus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipsa jam inciderat in morbum periculosum. Neglectis legis suæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimio opere ritualibus & ceremoniis suis Judæi: iisque accuratè peractis, se Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religiosiores. Hæc autem in externis & minutis sollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, est veræ religionis tinea & corruptela. Præterea, extra Judæam regnabat adhuc humani generis pestis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes, quot erant in cælo vicina sidera. Nec cælum tantùm & sidera, sed homines mortuos, animantia, plantasque venerati sunt, ut antea diximus. Iis tam nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibusque, non frivolis modò, sed impuris, sed barbaris & immanibus sua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hac radice superstitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morumque impuritas simul & impunitas: etiam cum contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minùs iniustitiâ, mutuis injuriis & feritate alii in alios sæviebant. Apud multos raptu & prædâ vivebatur absque ullo regimine: apud

pud alios tyrannidem exercebant imperiū
 potentes, in suos quisque populos: victos-
 que & captivos alienigenas, ut belluas, ad
 pugnandum & digladiandum inter se com-
 mittebant, aut ad congregandum cum fe-
 ris in lufum & spectaculum populo. Inte-
 rea societati & bono publico non tam con-
 sultum erat, quàm ut quisque sibi concupi-
 tum, quicquid esset, adipisceretur. Hic
 suæ litat ambitioni, alter avaritiæ, a-
 liisque alii animorum æstibus: citra amo-
 rem mutuum, charitatem, aut in miseros
 misericordiam. Verbo dicam, ad explendas
 corporis animique libidines cæco impetu fe-
 rebantur, absque lege aut regulâ hodiernæ
 vitæ, absque spe aut metu futuræ.

Ita naturam humanam exuisse videbatur
 mundus Ethnicus, & in brutam degenerâs-
 se. Nec id tantum, sed insuper sese dedis-
 se in dominatum malorum Geniorum, qui
 (permittente Deo) mundi hujusce imperi-
 um obtinuerant. Id utique arrogabat sibi
 eorum Princeps, cum ostensis Christo reg-
 nis omnibus hujusce mundi & eorum glo-
 riâ, dixit ei, *Tibi dabo potestatem hanc univer-*
sam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi
tradita est, & do eam cuicunque voluero. Ma-
 le fidum novimus Diabolum, sed eundem
 dixit non minùs Christus, idque sæpius, hu-
 jusce mundi principem, *Joh. xii. 31. & xiv.*
30. & xvi. 11. Mundum possedisse quidem
 videtur tunc temporis, quocunque jure aut
 titulo: & Deo quasi excluso, res ageban-
 tur pro arbitrio Dæmonum. Oracula insti-
 tuerunt in diversis regionibus, & affabant
 modo

modo quodam aut in furorem agebant suos Sacerdotes & Prophetissas. Multifaria insuper Divinationum genera, vanarum & stolidarum, ad illudendum mortale genus, Deumque ipsum, constituere: Augures, Haruspices, Ariolos, Vates, Conectores omne genus: qui ab extis animalium, à volatu avium, ab hinnitu equorum, à tonitru & fulgure, & nescio quot modis, secreta cœli & res futuras hominum se rimari & prædicere posse fingeant. Dein magicis artibus instruebant alios, atque eâ ratione in servitutem aut obsequium quasi fœdere & pactione obstrictos tenebant. In hac superstitionis & vitiorum colluvie volutati jacebant homines: Et quod olim de gente Israëlita dixit Propheta, de reliquâ gente humana non minùs verè dicere potuisset: *Ab, gens peccatrix, populus gravissimus iniquitate, semen maleficientissimum, filii corruptores: reliquerunt Jehovam, & contemptim irritaverunt sanctum Israelis. Totum corpus agrotat, totum cor languescit: A plantâ pedis usque ad caput nihil integrum, sed vulnus, & tumor, & plaga saniosa. Audite cœli, ausculta Terra, quid fiet huic populo?*

Isa. i. con-
fer Rom.
ii.

Quum degenerasset olim primum mortale genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ omnem carnem, unicâ exceptâ & conservatâ familiâ: ut ex illâ propagine experiretur, si fortè ad frugem rediret gens humana, tantâ clade percussâ & præmonita. Sed, ut vidimus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium universale ad emendandam progeniem humanam. Prolapsa est denuo ad fœdos

Isa. xv.

foedos mores & impietatem : quæ, procedente mundi ætate, magis magisque ingravescabant. *Sed quorsum percutimini amplius, novas addetis pravaricationes ?* inquit Propheeta. Proinde non excidit & extinxit Deus hoc secundum hominum genus, sed misericordiâ motus, à vitiis & erroribus suis revocare tentavit, missò unigenito suo Filio in terras, cum novâ Lege, novâque œconomiâ, ad mundum, si fieri potuit, reformatum. Quâ autem ratione hanc Reformationem generis humani instituit Deus, & aggressus est Christus, dictum est in superioribus sparsum & generatim ; nunc autem, (His præmissis de autoritate Legislatoris, Legisque suæ usu & necessitate) plenius & per singula capita manet exponendum.

CAP.

CAP. V.

De Cultu Dei, & Ritibus Sacris: secundum
Legem Christianam.

VENIT in mundum Christus, ut opera ^{1 Joh. iii. 8. confer}
Diaboli destrueret: Qualia sunt vitia, ^{Mat. xii. 29.}
 errores, idololatria. His animas humanas ^{Luc. x. 18.}
 irretitas, & à veritate, virtute, & verâ pi- ^{Joh. xii. 31. &}
 etate alienatas tenuit istius mundi princeps. ^{xvi. 11.}
 Quam opem his attulit Christus? Quâ me- ^{Dein Joh. viii. 44. &}
 dicinâ his malis occurrit, aut subvenit? Re- ^{1 Joh. v. 19.}
 media paravit, ut mihi videtur, singulis
 propria nec minùs efficacia. Contra idolo-
 latriam & superstitionem, cultum purum.
 Contra vitia, morum regulam æquam juf-
 tàmque, & eorundem exemplum purum
 & immaculatum. Contra errores, verita-
 tis lumen & fidem rectam. Hæc an ita sint,
 videamus, aut siquid præterea sit deside-
 randum.

Exordiendum à Deo, rerum omnium Au-
 thore, & Rectore Universi. Deum unum
 prædicavit Christus, æternum, incorporeum,
 infinitum, sanctissimum, immutabilem: Cul-
 tùmque tanto numine non indignum insti-
 tuit. Hòc uno ictu prostravit Deos Genti-
 um innumeros, futes & fictitios: cultùm-
 que eorum malefanum abolevit. Gentium,
 inquam, Deos: Deum enim Israelis adoran-
 dum usque proposuit. Sed cultum ei præ-
 stitum, immutandum duxit. *Deus est Spiri-* ^{Joh. iv. 23, 24.}

tus, inquit Christus, & qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent. Quo dicto & Judæorum & Gentium improbavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Præterea sanctitatem Numinis polluere Gentes, ritibus insanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislator noster. Nec Gentes tantum increpare voluit hoc monito, sed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eumque incorporeum, sed cultu nimis corporeo, certis locis astricto, & externis ac inutilibus ceremoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hierosolymis solum aut in monte Gerizim: nec in hoc aut illo Templo, unicè præsentem esse Deum; per totum terrarum orbem, & quaquà patet cælum, Deus habitat: adestque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

Judæos de eadem re sæpius admonuissent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantum, sed lumen naturæ, & Philosophi in omni ævo, Numen ubique adesse piis animis, nec externis ministeriis aut oblationibus placandum admonuere: ut videre est apud Platonem, Hieroclem, aliosque. Dictum etiam Senecæ, apud Lactantium, idem præclare explicat. *Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum & placidum, & majestate leni*

leni verendum, amicum & semper in proximo? non immolationibus & sanguine multo colendum, (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente purâ, bono honestoque proposito. Non Templâ illi, congestis in altitudinem saxi, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore. Eodem modo Isa. lxxvi. Isaias Propheta Judæos allocutus est, ex ore Dei: Sic ait Jehova, Coelum mihi solium^{1, 2, 3o} est, & Terra scabellum pedum meorum: ubi-^{Act. vii. 48, 49.}nam esset domus quam edificaretis mihi? & ubinam locus quieti meæ? Atqui omnia ista fecit manus mea — sed in hunc intueor in pauperem & contritum Spiritu, ac trepidantem ad verbum meum. Qui jugulat Bovem, ac si percuteret virum: qui mactat parvam pecudem, ac si decollaret canem: qui offert munus, ac si sanguinem porci: qui adolet thus, ac si muneraretur idolum. Vides, & Judæorum & Gentium cultum, tam à Deo, quàm hominibus, à viris divinis & sapientibus, reprehendi & quasi irrideri. Sed ad sermonem Christi redeamus.

Dixit Christus verbis præcedentibus, *Venit tempus, & nunc est, quum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu & veritate: Etenim Pater tales quærit, qui ipsum adorent.* Spiritu, inquit, adorandus Deus, non tantum actionibus externis, cultu corporeo, ritibus & ceremoniis, quæ non expurgant animum: Sed pietate internâ, sincero cordis affectu, casto, puro, sanctoque spiritu, prout ipse est Spiritus Sanctissimus. Porro, in veritate colendum docet, non jam typis, umbris & figuris: multò minùs cultu superstitioso, fal-

fo, aut hypocritico. Summa est, cultum nostrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Christus. Est illud Numen invisibile, omnipræsens, omniscium, perspicitque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Universi Conditor. *Hic tibi Deus est, Christiane.* Non ut olim dixere Israëlitæ, *Hi sunt Dii tui, Israel:* cum vitulos aureos, recens confictos, intuerentur. Nec instar Gentium, quibus in hortis nascuntur Numina: aut in ære, aut saxo, lignisve latitant. Deus est immensus, tam præsentia sua, quam bonitate. Adestque singulis in quavis regione aut gente, *qui timent eum, operamque dant justitiæ:* Et in mente boni viri suam sedem, templumque habet augustissimum.

Act.x. 35.

Ut paucis dicamus, verum divini cultus objectum his verbis exposuit Christus, deinde cultum ei consentaneum & verè θεοπρεπῆ: *universalem* intelligo & *rationalem*. Puta laudes & gratiarum actiones, preces & supplicationes, è calenti corde effusas. Vult ut nos ipsos Deo consecrarem, corpus animamque: non bruta & cruenta sacrificia, hircorum aut taurorum sanguinem: quæ neque Deo suâ naturâ grata sunt, neque sanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

His amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres subinde, quales eorum loco substituerit Christus: finè ritibus enim vix potest constare inter mortales religio quævis

vis instituta. Respondeo, Ritus Christiani sunt *pauci, simplices, innocui, utiles, nec magicè operativi*. Multitudo rituum, instar nebularum, abscondunt faciem Solis, aut lumen ipsius obtundunt & diminuunt. Res in se præstantes læduntur nimio apparatu. Ita semper tractanda & instituenda est Religio, ut quod in eâ sanctissimum est & divinissimum, id semper versetur ante oculos, semper præ cæteris effulgeat. Ritus nostros militari nomine aut solennis juramenti, *Sacramenta* appellare solent Theologi: Quorum duo tantum instituit Christus, Baptismum & Eucharistiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemorationis: quo Christi mortem donec secundo advenerit, commemorare jubemur. 1 Cor. xi. 25, 26. Et prout pauci sunt ritus nostri, ita simplices: aquâ purâ, aut pane & vino celebrandi. Nihil hinc operosi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ se ferunt, nec ostentationis speciem. Innocuos esse, res ipsa loquitur. Nec cæde, nec sanguine litant Deo Christiani: nec ceremoniis utuntur ullo modo inhonestis aut indecoris: sive in initiandis neophytis, sive in adeptorum sacris faciundis. Denique utilissimi sunt in re religionis promovendâ. Religionem intelligo interiorem & vitæ sanctimoniam. Cum Christo dedicamur in Baptismo, renunciamus Diabolo & ipsius operibus, ad quæ destruenda, ut diximus, venit in mundum Christus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujusce sæculi, ut cœlestia sequamur. Renunciamus denique illicitis carnis desideriis
aut

aut deliciis, ut spiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obsequamur. Ita in ipsis initiis religionis nostræ, cum nosmet tradimus Christo, & ipsius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem sacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in personâ propriâ, ab infantibus per sponsores: qui id in se recipiunt, unâ cum parentibus, ut educatione Christianâ adhibitâ, fidem promissorum præstent ita initiati. Idque in confirmatione subsequenti, aut ad sacram cœnam admissionem, præstitum curant sacris præpositi.

Erat quidem in usu Baptismus etiam apud Judæos, in Profelytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter ceremonias sacras & initiaamenta, Lotiones obtinuerunt. Est quippe symbolum aut typus aptus & appositus ad significandam purificationem, Ablutio: ut sicut extrinsecus mundatur Corpus, ita intrinsecus abluatur Anima à suis sordibus & immunditie. Quod si huic ritui simplici adjunxerint olim Christiani (ut & hodie nonnulli) minutias quasdam ceremoniales, quæ nobis videntur nullius esse vis aut usus, id temporis, loco, & populo dandum est. Primi Christiani erant plerique Judæi conversi: Judæi autem, ut nôsti, sunt φιλοτελεστοι, nec facile est exuere simul & semel inveteratas consuetudines aut propensiones. Neque miror his propensionibus, siue Judæorum siue Gentium, indulgisse aliquantulum Christianos sapientiores: id debetur in-

infirmis in tenerâ & nascenti Religione: Quot ceremonias, aliàs inutiles, in cultum ab ipso institutum adscivit *Moses*, ut se accommodaret Judæis, è gente idololatricâ recens eductis? Magna opera non perficiuntur unico ictu, sed promovendum est sensim genus humanum ad religionem puram, lucidam, & planè rationalem. Hunc ritum olim comitata sunt in adultis dona Spiritûs extraordinaria, sed ea dudum desiere: nec in infantibus unquam sunt expectanda.

Alter ritus Christianorum est Commemoratio mortis Christi, quæ à nobis dici solet *Eucharistia*, del *Cœna Domini*. Utrumque nomen instituta Judaica respicere videtur: Hoc Agnum Paschalem, illud sacrificii Eucharistici festum. Et utriusque instituti vim & significationem explet superatque hoc sacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione sumptis: quibus sanguinem Christi pro nobis effusum, corpûsque fractum commemoramus. Symbola hæc sunt satis apta & facilè apparata, usumque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Christo accepimus, & amorem ipsius in genus humanum inimitabilem: Cum sese obtulit morti, morti cum cruciatibus & ignominia, ut nos à peccatis redimeret, & salutem nobis pararet æternam. Præterea in his celebrandis non tantum reverentiam & pietatem, sed etiam, depositis omnibus inimiciis, charitatem universalem exposcimus. Datamque Christo fidem antea in baptismo renovamus: Et si quid secus acciderit, vitæ mo-

morumque emendationem, actâ poenitentia pollicemur. Vides externa nostra & ritualia eò spectare, ut officii quemque sui commonefaciant, animisque inspirent sanctitatem: propositum finemque summum Legis Christianæ.

Haftenus opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritusve Christianos: neque in illo superstitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliâve labem quamcunque, ex Hebræis Rabbinus, aut è Gentibus Sacerdos Philosophusve facile reperiet. Idque semper permittimus petimusque ut cum sacris Judaicis & Gentilibus conferantur nostra, quò cujusque indoles ex illâ contrapositione magis innotescat. At, inquires forsan, est quidem, secundum hanc ideam, casta, simplex, & pura Religio Christiana: sed in praxi & in exercendis his sacris multa adscriptitia atque minus pura accumulantur, aut ita intermixta sunt ut sensim corruptelam inducant. Respondeo; non id agimus, ut cujusvis Ecclesiæ, quæ Christiani nominis titulum gerit, cultum ritusve propugnemus: sed quæ à Christo, & ipsius Apostolis instituta sunt, ea præstamus innocua, pia, & verè sancta. Conquesti sunt Patres nostri, & adhuc conquerimur hodie de corruptâ simplicitate religionis Christianæ, tam quoad dogmata, quam cultum: idque Gentes etiam observârunt. Notavit *Ammianus Marcellinus*, corrente sæculo quarto, *Christianam religionem, absolutam & simplicem, anili superstitione confudisse Constantium.*

L. 21. sub
fine.

tium. Memorat etiam exinde Historicus diffidia & contentiones de ritibus, inter antistites Christianos. Nullius temeritati aut superstitioni favemus, nullius patrocinamur. Videant illi, quorum interest, séque & sua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, sublatâ causâ exolescere debent in Republicâ jam penitus Christianâ: Et qui eosdem retinent augéntque non sinè scandalo & insigni damno religionis nostræ, (quod in Ecclesiâ Romanâ factum lugemus) admonendi sunt potius quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcunque est superfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partémque sibi arripit animi nostri, qui vix totus sufficit rebus gravioribus & necessariis. Religio Christiana in suâ institutione est admodum simplex, & ne nuda nimis videretur aut despectui esset Gentilibus & Judæis, ceremoniis & mysteriis viduata, in utroque genere se se accommodârunt veteres temporum & populorum necessitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad superstitionem semper propensi, alia atque alia, nullâ urgente necessitate, admiscuerunt. Hæc temere ascita paulatim sunt refecanda, ut ad institutionem primævam, puram simplicémque redeamus.

Denique, in iis quæ permissa sunt prudentiæ Christianæ circa sacra, non tantum rei ipsius, suâ fortasse naturâ indifferentis, sed etiam quàm maximè circumstantiarum habenda est ratio. Quod in Ecclesiâ infante &

1 Cor. xiv.
26. dein
ult.

1 Tim. i. 5.

incipiente æquum erat, adultæ forsan minùs convenit, aut supervacaneum videbitur. Alia est rerum facies de sæculo in sæculum, alia populi indoles in diversis regionibus: Atque gentis Europææ cæteris ut severius est ingenium, ita acrior inquisitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis semper oculis in fundamenta religionis, scilicet morum animique sanctitatem; ut ad habitum, indolem & analogiam œconomix Evangelicæ cultum fidemque nostram componamus. Regulæ quas præscripserunt Apostoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus instituendis: πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω, inquit S. Paulus, *Omnia ad ædificationem fiant.* Dein subjicit, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω, *Omnia decenter & ordine fiant.* His regulis observatis nihil errabitur in externis. Sed ex utrâque parte oritur superstitio, vel oblutando ritibus appositis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obstat. Cavendum autem, quod sæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti intercipiamus aspectum. Eò enim omnia sunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ sanctimoniâ & integritate. *Finis mandati* (inquit Paulus ad mentem Christi) *est charitas ex puro corde, & conscientiâ bonâ, & fide minimè simulatâ.*

His interpositis, ad ultimam notam progrediemur. Diximus suprâ ritus Christianos non esse magicè efficaces: vel, ut loquuntur hodie, ex ipso opere operato. Nulla dona

dona extraordinaria, nunc dierum, comitantur baptismum in adultis: nec in infantibus concipi potest *regeneratio* aliqua interna ante rationis usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus fœderalis initiationis Baptismus: cùmque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quò minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensûs ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrum causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

Hæc de re ipsâ: nec interea negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod attinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita fervum & subditum imperio Satanæ, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus, aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quo-

dam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renuntiatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliisque usi sunt ceremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recens loti, puriores & immaculatiores ad cœlum abirent.

* Cyril. Hierosol. Catech. Mystagog. Ἀμ' ὅμως ἀκείας τελευτῶν τῇ χειρὶ, ὡς πρὸς παρόντα εἰπεῖν, Ἀποτάσσομαί σοι Σάτανᾶ. *Sed audis simul quòd, manu extensâ, tanquam ad præsentem dicitur, Abrenuncio Tibi Satana. Cum iis quæ sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertull. de Coronâ, cap. 3.*

Optatus Milev. l. 4. contra Parmen. hæc habet : *Neminem fugit quòd omnis homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sinè Spiritu immundo esse non potest : quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c. Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 105. versùs finem. Quid ad hoc respondeant, quòd exorcisantur & exufflantur infantes ? Hoc enim proculdubio fallaciter sit si Diabolus iis non dominatur :* Dein Theodoretus in cap. 1. Cant. p. 1002. ita loquitur, ἀνάμνητον λατὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελευτῶντες μὲν τὴν ἀρχὴν τῆς Τυραννίδος, καὶ τὴν τῆς Βασιλείας ὁμολογίαν οἶονεῖ σφραγίδα τινα βασιλικῶς δέχονταὶ πνευματικῆς μύρας τὸ χεῖσμα. *Revoca tibi in mentem, quòd in sacrâ mystagogiâ initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, veluti sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis unguenti Chrisma. Denique Genadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. c. 31. ita rem to-*

Apud tam exequitur. *Illud etiam quòd circa baptizandos in Suic. voc. universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otiosè contemplamur intuitu : cùm sive parvuli sive juvenes 1151. sed ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exufflationibus ipsum. Clericorum, Spiritus ab iis immundus abigatur. Vid. etiam Constit. Apost. & Dionys. Areopag. apud Feuarden. p. 96. princ.*

Ex his ceremoniis nonnullas meritò reliquimus, utpote nullà fretas authoritate Christi aut Apostolorum, aptasque nimium ad corrumpendam simplicitatem hujusce ritus Christiani, ac si ei adesset etiamnum vis quædam mystica ex ipso opere operato promanans. Quæcunque fuerit olim in primis Ecclesiæ sæculis hujusce ritus efficacia apud infideles conversos, quæcunque secuta sint dona extraordinaria, eadem inter Christianos natos non sunt expectanda. Ut est simplicissimus hic ritus, ita rectissimè celebratur aquâ simplici, ut amputatis superfluis quibuscunque & superstitiosis appendiculis, *cultus* noster *rationalis* in omnibus appareat.

Hæc de Baptismo: Quæ præterea in Eucharistiâ explicandâ aut celebrandâ adjece-
runt sive Veteres sive Neoterici, præter institutum Christi & Apostolorum, ea pariter sunt abscindenda. Non licet in religione divinitus traditâ, nova procudere mysteria, novam doctrinam sacramentalem ritusve pro arbitrio hominum. Nulla est mutatio *physica* panis aut vini in hoc sacramento, (sive in consecratione, sive post consecrationem) sed tantum *moralis*: quatenus ab usu communi ad hunc usum sacrum transferuntur hæc symbola. Qui verò, recitatis quibusdam verbis, hæc corpora terrestria, alterius prorsus ordinis & luti, in Corpus Cœlestæ Christi transformare fatagunt aut præ-
tendunt, arte illi magicâ uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc potest, nec ullo promisso divino
tanta

tanta vis in sacerdotem confertur. Sed de hac re, & de sacramentis, * infra plura.

Apud Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi causarum naturalium aut moralium, sed virtute practi arcani cum quibusdam Geniis subsequi solebat. Ritibus & ceremoniis mysticis (quas τελεταὶ appellant Græci) in Deorum aut Deorum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: plenèque & perfectè initiatos, tam in hac vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram felicitatem sibi pollicebantur Ὀρφεοτελεσταί, *Sacris Orphicis initiati*. Quam doctrinam, unâ cum suis sacris, ab Ægyptiis hausisse videtur *Orpheus*. Ita *Plutarchus*. Testatur autem *Diodorus* Mystas illos Ægyptiorum, etiam in hac vitâ Deos habere propitios semper, & donorum omnium divinorum largitores, διαβεβήνται δ' ἡ τέτων, &c. *Vulgatum est apud Ægyptios, Deos, cùm invocati sunt, adesse visibiles & in periculis præsentissimos INITIATIS: ipsosque fieri sanctiores & justiores & per omnia meliores. Ideoque ex priscis Heroibus & Semideis (inter quos numerat Orpheum) omnium illustrissimos ritibus hisce imbui & consecrari cupiisse.* Hâc de re audiamus præterea *Pla-*

Plutar.
Lacon. A-
pophtheg.
L. 5. p.
324.

* Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Consule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi ostendit Pontif. non posse explicare rationabiliter illam efficaciam sive vim conferendi gratiam, quam attribuunt Sacramentis: cùm neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen physicè fieri potest.

tonem,

tonem, ab Ægyptiis pariter institutum & in-Phædon.
structum. ὅς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ἅδ' P. 69.
ἀφικίηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται. ὁ δὲ κεικαθαρμένος,
τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος μετὰ θεῶν
οἰκήσει. *Quicumque non initiatus, nec mysterio-*
rum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in
luto. Quicumque verò purgatus atque initiatus
illuc accesserit, cum Diis habitabit. Multa sunt Vid. ibid,
in eundem sensum apud * veteres: quos P. 84.
pro otio quisque potest consulere.

Præ-

* Isocrates de mysteriis istis: Τελετῆς οἱ μετέχον-
τες, οὗ τὸ τὴν βίαν τελετῆς καὶ τὴν σύμπαντον αἰῶνος,
ἡδίες ἐλπίδας ἔχουσι. *Initiorum participes & de vita*
exitu, & de omni ævo, latiores spes habent. Aristides
in Panathenaicâ, Κέρδος τὴν πανηγύρεως, ἔχ' ὅσον ἡ
παρεῖσα ἀθυμία, ἐδ' αἱ τὴν προτέρην χρόνον δυσκολιῶν
λύσεις καὶ ἀπαλλαγαί, ἀμὰ καὶ οὗ τὴν τελευτῆς ἡδίες ἔ-
χειν τὰς ἐλπίδας. ὥς ἀμεινον Δαταΐξαντας, καὶ ἐκ ἐν σκό-
τῳ τὴν βορβόρῳ, κεισομένους, ἀπὸ τῶν ἀμύητων ἀναυδῶν.
Solemnitatis sacræ fructus est non tantum præsens ani-
mi tranquillitas, aut quod à malis præteriti temporis
exolvamur & liberemur: sed etiam ut in morte spes
latiores habeamus; fore nempe ut meliori loco disposi-
ti, non in tenebris & cæno volutemur, quæ sors est non-
initiatorum. Apud Authorem Axiochi (in operibus
Platonis) sub finem, Gobrias Magus, cùm statum
Beatorum in Campis Elysiis descripsisset, subjicit,
ἐνταῦθα τοῖς μεμνημένοις ἐσὶ τις προεδεία, καὶ τὰς ὁσίας
ἀγιστείας κατέκεισε ζωοειῶσι. Illi initiati primas tenent
sedes, & ibidem adhuc peragunt sacrarum ceremonias.
Idem dixere Diogeni Athenienses, Ἐν ἅδ' προεδείας
οἱ μεμνημένοι τυγχάνουσιν. Apud inferos, primum locum
habent initiati. προποκλισίας & προποκαθεδείας ambie-
bant Pharisei in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6. Id in
futuro Regno petiisse videntur Zebedæi filii. Mat.
xx, 21, 22. Horum utriusque fastum & affectatio-
nem dignitatis & imperii repressit Christus. Audi
quid Atheniensibus prædictis respondet Diogenes. Laert. in
γελοῖον, ἔφη, εἰ Ἀγιστεία μὲν καὶ Ἐπαμινώνας ἐν τῷ vit.
βορβόρῳ διαΐξουσιν, ἀτελεῖς δὲ τινες μεμνημένοι ἐν ταῖς
μα-

Præterea notare licet apud Gentes diversos fuisse gradus initiationis in sacris, & diversa mysteria, minora & majora, usque ad perfectionem. De his, tam Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus*: ἡ ἐπεικότεως ἄρα καὶ τῶν μυσηρίων τῶν παρ' Ἑλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάσσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρὸν· μετὰ ταῦτα δ' ἐς τὰ μικρὰ μυσήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων· τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων· ὃ μανθάνειν, ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ καὶ περινόειν τὴν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα· *Non abs re ergo in mysteriis apud Græcos, primo loco sunt lustrationes, sicut etiam apud Barbaros lotio. Post has autem sunt Mysteria Parva: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem mysteria versantur circa universum: Neque restat amplius discere, sed inspicere & mente comprehendere Naturam & res ipsas: Hæc distinctio sæpius occurrit apud Veteres.*

μακάρων νήσοιν ἔσον). *Ridiculum, inquit, est, si Agelæus & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum insulis futuri sunt. Acerbius est quod retulit Antisthenes sacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes esse. Τί ἔν, ἔφη, ἐκ ἀποθνήσκεις; Cur igitur, inquit, non moreris? Idem de his mysticis canit Sophocles. Quem ideo & Diogenem hæc in re inter se committit Plutarchus, De audiendis Poëtis (p. 21.) & Diogenis dictum durius profert. Et fatendum est ex Ethnicis probiores & sapientiores his mysteriis adjunxisse meliorem vivendi rationem & rerum optimarum scientiam. Vide, cùm vacat, Cicer. de Leg. 1. 2. c. 14. & Arrian. in Epiet. 1. 3. c. 21. Ad hanc πανήγυριν & τελεωμενίαν, allusisse videtur Apostolus ad Hebr. cap. xii. 22.*

Vid.

Vid. Suidam. voc. Ἐπόπται. Seneca quæst. nat. l. 7. c. 31. & Epist. 90. & scriptores de Eleusiniis, aliósq; multos.

Neque minùs apud Judæos diversi erant gradus, ut ita dicam, Profelytismi. Habuerunt primùm Profelytos *Portæ*, dein *Jusritiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diversos adhibuere ritus, ut omnibus notum est. Denique, nihil insoliti, indecori aut superstitioni in profelytis initiandis usi sunt Apostoli, quorum exempla sequenda proponimus.

Hunc progressum aut gradationem in sacris consecutus mihi videtur mos veterum Christianorum, qui convertendos ad Fidem in classes distribuebant: præcipuè in *Catechumenos* & *illuminatos*: De quibus passim apud Patres, de eorum discriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Christianam distinguebant veteres in τὰ ἔκφορα, & τὰ ἀπόρρητα: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantùm aut τελείας. Atque illud doctrinæ, & discipulorum discrimen respicere videtur S. Paulus multis in locis. I Cor. ii. 6, 7. Phil. iii. 15. Hebr. v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipsius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόρρητα, sive τὰ μυσήρια, non declarabant palàm veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catechesibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis, Catechumenis aut aliis quibuscunque, non initiatis. Quibus præsentibus, aut inceptum sermonem abrumpen-

M

tes,

tes, tacebant: aut rem sacram obscure & ambiguis verbis significabant: hac adjecta formulâ, ἴσασιν οἱ μεμνημένοι, ἴσασιν οἱ πιστοί. *Nôrunt Initiati, nôrunt Fideles.* Quæ dictiones multoties occurrunt in scriptis Patrum.

Præterea, de tacendis mysteriis sacris multa sunt apud Gentes, * & severissima præcepta. Etiam apud Philosophos, præcipuè Pythagoricos, invaluit ista disciplina. Et eidem methodo, iisdem vestigiis institerunt, ut jam monuimus, è Christianis Doctoribus plurimi, in Disciplinâ Arcani, ut appellatur, observandâ. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam sacra opertiora fierent, mos erat communis Christianis cum Gentibus: ut ex utriusque Ritualibus patet. Denique ipsa vocabula ad ritus Gentilitios spectantia, mutuati sunt Christiani, ut μυεῖσθαι, μύησις, μεμνημένοι, & ἀμύητοι. Dein τελετή, τετελειωμένοι, ἀτέλεστοι: ἐπόπται & ἐποπτεύειν: & hujusmodi alia, ut satis notum est iis qui in scriptis Patrum versantur. Sed de his satis:

* Cum vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debeatur: Samothracia & Eleusinia reticentur: quanto magis talia, quæ prodita interim etiam humanam animadversionem provocabunt, dum divina servatur, &c. Tertul. Apolog. c. 7. In Orphicis carminibus, his consona dicuntur. Τὰ παρρησιαγόμῃα καὶ τὰς τελετὰς, περὶ ὧν ἐδέμει τοῖς ἀμύητοις ἰσορεῖν τὰ καὶ μέγας. Quæ mysteriorum ceremoniis exhibentur, ea singulatim à profanis, aut non initiatis, enarrari, nefas est. Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Hujusmodi alia plura passim occurrunt apud Authores Veteres, tam Christianos quàm cæteros: quæ notiora sunt quàm ut hîc repetantur, ab aliis pridem congesta. Sive

Sive verba, sive mores & ritulos è Gentium sacris aut Judæorum ad sua transtulerint Christiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, sed ad ornandam, ut illis visum est, religionem Christianam, nè nuda nimis, simplex & plebeia haberetur: vel in blandimenta exteris, quò cum iis ritus quodammodo participare, aut saltem, (affectatâ novitate) non prorsus abscedere viderentur. Sed abiire, nunc dierum, hæ rationes qualescunque aut hujusmodi: & mutatis temporibus rerumque momentis, mutanda sunt consilia. Ea quæ jam desierunt esse usui, abjicienda sunt ut supervacanea, imò noxia, quatenus simplicitatem religionis Christianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primùm adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis pulchritudinem. Acris est in his & hujusmodi reprimendis sententia Tertuliani: *Sed quoniam unum aliquod attigimus vacuæ observationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cetera quoque denotare quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sinè ullius aut Dominici aut Apostolici præcepti auctoritate sunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur: affectata & coacta, & curiosi potius quam rationalis officii: certè vel eò coërcenda, quòd Gentilibus adæquent.*

De Orat.
c. 12.

Dicam quod res est: in cultu divino nulla sunt apud nos mysteria, ut apud Gentes. Nihil absconditum, nulla sacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo:

Mat. x.
27.

patulo. Nulla est distinctio, hâc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimium distinxere, tam Gentes quàm Judæi, (*Mat. ix. 11. & xi. 19. Joh. ix. 34.*) οἱ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, id *Johanni* renunciavit Christus inter argumenta & characteres suæ œconomiae, *Mat. xi. 5.* Nullam gentem sigillatim respicit Evangelium, nullum hominum ordinem, sed genus humanum. Quòd si olim sacramentis suis ceremoniolas quasdam aut reticentiam invexerint antiqui, quò majorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quâcunque aliâ de causâ, id temporibus istis dandum est, nec ultrâ retinendum. Omnia tandem in aperto dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritûs Christiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aspectum institutio nostra: auctoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quàm in vitæ & animorum sanctimoniâ, salutis nostræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus internis cuique Deus metietur suam beatitudinem.

Ad reliqua minora quod spectat, de Festis aut Jejuniiis indicendis, de Vestibus sacerdotalibus, de formulis necessariis in sacris administrandis, & hujusmodi aliis, fiant omnia secundum regulas Apostolicas & prudentiam Christianam ad decorem & ædificationem, ut tam superstitio quàm ἀνοσμία excludantur. Hæc de ritibus Christianis breviter dicta sunt.

C A P.

CAP. VI.

De morum regula & vitæ præceptis secundum Legem Christianam.

DE moribus Christianorum, aut Disciplina morali secundum Legem Christianam, quædam in genere supra notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus institutæ est Lex naturæ. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apostolus) alii atque alii diversum superstruunt, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, stipulam. Ex his superstructis nonnulla sunt solida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque hæc observanda sunt & trutinanda in probandis aut improbandis singulorum legibus, Judæorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrinâ morum Evangelicâ nihil reperitur superfluum & inutile, multò minùs noxium aut legi naturæ contrarium. Dixi *contrarium*: Distinguendum enim inter legem naturæ & libertatem naturæ. Quod in statu naturali liberum est, lege positivâ restringi potest, in commodum societatis atque generis humani, aut in salutem vitæ futuræ. Idque fieri solet ubique gentium, cum res postulat, ob commune bonum.

Hoc præmisso, facilè constabit nihil non æquum esse, rectum & laude dignum in *Legge morali Evangelicâ*: Quod utinam de praxi
&

& moribus Christianorum perinde dici potuisset. Sed proh dolor ! proh pudor ! quantum à lege recedunt mores ? Immane quantum discrepat à regulâ & præceptis Christi & Apostolorum, & ab eorundem exemplis, Christianorum vita ? Procul abest ut hîc intelligam, quæ olim objecta fuere Christianis. Thyestæas epulas, artes magicas, concubitus incestos, & ejusmodi alia : Hæc pro atrocibus calumniis habeo ; sive Judæorum, sive Gentium, sive denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi sunt inimicorum morsus & defamationes ad conflandam invidiam ; sed amicorum tela aut vulnera magis sunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Lege, cùm vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum.

M. p. 49.

In tertio, inter alia hæc habet, *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodest nomen sanctum habere sinè moribus : quia vita à professione discordans abrogat illustris tituli honorem per in-*

M. p. 78.

dignorum actuum vilitatem, &c. Et in sequenti libro, *Quæ cùm ita sint, magnâ videlicet nobis prerogativâ de nomine Christianitatis blandiri possumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. At è diverso in paganis quid horum simile quæ dicimus, &c.*
De-

Denique Christianos Barbaris ipsis deteriores exhibet *.

Hæc cum ita sint, Quid si à mortuis resurgerent Apostoli, atque orbis Christiani faciem intuerentur : vitiis obtectam, & magni nominis umbram ? Ipsos puderet, & tantum non pœniteret suorum laborum. Vel si, quiescentibus Apostolis, resurgerent Philosophi & gentilium sapientes : & perlustrato terrarum orbe à nobis quærerent quid profuerit humano generi religio Christiana, quoad mores & vitæ probitatem ? quoad pacem & bonum publicum ? Nos utique appellatis Barbaros per opprobrium : sed nobis barbaris quid præstatis vos Christiani ? His dictis factisque respondeant illi, quid apud nos præsides sunt rerum humanarum & divinarum. Id unicè in me probandum recipio, institutionem Christianam, modò firmiter ei adhæreamus, optimam esse & utilissimam, tam ad mores cujusque formandos, quàm ad bonum publicum : & quod maximum est, ad salutem & felicitatem æternam generis humani in vitâ futurâ obtinendam.

* Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cyprianus, in Epist. ad Donatum quæ dicitur secunda ; ubi demptis iis quæ ad tempora spectabant Æthnica, reliqua in tempora Christiana nimio plus congruunt. O Economiam suâ, ut mihi videtur, non minùs abusi sunt Christiani, quàm suâ olim Judæi ; nec illis plura aut graviora exprobrarunt Isaias, Jeremias, alique Prophetæ, quàm nobis objicienda essent, si nobiscum hodie Deus causam suam ageret.

In-

Institutio moralis constat præceptis & exemplis : dein præmiis & pœnis debitis confirmatur. In horum nullâ parte nos destituit institutio Christiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut solent Ethica Philosophorum : nec unâ leguntur collecta, ut Corpus Legum, aut Doctorum systemata. Sed sparsim occurrunt in sermonibus Christi, & in scriptis Apostolorum ; quâ ratione commodiùs instruitur vulgus, & inter legendum sacras literas sensim imbibitur doctrina salutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licèt & sinè formâ artis tradita. Imprimis enim quæcunque lege aut lumine naturæ honesta sunt & laudabilia, ea sequi & amplecti tenemur, quinetiam præferre, si forsan officia officiis obstiterint. Dein actus omnes humanos complectitur : Dicta, Facta, Cogitationes. Et in singulis viam rectam & honestatis liquidæ vestigia sequitur. In verbis imprimis, sive in familiari colloquio, sive in commerciis, fidem, sinceritatem, simplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fuco, sinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum ineundum & proferendum esse permittit, absque causâ gravi & publicâ. Nec quâvis de causâ perjurium, testimonia falsa, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detrectationes clandestinæ, & quæcunque lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita sunt & odiosa. Præterea pudorem, modestiam, & urbanitatem in sermone colimus,

limus, ut aliàs ubique: exulantibus omni levitate inhonestâ, & scurrilitate; nec minùs verborum asperitates, mordaces & illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguæ & vaganti licentiæ verborum ubique frænos injicimus; ne quid indecori in se, ne quid injuriosi in proximos, aut in Deum prophani, impii, aut irreligiosi ex ore Christiano proveniat.

In factis & operibus multò magis interdicitur Christianis omne genus mali, levis licèt & exigui: quinetiam omnis species mali. Non tantùm extra culpam esse debemus, sed etiam, si fieri potest, extra culpæ 1 Thess. v. 22. suspicionem aut proximitatem. Non satìs est viro Christiano ad leges humanas justum esse. Quicquid postulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè observandum. Et in charitatis officiis, tam Judæorum quàm Gentium institutis omnibus præluceat Lex Christi. Non amicis tantùm, sed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem nostrum cœlestem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus succurrendum, ope & consilio. Legislator noster Christus, miseriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maxime consuluit. Philosophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum ferè præterierunt, aut permisere regendum suæ gentis legibus. Sapientibus & veritatis studiosis sua accommodârunt præscripta: Gregem popularem, prophanum, & tantùm non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud pro-

N posi-

positum Servatori nostro clementissimo : qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque suâ lege & consiliis adjuvare voluit. Propterea infirmitates humanas & statum luctuosum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ : ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, misericordiæ, atque opis mutuæ in suâ cuique classe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promisit. Nec malis tantùm corporis subveniendum, sed animi multo magis : Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantia, morbis gravissimis : & vaganti populo viam salutis ostendere, beneficium cumulativius est quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Christus de moribus instituendis aperta, manifesta, cuique obvia & exposita. Ut omnibus constarent sua officia, ut omnibus ad cælum nota esset via.

Et quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore judicem domesticum, quisque haberet : *Quod tibi non vis fieri, inquit Christus, id alteri ne feceris.* Nec Lex est æquior ulla. Favemus plerumque partibus nostris : ut æquum fiat iudicium ; mutetur persona, & loco Rei, aut indigentis ope, teipsum constituas ; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus esses, id totum alteri concedas. Inter mortales, peccatores & indigos, hic est modus æquissimus :
ut

ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus summum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantum nobis præcipitur, ut in dubiis partem sequamur mitiorem, sed etiam ut peccata manifesta alii aliis remittamus : Deus bone, quoties & quousque ex tuo præcepto aut consilio ! M. xviii.
22.

In eundem finem, ne ex amore sui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita est omnis vindicta privata ; ad pacem & amicitiam conservandam dissimulandæ sunt leves injuriæ, & pro viribus preferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus : sed cum neque ferri possunt injuriæ, neque lites componi, permissum est deferre causam ad magistratum, ut finè metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda est moderatio & æquanimitas, sed erga Principem aut Magistratum majori adhuc utendum est patientiâ. Dei sunt ministri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia sunt toleranda. Bellum Civile est immane monstrum, quod innocuos pariter ac nocentes unâ devorat & absorbet. Neque cum exteris gerendum est bellum magistratui Christiano, nisi extremâ necessitate coactô. Denique, ut verbo dicam, in rationibus justî suum cuique tribuimus, secundum varios hominum ordines : Neque id parcè aut gravatè, sed cumulatim & alacriter.

Ita Justitiæ & juris naturalis præscripta retinet & transcendit Lex Christi. De

Temperantiâ jam dicendum, quid quisque sibi debeat in sui corporis regimine: Quid animæ divinæ conservandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci simus, modesti & moderati: ut appetitus omnes sensûsque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, sive in sacris, sive in convivalibus, effrænata indulgendum licentiâ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furiosa. Ebrietas aut impudicitia virum honestum dedecet, multò magis Christianum. Gulæ & abdomini fervire turpe est, cæterisve cupiditatibus carnis. Castus cœlibatus apud nos laudatur, honestum habetur Conjugium: sed unius cum unâ, idque finè abdicatione, nisi crimen adulterii interverit. In cæteris omnibus vivendum est, ut decet sobrios & frugi homines.

Ea quæ nos docet Christiana *Philosophia*, ut ita dicam, cum differit de *contemptu mundi*, & despicientiâ rerum humanarum præ divinis, temporalium præ æternis: Præterea, cum de tundendâ & subjugandâ hac carne, quâ mens infestatur, nos sæpius commonet, in hoc corpore bruto, & ad voluptates crassas nimis propenso: Ea, inquam, nobis indicant voluntatem, indolem & propositum legis Christianæ: monentque temperatos esse debere ipsius cultores, non tantum in deliciis corporeis, sed etiam in honoribus ambiendis, divitiis appetendis, cæterisque quibuscunque quæ ad vitam hodiernam & animale spectant. Et si quid fecus videris in praxi nostrâ, non id Legi aut

aut Legislatori vertendum vitio, sed falsi nominis Christianis : Qui se obstrinxere sacramento de renunciandis cupiditatibus mundanis, & soli Deo semet consecrandis, nec datæ fidei respondent.

Epicureis habenda est cura Corporis, Christianis Animæ. Præ quâ, ut nos docet Christus, sordet & vilescit totus hic mundus. Res caduca Mundus, cujus schema præterit, ut & hujusce mortalis corporis. Anima autem est immortalis, nescit mori : & indignè patitur perituri corporis aut perituri mundi se fieri mancipium. Præterea, Peregrini sumus in hōc mundo, inquit doctrina Christiana : Quid quæritis hīc sedes quietas, quid honores, aut divitias, I Pet. ii. ii. crastino die abitura omnia. Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tincæ erodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hac vitâ, aspirantes ad majora in futurâ : ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas.

De *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur : malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortitur patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi : Cum, nec metu hominum potentum, aut bono-

bonorum, aut famæ, aut ipsius vitæ dispendio, absterremur ab incœptis præclaris, & humano generi profuturis. Hâc in re nobis præivit Christus suo exemplo, præivere Apostoli & Martyres alii. In his rebus sese exercet & spectatur magnanimitas Christiana: Non in ardenti prælio, aut in scandendis muris & aggeribus hostium: tumultuante intus sanguine, & turgescuntibus venis, ut neque timori locus esse possit, neque rationi. Vera magnanimitas est res tranquilla & severa, in recessu mentis posita: ratione sedatâ & meditatione alitur, non halitibus sanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & strepitu, sed querelas ipsius audit placidè, labantem sustinet, & victtricem rationem sequitur. Nec singularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicâ recedit viâ, sed ex amore Dei, iusti, veri, & communis boni.

Dixi in hâc palæstrâ nos suo exemplo præivisse Christum; præivit certè, & gloriosissimus exiit. Non tantum contractiunculas naturæ humanæ, sed dolores omnes & aculeos sentit, pertulit, vicit. Prænovit quæ passurus esset mala, nec refugit, non subito & inopinatum corripuere, sed præmonitum & præscium: sponte subiit & deliberatè quæcunque passus est, nec se imminenti ietui subtraxit. Sed quæ, inquires, pertulit Christus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantum populum malefanum, sed etiam præsides & primores Ecclesiæ Judaicæ

daicæ sibi inimicos habuit. Non solum con-^{Mat.xxvi}
 temptui & fastidio habuerunt tanquam ho-^{16.}
 minem vilem & proletarium: sed, triginta
 argenteis venditum coram tribunali siste-
 bant, falsoque accusabant, ut perturbatorem
 aut blasphemum: judicemque reluctantem
 in suas partes trahebant. Vinculis conf-
 trinxere, flagellârunt lictoribus, fannis &
 dicteriis illudebant. Purpurâ indutum, &
 sceptræ arundineo, spinis coronârunt, per
 ludibrium & non sinè dolore: eique præ-
 tulere prædonem & raptorem. Denique in
 os spuebant, colaphis cædebant, & omne
 genus injuriis. Sed quid tandem, quo exi-
 tu, quæso? Per fas nefasque damnatum, ad
 mortem pertraxere. Innocuum, inquam,
 per fas nefasque damnatum. Audi id ex ^{Mat.}
 ore Judicis, *Videns autem Pilatus se nihil pro-* ^{xxvii. 24,}
ficere, sed majorem tumultum fieri, acceptâ a- ^{25.}
quâ abluit manus coram turbâ: dicens, I N-
NOXIUS EGO SUM A SANGU-
INE HUIUS JUSTI: Vos videritis.
Et respondens universus populus dixit, Sanguis
ejus super nos & super filios nostros. Dira hæc
 quidem, sed quærendum superest, quo ge-
 nere mortis plectebant? spero levis & subi-
 tanæ, aut saltem minùs infamis. Quini-
 mo nec cruciatibus nec ignominia peper-
 cere Judæi, *Cruci affixus est Jesus Nazarenus,*
inter duos Latrones, in campo Golgothæ,
subfannante & irridendente populo. En fu-
 nestam tragœdiam! Sed quem in finem, quo
 proposito, tot & tam acerba pertulit Chris-
 tus? Dico, in salutem humani generis, ad
 confirmandam veritatem religionis ab ipso
 pro-

propositæ, & ad gloriam cœlestem adipiscendam.

Haftenus de exemplo Christi: Quod sæpius inspicere juvabit, quod sequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perferendis simus animosi: quum authoritas accesserit & obstiterit, miti sed infracto animo, in causâ veri, iusti & honesti persistendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere sæpius Christus & Apostoli, (*Joh. xiv. 17. & xv. 18, 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. I Cor. ii. 12. Hebr. xi. 30. Jam. vi. 4. I Joh. ii. 15, 19.*) atque suis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, si nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo spectatore & conscientia teste dignum sit, id age, fremente licet mundo hodierno. Hoc decet virum Christianum, fortem & magnanimum: qui poenam fugit alterius vitæ, præmium expectat sempiternum.

Nec huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat HUMILITAS, inter virtutes Christianas laudatissima. Humilitas enim sita est potissimum in comparisonem tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione Dei; & quò magis infinitam illam disparitatem persentiscimus, eò nos minoris esse ducendos, pulvisculos, vermiculos, res nihili existimabimus: Neque indignanter ferendam esse sortem nostram, quocunque nos vertat Providentia, quocun-

cunque loco hodie consistamus, summo, medio, infimo: dum mundi Rector immenso torquet volumine universam rerum machinam. Præterea, infinitæ huic sapientiæ, justitiæ, & bonitati confisi, nihil dubitamus, tandem bonis bene cessura omnia, & secus facientibus malé. Atque illâ spe & fide erecti, parvi facimus quicquid nobis acciderit in hac vitâ caducâ & momentaneâ. Denique, Immortalis est Anima humana, sepulto corpore vivimus, atque vitam nobis æternam & æternè beatam promisit Christus, morigeris & obsequentibus ipsius præceptis. Quid itaque moramur unius momenti incommoda? Dolores fugitivos, aut perpeffiones quascunque cum pondere futuræ gloriæ minimè comparandas? Maçte animo, Christiane: Ducem sequere, & futurum præmium semper intuere. Erga Deum humilis, submissus, supplex: erga malum mundum intrepidus, cùm de causâ Dei agitur, virtutis & veritatis.

Rom. viii.
18, 38, &c.
2 Cor. iv.
17, 18.
Hebr. xii.

Est etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus superbiæ, & fastoso despectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem superbia à falsâ sui existimatione & suorum bonorum. Cùm natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæterisque bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco positos contemnimus, aut æquo minoris æstimamus. Debetur utique his Magnis in hâc mundo suus honos, ad conservandum sæculi regimen & ordinem: sed vera dignitas aliunde metienda est,

O

est, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè, neque tumidi sunt aut insolentes in pares aut impares; officia sua & partes implent. Neque tenemur abjecto esse animo, aut iniquum de nobismetipsis iudicium ferre, sed modestum & moderatum. Parcamus censuris, suspicionibus aut accusatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conscii, propensiores simus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de humilitate.

Mat. xv.
19.

Mat. v. 20.
1 Cor. xiii.
3.

Mat. vii.
21, 22, 23.
1 Cor. xiii.
12.

Haftenus mores externos, dicta & facta præcipuè respeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inspicit: Fontes boni & mali, ac futuræ felicitatis aut miseriæ. Sinceritatem in omnibus postulamus, præcordia & penetralia animi ingredimur. Lex Judaica præmiis tantum temporalibus suffulta, exteriori morum innocentia contenta fuit. Litera, inquam, legis Mosaicæ; absit enim ut putemus nullos fuisse inter Judæos ex animo & cordicitus probos piósque viros, sed ab altiori doctrinâ edoctos. Meri enim Judæi, præceptis ritibusque suæ legis expletis, se justos putabant coram Deo; ut Epistolæ *Paulinæ* fati testantur. Sed de Lege Christianâ id dici non potest: quæ parvi facit opera alioquin bona, sinè cordis affectu, & calore vitali pietatis & charitatis. Nec dona quævis aut *χαρίσματα*, extraordinaria licet, aut virtutes mirificas, ullius ponderis, nedum cælo digna putat Christus. Ea etiam Apostolus habet instar æris sonori, sinè vi, sinè effectu. Denique,

que, Christianum nomen aut titulum, cultum externum, ritus sacros, pietatis formam sinè internâ sanctitate, parvi facimus, si non fastidimus. His nimium confisi sunt tam Judæi quàm Gentes : qui initiationibus suis & ceremoniis sacris peractis, rem totam religionis expeditam crediderunt. Hisce non penitus acquiescimus, sed utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & inflammandum pectus amore rerum divinarum. Neque enim sicca & arida est Religio Christiana, in intellectu tantum, aut actibus exterioribus sita, sed est vivida, &, ut ita dicam, affectuosa. Hæret in medullis & in intimo Spiritu, pervaditque & imbuit omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

2Tim. iii.

5.

Pari modo cum de vitiis cohibendis agitur, non tantum pravos & incompósitos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra. *Beati sunt puri corde*, inquit Christus, *ipsi Deum videbunt*, & v. 21, pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hac autem visione summa consistit felicitas. Nempe semina fortis nostræ futuræ jacent funditùs in ipsâ Animâ : Et deposito hoc corpore, cum nuda manet, vivitque Deo soli & sibiipsi, ab hisce duobus haurienda est sua felicitas. Deus autem se communicat unicuique, suosque influxus salutiferos, plus aut minus, pro qualitate subjecti recipientis : & quò magis se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem,

Mat. v. 8.

& v. 21,

28, &c.

ed magis gaudet, fruiturque suo statu & suo Deo. Denique in Resurrectione, puritas corporis sequetur puritatem sui incolæ, ipsius gloriam imitabitur, ipsius radiis splendescet. Denique, ut verbo dicam, habitus, dispositiones & affectus animi sunt radices boni & mali in hac vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miseræ. His propterea applicantur quàm maximè præcepta Christiana, ad purgandum & renovandum spiritum interiorem: ut sublata materiâ morbi mens fiat sana, totusque homo. Quicquid igitur exterius agamus, sive erga Deum, sive erga homines: in sacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, nisi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucatè & sincerè peragenda omnia, Numine conscio, quod corda & cogitationes scrutatur.

Hæc diximus de naturâ Legis Christianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura sunt, in diversis ordinibus, quæ, ne nimii simus in hoc capite, summam sunt dicenda. In Republicâ Christianâ, ut in aliis quibuscunque, varii sunt gradus & officia: his singulis prospicit Religio Christiana secundum æqui rectique rationes, ad pacem, ad pietatem, bonumque publicum promovenda. In suo quisque loco & classe ita se gerat, ut qui rerum omnium Rectori se rationes redditurum esse credit. Magistratus, tam Civilis quàm Ecclesiastici erga populum sibi commissum, populi que erga utrumque, ita constituuntur mutua officia. Liberorum erga parentes, & parentum vicissim erga liberos Mariti & uxoris, Domini &

& servi, & in cæteris, siqui sunt, ordinibus. In his omnibus, non tantum jus commune servat Lex Christiana, sed hoc temperat mansuetudine: ac benevolentia & amore erga genus humanum universim adjuvat & adauget.

Haftenus de institutis morumque regulis in Lege Christiana. En pulchram ideam, inquires, Legis quidem optimæ: sed quâ sanctione stabilitur hæc Lex optima, ut vim suam & effectum habeat? Respondeo: Si de Legislatoris autoritate quæris, de eâ dictum est affatim in superioribus. Si de pœnis & præmiis, nec majora nec certiora constitui possunt quàm quæ denunciat Lex Christiana, vitam scilicet æternam ex hac parte, & ex alterâ pœnas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

Atque has legis suæ conditiones & sanctiones validissimas sæpe repetit Christus, sæpe sæpius Apostoli: Judæis, Gentibus, omnibus sine discrimine comprehensis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die judicii solennis constituto & condito, præsentibus Angelis & totâ gente humanâ, ad hanc normam cujusque opera exigentur, & in præmiis pœnisque distribuendis idem erit Judex qui fuerat Legislator, (*Mat. xiii. 40, 41, &c. & xvi. 27. & xxv. 31, &c. Mar. viii. 38. Joh. v. 28, 29.*) Deinceps Apostoli hoc supremum Judicium altâ voce prædicârunt, in omni loco, tempore & populo: unicuique subeundum secundum sua opera, per hanc Legem examinanda. (*Act. xvii.*

xvii. 31. *Rom.* ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. *1 Cor.* iii. 13, 14. & *2 Cor.* v. 10. *Gal.* vi. 7, 8. *2 Theff.* i. 6, 7, 8, 9. *2 Tim.* iv. 1, 8. *Hebr.* ix. 27, 28. & x. 27, 31. *1 Pet.* i. 17. & *2 Ep.* ii. 4, 9. & iii. 7. &c. *Jud.* V. 14, 15. *Rev.* vi. 14, 15, &c. & xx. 11, 12, 15. *cum aliis non paucis.*)

Denique, quod sæpius repetendum, his promissis adimplendis, & infligendis pœnis parem esse Legislatorem nostrum, ex ipsius antea actis abunde constat. Quæ minatus est Hierosolymis & Genti Judaicæ, plenè & severè completa vidimus. Atque hoc excidium, has clades typos esse voluit & mœsta pignora iræ suæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercendæ. Dein quod spectat ad promissâ vitæ æternæ, multis indiciis se demonstravit Christus vitæ & mortis Dominum. Tam suscitando mortuos, quàm cum ipse surrexit victor vivusque, & gloriâ circumdatus in cœlum ascendit. In idem cœlum quò abiit præcursor, eandemque secum habitationem se posse perinde nos adducere, sui simili aut cognato vestire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantum sed exemplo suo docuit. Tandem effuso Spiritu Sancto in Apostolos & primos Christianos, miraculis illis donisque stupendis se præstare potuisse quæcunque promiserat, & reipsâ præstiturum ostendit: dato hœc specimine suæ potestatis & veracitatis, & solutâ parte pretii veluti in stipulationis arrham & confirmationem.

His probè stabilitis & expensis, nihil deesse video, nihil ob stare, quò minùs legem Christianam, siue materiam ipsius spectes, siue auctoritatem sanctionemque, suis partibus absolutam, sequamur & amplectamur: toto corde, spe inconcussâ, & obedientiâ pro viribus universali: Cooperante Spiritu divino & conatus nostros adjuvante.

CAP.

CAP. VII.

De fide & dogmatis Christianorum.

HACTENUS egimus de Præceptis Legis Christianæ, ubi clara sunt omnia, sinè umbrâ aut nube, instar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis siquid occurrat obscuri, ardui aut salebrofi, eò lentius incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter vestigiis, ne labamur. Quum primò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messîâ parum aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicârunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: *Jesumque Nazarenum*, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidemque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrâ hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis exactâ suæ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

Progre-

Progrediente autem Evangelio, auctó-
que Fidelium numero, plenius & apertius
exposuerunt Apostoli tam Hebræis quàm
Græcis doctrinæ Christianæ capita: ut tan-
dem ex eorum prædicatione & ministerio
tota Dei voluntas, totumque consilium innotef- Act. xx.
cerent. Omnia scilicet quæ ad vitam æter- 20, 21, 27.
nam parandam credi fierique debent. Sive Gal. i. 8.
id omne, quod à singulis præstari vult De-
us, ut ad salutem perveniatur, secundum
hanc novam Legem & dispensationem E-
vangelii. Hæc autem initia & progressus
doctrinæ Evangelicæ paulò fusiùs sunt ex-
plicanda.

In historiâ Evangelicâ manifestum est, id
primùm à Judæis postulasse Christum, ut
ipsum agnoscerent, *promissum esse Messiam*.
Et cum hoc agnovissent & declarassent, re-
cepti sunt in sensum fidelium, habitique
discipuli & profelyti Christi. Hæc erat
fides Petri & fidei declaratio, cum Jesum
recognovit pro Messia & Dei Filio, *Mat.*
xvi. 16. Hæc erat fides & professio *Mar-*
thæ, Christo Lazarum resuscitaturus, *Joh. xi.*
27. Hæc fides *Nathanaelis* & Apostolorum,
Joh. i. 45, 49. Atque hic erat scopus, pro-
positum, & significatio miraculorum Chris-
ti, ut eum nempe testarentur esse Messiam:
ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex
illâ fide vitam haberent æternam quique fi-
deles. Ita nos docet explicitè S. *Johannes*, Act. ii. 22.
c. xx. 31. Denique, Christus ipse ab hoc
capite pendere dixit vitam æternam, ut
unum verum Deum cognoscant, homines, & quem
P misit

misit Jesum Messiam, Joh. xvii. 3. Quibus verbis tam Gentes quàm Judæos respexisse videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoscerent, abjecto Polytheismo : Judæos, ut Jesum Nazarenum pro vero Messia recipe-
 rent, omni spe Israelis omnibûsque prophe-
 tiis expletis quæ ad Messiam eousque spec-
 tabant. Atque hoc fundamentum esse Le-
 gis Christianæ, in primâ suâ Epistolâ ad
 I Cor. iii. Corinthios, postea testatus est & annuncia-
 vit Paulus, *Fundamentum aliud nemo potest sta-
 tuere præter id quod positum est, quod est Jesus
 Messias.*

His præmissis notandum, non patuisse, quantum constat, Divinitatem Christi, ne quidem Apostolis, ante suam resurrectionem, (*Mar. xvi. 11, 13, 14. Luc. xxiv. 21.*) aut Christo jam resuscitato & in cælum evecto, ante effusionem Spiritûs Sancti : Qui de eo testimonium adhibiturus erat, & plura dic-
 turus quàm de seipso dixerat Christus, *Joh. xiv. 26. & xv. 26.* Quinimo ea dic-
 turus erat, quorum, præ suâ imbecillitate, tempore Christi non erant capaces Apostoli, *Joh. xvi. 12, 13.* Non memini Christum apertè dixisse in Evangelio, se esse Deum : sed eo nomine usus est Thomas Apostolus au-
 diente Christo, nec reprehensus, *Joh. xx. 28.* Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Joh. v. 18. & x. 30. & seq.* Atque ipse Christus novam formam
 Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritûs Sancti, Mat. xxviii. 19.* Jussit-
 que ut omnes honorent Filium, prout honorant Patrem, *Joh. v. 23.* Dixitque ipsius esse om-
 nia

Luc. xxii.
70, 72.

nia quæ habet Pater, c. xvi. 15. Utique parum modestè (sit verbo venia) de seipso locutus est Christus, aut alios ita loquentes audivit, si nihil interea præter merum Hominem se esse noverit: Aliorúmque errorem permiserit incorrectum. Præterea cùm effecit miracula Christus, non locutus est ut Apostoli, nomine alterius: sed Imperatoriè & instar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux*, & facta est: Dixit Christus, *Volo, Purgator*, & purgatus est Leprosus, *Mat. viii. 3.* Dixit Paralytico, *Surge, attolle tuum lectum, & abi domum*: abiitque sanus, *Mat. ix. 6.* Dixit mari, (sæviente tempestate) *Sile, obmutesce.* Et quievit ventus & facta est tranquillitas magna. *Non vox hominem sonat*, est Deus ipse. Id quod clariùs opinor innotesceret ex ipsis Christi verbis, modò nobis tacitum non fuisset illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apostolis Christus post suam Resurrectionem: cùm à *Mose* exorsus, fertur exposuisse quæcunque *Prophetae de eo dixerant*, *Luc. xxiv. 27.* Utcunque hanc expositionem, aliàque omnia à Christo adumbrata aut expressa circa Messiam, ut in mentem revocaret Apostolis, novâ luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Christi Advocatus. Nova etiam superaddere, quæcunque visa fuerint necessaria ad explendam & consummandam doctrinam Christianam. Propterea quæ sequuntur in Apostolorum scriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in conversis aut convertendis postulabant, porrò dispiciendum.

In Actis Apostolorum habemus historiam nascentis Ecclesiæ, prima ipsius lineamenta, & veluti stamina fidei Christianæ. Hæc declarantes Apostoli, communi & præfato articulo de *Jesu Messia*, adjunxere alterum de ipsius Resurrectione, & remissione peccatorum credentibus & pœnitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Christum instituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apostolorum. Sed facile est percurrere Apostolorum conciones aut orationes ad Judæos Gentēsve habitas, cùm ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. Petri, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. V. 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctique Spiritus effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, V. 32, 33, 36. Hisque perculsus & compunctus populus dixerunt ad Petrum & reliquos, *Quid faciemus viri fratres?* nempe ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dixit Petrus, *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Messia, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti.* Dein secundo Petrus perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cùm sanasset claudum ab utero matris suæ: Eumque sanasset his verbis, *In nomine Jesu Nazarei surge & ambula.* Hunc hominem notum cùm in Templo perambulantem & salientem conspexisset populus, *Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat.* Eaque arreptâ occasione Petrus sic affatus est populum:

Viri

Viri Israelitæ quid miramini de hac re? aut v. 12, 13. quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegastis, &c. Dein pergit (V. 22.) Moses etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis; Futurum est autem ut quisquis non auscultaverit Prophetam illum disperdatur è populo. Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullâ adhuc factâ mentione ipsius Deitatis.

Nec hîc substitit commotio: Re enim per- Cap. iv. 7. latâ ad sacerdotes & primores populi, sic illi interrogabant Apostolos, Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc fecistis? Respondit Petrus, Notum sit vobis omnibus, & toti populo Israëlitico, per nomen Jesu Christi Nazarei, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc, inquam, istum astare sanum in vestro conspectu. Nec est in alio quocquam salus, nec enim aliud nomen est sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat eos servari. Hæc omnia spectant ad Jesum Messiam; pariter Stephanus protomartyr prædicabat Jesum esse Prophetam illum promissum: Paulusque recens conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ipsum ix. 20, 22. Messiam, in Synagogis Damasci palàm docuit.

v. 10.

Cap. vii.
37.

Hæc

Cap. xiii. Hæc hætenus de Judæis: indè ad Gentiles progressi sunt *Paulus & Barnabas*: Paulusque Antiochæ (in Pisidiâ) tam Gentibus quàm Judæis dispersis Evangelium enunciat: *Jesum scilicet Servatorem resurrexisse à mortuis, credentisque in ipsius nomen remissionem peccatorum habituros.* Postea, dissentientibus *Paulo & Barnabâ*, *Paulus* sibi in socium allegit *Silam*: Et cùm essent *Philippis* seditionis falsò accusati conjiciuntur in carcerem. In intimum carcerem detrussit eos *Commentariensis*, pedesque astrinxit numera. Mediâ autem nocte, concussa sunt fundamenta carceris terræ motu, reſeratis foribus, & laxatis vinculis *Pauli & Silæ*. His expergefactus & perculsus custos ergastuli, procidit ad eorum pedes, clamavitque, *Domini, quid me oportet facere, ut server?* Dixerunt illi, *Crede in dominum Jesum Christum, & servaberis Tu & domus tua.* Et in hanc fidem sunt baptizati.

Cap. xvii. Posthæc Thessalonicæ, *Paulus* in Synagogis prædicavit itidem *Jesum* esse Messiam: Eumque & pati & à mortuis resurgere oportuisse. Athenis pariter à Philosophis dictus est peregrinorum Deorum annunciator, quoniam *Jesum & Resurrectionem* ipsis annuntiabat. Quum verò in medio consistens *Areopago* concionem habuit ad viros Athenienses, hîc quidem, ut antea *Lystis* (c. xiv, xv.) sermones instituit præcipuè contra idololatriam, ut unum summum Deum colerent, cœli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò, Deum ait statu-

isse

isse diem quo justè judicaturus est terrarum v. 31.
orbem, per illum virum quem definivit : fide e-
jus rei palàm factâ omnibus, illo ex mortuis
suscitato. Jesum, ut vides, subintelligit.

Ab Athenis ad Corinthum profectus est Cap. xviii. 5.
Paulus, ubi etiam in Synagogis Jesum esse
Christum, vel Messiam, fervidè asseruit.
Obnitentibus autem & blasphemantibus Ju-
dæis, eorum ille indignatus obstinationem,
excussò pulvere è pedibus & vestimentis (ut
antea Antiochiæ, c. xiii. 31.) dixit, v. 7.
*Sanguis vester esto super caput vestrum, mundus
ego, ab hoc tempore ad Gentes proficiscar.* Sui
in hac fide propagandâ studii & diligentia,
presbyteros Ephesi ad Miletum accersitos, Cap. xx. 17, 21.
testes appellat Apostolus : se nempe annun-
ciâsse Judæis simul & Gentibus conversionem ad Cap. xxiv. 24.
Deum & fidem quæ est in Dominum nostrum
Jesum Messiam. Dein eandem fidem in
Christum, & judicium futurum professus co-
ram Felice, missus est ad Regem Agrippam:
Quo præsentè & præsidente, cum suæ vitæ
& authoritatis rationes exposuisset, subjun- Cap. xxvi. 22, 23.
git, *Auxilium à Deo nactus perstiti in hunc usque
diem, testificans ista tam parvis quàm magnis,
nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetae ac
Moses futura prædixerunt. Nempe Christum
fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mor-
tuum lucem annunciaturum huic populo ac gen-
tibus.*

Denique Romæ, ubi postea supremum Act. xxviii. 23, 30, 31.
diem obiit, in solenni conventu Judæorum
exposuit Mosè & Prophetas in testimoni-
um Jesu, & per biennium ibidem docuit ea
quæ

quæ spectant ad Regnum Dei, & ad Dominum Jesum Messiam: suoque hæc tandem ob-
signavit sanguine.

Haftenus capita fidei Christianæ quæ occurrunt in Actis Apostolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomiae Christianæ. Vides, præter unum summum Deum, prædicasse Apostolos imprimis Jesum Nazarenum esse Messiam, Spiritumque Sanctum à Deo missum. Eundem Jesum resurrexisse à mortuis & in cœlum ascendisse, repetitis testimoniis confirmabant: Denique remissionem peccatorum, Resurrectionem nostram, judicium futurum, vitamque æternam annunciabant, in eodem sacro nomine constituenda, donanda, peragunda. Hæc capita si conferamus cum symbolo Apostolico, sic dicto, omnes ipsius articulos, primævos & indubios, comprehendere mihi videntur. Quod enim ibidem interferitur de Descensu Christi ad inferos, de Ecclesiâ Catholicâ & Communionem Sanctorum, sequioris est ævi & explanationis magis dubiæ: reliqua autem hîc comparent. Proindeque ad dicta usque tempora, quibus finiuntur Acta Apostolorum, non constat (quæcunque fuerit antiquitas aut authoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Christianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus proposita fuisse, præter illa præmemorata. Dico apertè proposita ab Apostolis: Adorabant autem interea Jesum Christum quotidiano cultu, & in ipsius nomine baptizabant & mira-

miracula patrabant. Denique *Stephanus* moribundus, *Jesum Christum* invocans Animam suam in ipsius manus tradidit, *Act. vii. 59. **

Quod verò parcius meminerint aut minus explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum factumque existimarem, nequa species aut suspicio Polytheismi Judæos offenderet. Probabile est vulgus Judæorum haud credidif-

* Quid Ecclesiæ Matrices & Apostolicæ docuere paucis enumerat *Tertullianus de Præscrip. c. 36. Unum Deum, &c.* Dein de *Veland. Virg. c. 1*, regulam fidei explicitiùs enarrat. *Regula quidem fidei una omnino est. sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorum, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato, tertio die resuscitatum à mortuis, receptum in cælis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos per carnis etiam resurrectionem. Hæc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiæ Dei.* Eosdem fidei articulos ante *Tertullianum* notarat *Irenæus, l. 1. c. 2.* *Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem Omnipotentem, &c.* Uti hic non cernimus articulos illos symboli dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simplici primos Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborituris adhibitæ fuerint, veluti remedia, explicationes novæ & pleniores. Tandem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificiâ, novi articuli fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, procusi sunt multisque & pœnis diris sanciti. Vide *S. Hilar. lib. de Synodis, & D^{ns} Taylor Dissuad. par. 2. p. 2. in fol. 441.*

Confer
Joh. v. 18.
& viii. 58.
59.

se Messiam fore Deum : ideóque cùm, se esse Deum, Christum affirmasse crediderint, lapidibus obruendum censebant tanquam blasphemum, Joh. x. 30, 31, 33. Præterea idem præjudicium, illámque insuper reticentiam verisimile est occasionem dedisse Ebionitis, Nazarenis, aliisque sectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Christi, licet eum agnoverint pro Messiâ. Hæc de Judæis : ad Gentiles quod spectat, qui convertendi erant à Polytheismo, haud opportunum fuisset, mysterium de Deo Trino, aut de tribus Personis quarum unaquæque est Deus, iis proponere primo ingressu, ne in novum genus Polytheismi incidisse sibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud advenerit, cùm, præparatis firmatisque animis, omnia dicenda essent omnibus, palàm & exertè. Id quod postea factum legimus in Epistolis Apostolicis & in Evangelio S. Johannis. * Sed hæc obiter, pergamus in proposito.

Terminantur illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romam. Eóque

* Chrysost. in Psal. cix. Εἰ γὰρ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστίν, ἡ ὑμετέρα ἀδένεια γέγονεν αἰτία τέτων ἢ τί θωμάζεις εἰ ἐπὶ τῶν δογματῶν τέτο γέγονεν, ὅπως γὰρ ἐπὶ τῶν περὶ τῶν ἀποστόλων ἀποστόλων ἐπὶ τὰ ἐλαττώματα τὸν λόγον ἤγειν ὁ θεός, τῇ ὑμετέρῃ ὑσκαλαβαίνων; Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minùs perfecta deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem? Vid. etiam Eusebium de Eccles. Theol. l. 2. c. 20. p. 134.

eum

eum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondum promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint præterea dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligenter inquiramus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum Evangelium ut Deitatem Christi testaretur. Joh. i. 1, Ab ipso exordio præexistentiam τὸ Λόγος, 2, 3. eumque esse Deum, & ab eo creata esse omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cum eundem Λόγον fuisse incarnatum, nobisque conspicuum infrâ memoret. Qui verò hæc detorquent ad Epocham Evangelii & creationem metaphoricam & moralem, subterfugium quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi identica propositio, *Christum extitisse in principio religionis Christianæ.*) Præcipuè cum his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 Joh. i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cum eundem ut Deum, ut α & ω, (confer *Isa.* xli. 4. & xlv, 6. & xlviii. 12.) invocandum & adorandum in suâ Apocalypsi sæpius exhibeat, cap. i. 8. cum cap. xxi. 3, 6, 7. cap. iv. & v, &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

v. 14.
Apoc. xix.
13.

In Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit,

Dictum est à S. Johanne omnia esse facta aut creata ἀπὸ τοῦ Λόγου, Eundemque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm Johannes, Christo attribuit Paulus in suis Epistolis : ait autem ad Hebræos (*cap. iii. 4.*) *Qui fecit omnia est Deus* : unde sequitur necessariò eundem Christum à S. Paulo habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem universalem adscriptam esse Christo, & solennibus verbis consecratam ab eodem Apostolo, *Heb. i. 3, 10.* & plenissimè ad Colossenses Epistolà, *cap. i. 16, 17.* his dictis, *Per Eum*, de Christo loquitur, *condita sunt omnia quæ in cælis sunt, & quæ in terris : visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia, sive imperia, sive potestates : Omnia, inquam, per eum & propter eum condita sunt. Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt.* Hic mundum cœlestem & terrestrem, corporeum & intellectualem à Christo conditum asserit Apostolus : nec pleniori enumeratione res ef-ferri poterat. Nullus hic locus creationi metaphoricæ aut renovationi per Evangelium, cum rerum ordines homine superiores, Angelosque omnes qualescunque, qui suâ usque perstitissent innocentia & obedi-

tiâ, comprehendat hæc rerum series. Præ-
 terea, Dei veri summique character singu-
 laris habetur in sacris literis, tam Pro-
 phetarum quàm Apostolorum, quòd cœlum
 terramque condiderit, atque omnia quæ in
 iis sunt : eaque ratione à Diis fictitiis aut
 minoribus distinguitur. Nec hic aliter ex-
 poni potest idem character nisi tortè & vi-
 olenter ; Quin & probabile est, multiplices
 rerum

Isa. xlii. 5.

& xliv. 24.

Jer. x. 11,

12.

Act. vii.

50.

& xvii.

24.

rerum classes hîc percenseri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices sibi fingeant. Denique, Huic sermoni S. Pauli astipulatur *Johannes*, (ut se solent in hîc argumento alternatim confirmare) eumque corroborat, cum explicitè titulum παντοκράτορος attribuit Christo, *Apoc. i. 8.* Illic enim, ex æquâ verborum interpretatione, vox παντοκράτωρ ad Christum referenda est. Quoniam prima pars versiculi spectat ad Christum, ut ex aliis locis ejusdem libri manifestò constat, (infra V. 11. & 18. cap. ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia spectabant ad Christum. Denique ipsa vox Κύριος plerumque designat Christum in novo fœdere. * Et sub eodem titulo ei adscribitur potestas, & mortuos resuscitandi, & subjiciendi ei omnia, *Phil. iii. 20.* ὡς ἡ *1 Cor. viii. 6.* εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ ᾧ πάντα, *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.*

Sed præter potestatem Christi, quâ ipsius Divinitas elucescit, de personâ Christi ea

* Eâ voce κύριος utuntur Septuaginta (quorum dictiones plerumque sequitur stylus novi fœderis) loco vocis Hebraicæ *Jehova*; & quidem vox illa *Jehovæ* datur Messia semel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangelistis, *Isa. viii. 14.* *Jer. xxiii. 6.* *Zach. x. 14.* confer *Isa. xl. 3.* cum *Mat. iii. 3.* & *Malac. i. 3.* cum *Mat. xi. 10.* & *Luc. i. 76.* Præterea, qui invocandum & adorandum negant esse Christum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis sacrae Scripturæ refutantur, *Act. vii. 50.* & *ix. 14, 21.* *Rom. x. 12, 13.* *1 Cor. i. 2.* *Phil. ii. 9, 10, 11.* *Heb. i. 6.*

præ-

prædicat idem Apostolus *Paulus*, quæ substantiis creatis non competunt. Dicitur e-
 Heb. i. 3. nim *Christus ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακ-*
τὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ, Irradiatio Gloriæ,
& character vel forma expressa substantiæ divi-
næ. Neque natura humana, neque Angeli-
 ca, quomodocunque exaltata, mihi ferre
 posse videtur hos titulos, verè divinos: nec
 acquisitos illos, aut extrinsecus collatos, sed
 nativos & emanatione necessariâ congenitos,
 ut *Lux à Sole.* Dicitur etiam extitisse
Christus in formâ Dei ante suam incarnatio-
nem aut exinanitionem, Phil. ii. 6. Ubi
 nonnullæ licet occurrant dictiones & phra-
 ses interpretationis minùs certæ, id tamen
 indubiò significant, Christum extitisse, id-
 que in formâ divinâ, ante suum descensum
 in corpus mortale. Denique, idem Aposto-
 lus in secundo capite ad Colossenses, V. 9.
 ait *in Christo habitâsse omnem plenitudinem Dei-*
tatis CORPORALITER. Non tantùm
 in umbris, figuris, aut repræsentationibus:
 Nec assumptitiè & transitoriè, sed *vitaliter,*
 ut *Anima habitat in corpore.*

Nec parvi denique faciendum est, quod à
 temporibus usque Apostolicis, quantum con-
 stat, hæc doctrina de Christi Deitate obtinu-
 erit in Ecclesiâ Christianâ: habitâque fuerit
 semper pro errore aut hæresi sententia con-
 traria. Non utique infallibilitatem Eccle-
 siæ attribuo, nec Conciliis generalibus, sed
 in disquirendis articulis fidei Christianæ ju-
 vat testes temporum consulere, quid recep-
 tum primitus jugitèrque, quid inauditum
 aut improbatum. Quod enim sub initiis re-
 ligionis

ligionis Christianæ obtinuit, ejusdemque Patres & Antistites docuere, tam in Conciliis collectim, quàm seorsim in suis scriptis, (non adversante sacro canone) id apud æquos judices suum pondus in controversiis dirimendis semper habiturum est.

Sed ut ad fontes redeamus. Hæc cum ita sint, secundum id luminis quo nos dignatus est Deus in œconomiâ Evangelii, *Jesus Nazarenus esse Messiam, eundemque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hac fide, adeò non est error voluntarius, ut sit inevitabilis. Sequimur enim, quoad possumus, duces nobis à Deo datos, *S. Johannem & Apostolum Paulum*. Deus nos jussit de cœlo, ut Christum audiremus: Christus itidem, ut Apostolos, *Mat. x. 40. & xxviii. 20. Johannes erat dilectus Christi discipulus, Paulus à Christo, jam in cœlum evecto vocationem suam, Apostolatam & auctoritatem divinam accepit, eademque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus sacris assentimur & adhærescimus, eorum mentem secundum vim nativam verborum usumque receptum interpretati. Neque alio stylo scripta, aut alio modo intelligenda esse hæc oracula sacra, nos monuit Christus aut authores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ solâ revelatione nobis innotescunt, qualia sunt illa de quibus hîc differitur, doctoris auctoritatem sequamur oportet: Nec Rationem nostram in materiâ infinitâ, qualis est Natura Divina, judicem esse idoneum, & per omnia com-*

Joh. xx.
21.

competentem, æquum est æstimemus. Præcipuè cum de arcanis illius naturæ, *modis distinctionis & unitatis*, questiones instituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire possumus viribus nostris. In his igitur tractandis & examinandis, summâ nos uti decet modestiâ & moderatione: tam propter imbecillitatem nostram, quàm materiæ contemplandæ supereminentiam.

Hæc paucis differuimus de Christi Deitate secundum literas sacras. Ipsius etiam incarnationem, ejusdem Λόγος, Filii Dei unigeniti, declarant & enunciant apertissimè eadem Literæ. Id verbis explicitis dicitur à S. Johanne principio sui Evangelii, *cap. i. 14.* Idemque ab eodem cæterisque Apostolis iterum iterumque repetitur, 1 *Joh. iv. 2, 3.* & 2 *Epist. V. 7.* 1 *Tim. iii. 16.* *Heb. ii. 9.* &c. dein *Rom. viii. 3.* & *ix. 5.* *Gal. iv. 4.* *Col. i. 21, 22.* aliisque in locis quamplurimis, infirmitates & affectus naturæ nostræ suscepisse Christum, dictis factisque patet. Nec quicquam obstare videtur, si rationem ipsam consulas, quò minùs uniri possit natura divina animæ humanæ, eaque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendunt, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ita enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam indè eliciant, non tantum doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus

bus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiam de Deo & naturâ divinâ dictu gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satis intelligunt aut satis explicant. Siquæ verò sint in sacris scriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriusculæ, non torquendæ sunt, sed emolliendæ sanâ interpretatione. Nota est interpretandi regula, quæ dicta sunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda sunt θεοπρεπῶς: & quæ prolata sunt τροπικῶς exponenda sunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter se pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula: Denique, multæ sunt in hōc capite Incarnationis Doctōrum Scholasticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quum minimè sint ad fidem Christianam necessariæ.

Hæc de Christi Deitate & τῆς Λόγῃ Incarnatione secundum oracula nostra. In iisdem cum Christo conjungitur Spiritus Sanctus, nobisque per modum Personæ singularis & divinæ repræsentatur, *Mat.* iii. 16, 17. & xxviii. 19. & *Joh.* xiv. 16. & xv. 26. *1 Cor.* xii. 4, 5, 6. *2 Cor.* xiii. 14. *1 Pet.* i. 2. *1 Joh.* v. 7. Præterea ei personæ sic designatæ & distinctæ, attribuuntur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per suam omnipræsentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque sparsis, *1 Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Rom.* viii. 26. *1 Pet.* iv. 14. Eodémque Spiritu regeneramur, sanctificamur, illuminamur, *Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5, 6. *Joh.* xvi. 13. Scrutatur ille & intelligit

git omnia, tam corda hominum quàm profunda Dei, *Act. v. 3, 4. i Cor. ii. 10, 11.* Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, *2 Pet. i. 21. Heb. i.* Celebratur denique cum Patre & Filio tam in formulâ Baptismi à Christo præscriptâ, quàm in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quum itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & charactere, non qualitatibus aut virtutis, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eique, distinctè à Patre & Filio, actiones personales attribuantur: Denique, istiusmodi sint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam superent & superemineant: His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* sub hac ideâ nobis exhibitum, unâ cum Patre & Filio, colendum & glorificandum censemus.

Tandem ut hoc caput de primariis doctrinæ Christianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apostolos, quibus commissæ erant claves regni cælorum atque novæ hujusce Revelationis expositio, quædam documenta citius, quædam ferius aperuisse: idque magis minúsque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & personarum. Quemadmodum Christus dixit Apostolis, *Adhuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non potestis.* Pariter Judæis & Gentibus dicere potuissent Apostoli, non omnia simul & semel vobis enarramus: sed prout estis Infantes aut adulti, lacte aut cibo solido, nutriendi, ita plus aut minus pro usu captûque cujusque suppeditamus, tam in institutis quàm doctrinâ.

Joh. xvi.
12.

If. xxviii.

9.

i Cor. iii.

2.

nâ. Sensim abolita est Lex Judaica, ut & Heb.v.12. superstitione Gentilis, & sensim obtinuit Lex Christiana; non confecta & conflata est unico ictu, aut superstitie primo Legislatore, ut Lex *Mosis*: sed ab initio simplicior & paucioribus contenta, instar nascentis floris sese paulatim evolvit. Quod statuerunt Apostoli in conventu Hierosolymitano de praxi Christianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenus locum habuit: *Visum est, inquit, Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus præter hæc necessaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ mysteriis locum habuit, utpote quæ dicenda essent opportunius progrediente tempore, quum radices egissent altius prima semina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in consiliis semper oportet eos habere, qui magnas moliuntur mutationes in salutem generis humani. Tandem verò cum obsignatum fuit ab Apostolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultra addendum, nihil imminuendum in fide Christianâ.

CAP. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrina Christiana, a variis varie expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis hîc exhibetur, quorsum, inquires, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumuluntur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Unde hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsiuit Jam. iv. 1. olim Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Et respondet sibiipsi aliâ quæstione quæ tantundem valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pullulant tot amarulenti foetus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiae cupidine proveniunt & aluntur odia intestina & implacabiles iracundiæ. Obscurescunt aures ad lenem rationis vocem, cum hoc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur strepitu. Præterea, fidem Christianam, in se simplicem & paucis

con-

contentam, dogmatis secundariis nimium onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicosi: & ex his maximè, dum quisque suas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in censum articulorum fidei inscribere satagit, turba controversiarum enascitur.

Dogmata secundaria appello quæ in nullo antiquo symbolo aut summâ fidei reperiuntur: quæ tamen eousque tenemur amplecti quousque probari possunt à sacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem secundariis non tam de rebus ipsis, quàm earum modis & explicatiunculis disceptari solet. Hujusmodi sunt multa quæ spectant ad peccatum originale, ad justificationem, satisfactionem, aliâque infra memoranda: in quibus, ut nonnulla sunt indubia, ita alia (salvâ fide & amicitia) in utramque partem agitari possunt.

Ut à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus cætera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur, Animas humanas esse degeneres, idq; ab origine mundi nostri: & eâdem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhærentem, sive in Animâ, sive in corpore, singulare illud peccatum primi Hominis suis posteris nondum natis ascribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes justitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem sustineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, est actio peccantis: nec alterius cujuslibet nihil con-

contribuentis ad illam actionem, multò minùs nondum nati. Omnis actio, siue bona siue mala, probat existentiam Agentis: non existentis enim nullæ sunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo sum*: ita non minùs rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo sum*. Est eadem utrobique consequentia, nec minùs clara & invicta. Præterea si peccata distribuamus, omne peccatum positum est vel in cogitatione aliquâ, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum est, non cogitat bene aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit: Est igitur peccati, ut ita dicam, incapax & insusceptibilis. Denique, nulla est transgressio sinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati nullam habent Legis, siue naturalis siue positivæ, cognitionem, (idq; per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare possunt. Eodem modo omne peccatum est voluntarium, sed peccatum Adami nec voluerunt committere, nec commissum approbaverunt ipsius posterì.

Rom. iv.

15. & x.

14.

1 Joh. iii.

4.

Hæc mihi videntur clara & perspicua, & in suo genere demonstrativa. At inquires forsan; sint ista quidem vera & ineluctabilia, modò intelligantur de peccato propriè & strictè sic dicto: sed est insuper aliud genus peccati, quod per solam imputationem oritur, dicique potest peccatum *imputativum*. In hóc autem peccati genere potest quis esse aut haberi Reus, pœnâsque lûere culpæ ab altero commissæ. Fieri hoc posse, ut infons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino,

mino, non nego. Fieri quidem id potest per absolutam dominationem, quam solemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus justī & injustī, nec proinde fieri potest omnino ab æquo judice Dominóque, qualis est Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non potest, ob suam perfectionem & sanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit discrimen justī & injustī, ipsamque formam & essentiam peccati. Ratio justitiæ punitivæ necessario exigit, ut is, quid pœnas luit, reus sit criminis illati: Reus, inquam, ut causa principalis aut accessoria, ut loqui solent: ut ope suâ qualicunque, consilio aut consensu, aliquid attulerit ad actionem illam criminosa: aut illius saltem, factæ aut faciendæ, conscius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocunque ex his modis, neque primariò neque secundariò, neque proximè neque remotè, ad peccatum Adami sive alterius cujuscunque: Ac proinde secundum leges æqui justique puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitus insons & inscius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus est annis quater millibus post lapsum Adami, non fuisse reum ipsius culpæ. Quod sic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quâvis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus istius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut assensit isti crimini: ergo istius

tius criminis non erat reus. Enumera quot velis obligationum genera, aut reatus causas, Petrus immunis erat omnium: non erat reus promittendi, stipulandi, satisfaciendi aut accipiendi, conspirandi, aut etiam conficiendi & celandi. Quo jure, quæso transferes culpam, aut imputabis illam Petro? nisi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut personam penitus innocuam, eandem transferre liceret.

Sed respondebis forsan: Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipsius posteris eodem cum ipso crimine involvuntur. Aspera quidem & dura sententia: quæ justitiæ rationes omnes supradictas lædit aut supergreditur. Sed videamus fundamentum hujusce causæ prætextæ: Si nos involvit secum in suo crimine Adamus, vel id fecit ratione solius paternitatis, vel ratione pacti aut stipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores sumus aut conscii cujusvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut consentiant partes quæ vi pacti obstringuntur, sed consentire non poterant nondum nati. Ad paternitatem quod spectat, Noachus pariter noster erat parens communis, nec tamen ipsius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen posteris suis imputatur. Neque pars melior nostrum, Anima, quæ sola peccat, & sola poenam sentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, sed à Deo, Patre Spirituum, derivatur. Denique ex hac lege, quam ponis, stirpis & sanguinis, involutus esset quisque peccatis

catis fui patris, aut avi, aut proavi: & quò proximior parens, eò fortiùs obstricti essemus & obnoxii delictis ipsius luendis. Sed ut quisque suum portet onus, atque sui operis mercedem referat, est lex æqui, Deique judicis æquissimi, (*Exod. xxxii. 32, 33. Dent. xxiv. 16. Ezek. xviii. 20. Gal. vi. 5. 1 Cor. iii. 8.*) in hoc judicio stamus cadimúsve.

Supereſt ultima quæ mihi occurrit excuſatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum eſſe, ut plectatur filius ob delicta parentis: quod in crimine læſæ majeſtatis uſu venit apud multas gentes. Non diffiteor, ſed non eſt utrobique par ratio, ſive Legiſlatores ſpectes, ſive pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas abſolutè, & omni modo irreprehenſibiles, ſed pro loco & tempore & rerum ſtatu commodiſſimas: Quæ profint univerſis, licèt nonnunquam in ſingulis hîc & illîc, ſint iniquæ. Nec pro rerum noſtrarum conditione hoc malum penitùs evitari poteſt. Bonum publicum privato præferendum eſt, & è malis minimum nobis elegendum, ſed Legiſlatori ſummo nulla incubuit iſtiusmodi neceſſitas. Si res ſtetiſſet integra, nullis opus fuiſſet pœnis: Sin Deus prolapſuros viderit primos homines, eò magis oportuerit proſpicere poſteris, nequid detrimenti caperet à ſuis majoribus proles innocua. Dein quod ſpectat ad pœnam, non eſt hîc privata & ſingularis, ut in dictis legibus humanis, ſed eſt malum publicum & univerſale, non incidit

in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, sed totum genus humanum involvit: nulla pars superest libera & impunita, cui proficiat aut terrori esse possit hoc exemplum, hæc severitas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine pœnarum nulla est proportio. Quantillum est quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque sit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali sequitur pœna, attingit læditque vitam hodiernam simul & futuram, mortemque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in pœnarum genere. Et in hac proinde comparatione nulla est argumenti aut rationum paritas.

Sed quid quereris, inquiunt Pontificii? Justitia originalis non erat Adamo naturalis, sed donum supernaturale. Ideoque nulla fit injuria posteris Adami, si non descenderit ad ipsos donum gratuitum, cum malè meruisset Pater. Sed negamus primò Justitiam illam fuisse supernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur esse debitæ, ex æquo & justo, omni creaturæ in suâ origine, cum primum exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea sit & apta nata ad finem suum assequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortalis est beatitudo æterna. Proinde nisi primitus instructa sit istiusmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum statu collocata, ut major sit spes perveniendi ad felicitatem

licitatem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut sapientia conditoris in hujusmodi creaturâ construendâ. Præterea, si æquum esse censes, nos privari his donis ob alterius peccatum, saltem haud æquum esse videtur æternum damnari quenquam ob alterius peccatum: aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi possimus præ virium inopiâ: Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægritudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ sterilitas & rerum ad vitam necessariarum laboriosa acquisitio: adeò ut difficile sit *vivere* in hodierno statu, *beatè vivere* impossibile.

Vides nos, ob peccatum Adæ, non tantum spoliari donis extraordinariis, sed etiam naturæ nostræ debitis, dotibusque ordinariis, secundum æquam rerum constitutionem. In statum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis dirisque malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoscere Adamum, ubicunque sit, in quem rerum statum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miserorum mortalium. Clamant universi homines; Tu nobis author es omne genus malorum, cum nihil mali feceramus. Clamat Natura, se vanitati subiectam esse invitam & reluctantem. Denique, ab inferis clamant Infantes; Crudelis Pater es nobis: nos luimus pœnas, non nostræ sed

tuæ culpæ. Nati sumus & in lucem protrasi nobis infciis; denati invitis. Nihil boni aut mali fecimus, & tamen hîc languemus in tenebris procul à Deo, aut æstuamus in flammis: idque ob hanc unam culpam, quòd nati fuimus, quòd Tui simus Filii. Durus es Pater Infantum. Christus nos amplexus est suis ulnis, dixitque nos Angelis in cœlis esse curæ, (*Mat. viii. 10.*) & ex nostrum similibus constitutum esse Regnum cœlorum, (*Mat. xviii. 3. & xix. 14.*) Tu verò è contrà abigis Angelos nostros, (ut te abegerunt olim è Paradiso) & inter Dæmonas nos protrudis: non Regnum cœlorum, sed infernorum constituturos. Dicimur quidem Innocentes & vulgò & à Prophetis; sed non ita tractamur, *Fer. ii. 34. & xix. 4, 5.* Quid sit malum aut peccatum, non novimus: Quid sit pœna, parvuli miseri nimis novimus. Nec locus est pœnitentiæ, aut unquam fuit, nobis infantibus: quâ tamen aliorum remittuntur peccata.

Vid. *Mat. xviii. 6.* de Saxo Molari, &c.

Tanti maleficii sibi conscius Adamus, tantæ noxæ, labis & maledictionis in totam suam stirpem, totam gentem humanam inductæ: Tot indic em opprobriis & querimoniis onustus, non video quî possit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque sit. Sed querelarum fatis.

Non suppetunt, quod sciam, adversæ causæ patronis plura defensionis capita. Redeamus jam ad thesin ab initio propositam, quam ego semper axiomatis instar habeo. *Neminem fieri peccatorem nisi suâ culpâ.* Habitus

bitus est quidem peccator Christus, qui *peccatum non novit*, sed ita habitus est tantum *οἰκονομικῶς*, repræsentatione quâdam : non erat reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspicimus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justi & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum ; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequam extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magis communicabilis : Et quemadmodum Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut vicissim. Imputatio autem alicujus actionis alieno auctori, nihil ponit reale in subiecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis : & si solâ hâc imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque solâ : quod absit at dicamus. H I S omnibus expensis æquo liberôque animo, fatius mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhærere tenaciter parti illi imputativæ : ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrina labefactetur.

Progredimur ad doctrinam *Satisfactionis* & *Justificationis*. Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem Deo, rerum omnium Rectori, Filium suum unigenitum ad Terras demittere, ut, assumptâ carne, Ipse sese offerret sacrificium
pro-

Heb. ix.
& x.

propitiatorium pro peccatis humani generis. Placuit inquam Deo, Mundi Domino, qui antea sacrificia propitiatoria, per sanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata instituisse, in consummatione sæculorum per sanguinem & sacrificium sui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inæstimabilis pretii, semel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterum iterumque repetitum legimus ab Apostolis, *Rom. iii. 25. & v. 8, 9. Ephes. i. 7. Col. i. 14. & ii. 13, 14. 1 Pet. i. 3. & i. 18. 1 Joh. ii. 2. & iv. 10. Rev. i. 5.*) Qui Deum hōc modo placatum docuerunt, vitamque æternam nobis largitulum, modò partes nostras expleverimus.

Dixi hanc œconomiam placuisse Deo, mundi Rectori. Potuisset utique per pœnitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam instituisse methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut sapientiæ divinæ limites præscribere ausus fuerit? Quisque potest Debitorem suum aut gratis absolvere, aut sub æquis conditionibus. Neque ad nos reos spectat hæc sollicitiùs & scrupulosiùs anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquiescere, cum omni animi solatio, tutissimum & gratissimum est. Gratias agamus Christo, quas possumus maximas, qui a-

Mat. xx. more nostrum seipsum obtulit (morte acer-
28, &c. bà & ignominiosâ) non tantum in exemplum,
xxvi. 26, sed in sacrificium propitiatorium & expi-
28.

Luc. xxii. atorium pro peccatis humani generis. Deus
19, 20. re-

rerum hominúmque statum optimè perspectum habet, omnesque sæculorum ordines à principio ad finem mundi prospiciens, vidit, quæ & qualis esset methodus accommodissima & efficacissima gentem humanam ad salutem perducendi: Eique placuit, consilio nobis imperscrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis constituere. Permite Deo suum mundum regendum, nec in minutiis ad formulas humanas exigendis simus temerarii aut pervicaces. In his, quod fati est, ducem sequimur scripturam sacram, nec lumini naturæ contradicimus. Interea, si cui minùs placeat vox illa *satisfactio*, modò de re conventum fuerit, Pacis gratiâ mittamus, si libet, verba litigiosa, verba fori, quæ in Canone nostro non reperiuntur: ut omnes *λογομαχίας*, quoad fieri potest, abscindamus. Me iudice, quò molliùs hæc tractantur, non secundùm apices juris, sed accommodatè ad mores ritúsque Gentium & Judæorum, eò magis respondent, tam affectibus humanis, quàm proposito styloque sacrarum literarum. Omnes inutiles controversiæ nocent religioni Christianæ, quæ suâ naturâ est pacifica.

Ad doctrinam *Justificationis* quod spectat, multos de hac re sermones & dissertationes habuit cum Judæis Paulus Apostolus, in quibus id agit maximè ut Legem vel Dispensationem Mosaicam imperfectam esse & Elementarem præ alterâ Evangelii, primamque è secundâ compleri & consummari doceat: ac proinde evanescere in adventu Messiae, ut solent minores stellæ exorto Sole. Dein ritibus

tibus Mosaicis & observationibus externis neminem justum fieri ostendit, aut ita haberi apud Deum, sed ob fidem vivam, correctum, vitamque puram. Ita Patriarchæ ante Legem Mosaicam habiti sunt justi, Deoque accepti: & extra eandem Legem, in
Aa. x. 35. quâvis gente populi, *qui timent Deum & operantur justitiam*, Deo sunt grati. Hæc est via Regia ad cælum, universalis & perpetua. In hac fundantur omnes œconomix particulares, & in eandem desinunt.

Et quemadmodum materia, de quâ tractatur ab Apostolo, magis spectat ad Judæos quàm Christianos: ita modus tractandi est planè Judaicus, tam phraseologiâ & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur esse δυσνοητὰ nonnulla in Epistolis Paulinis, que nobis obscura videntur, abrupta, aut incontexta: quum argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, sed quâ diriguntur. Nos forsan quandoque latent consuetudines, mores aut opiniones, unde pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neq; ideo vis rationum aut allusionum ita vivida nobis appareat, ac visa est istius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apostolicæ de justificatione hæc mihi videtur summa. Docet, Nihil habere Legem Mosaicam sibi proprium & à Lege naturali distinctum, quod nos solidè reddere possit apud Deum justos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Christo, pendere salutem nostram. *Neque circumcisio*
Gal. vi. 15. *quæ*
 & v. 6.

quicquam valet, neque incircumcisio, sed nova ¹ Cor. vii. creatura. Quod repetitur sæpius ab Aposto- ^{19.} lis, tam ratione habitâ Legis Mosaicæ, quàm ^{Rom. ii. 28. 29.} aliis cujuscunque œconomiae.

Quid demum est *Justificari*, sensu tam Judaico quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandoque latius accipitur vox illa Justificatio, quandoque strictius, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur justificatio nostra; Deus remittit peccata credentibus in Jesum ^{Luc. xxiv. 47.} Messiam, & ipsius Legi obedientibus, intercedente autem sacrificio Christi. Hocque ^{A& ii. 38. & x. 43. & xiii. 39.} ex parte Dei dicitur Reconciliatio, & ex parte nostri Remissio peccatorum & expurgatio, (*Mat. xxvi. 28. Rom. iii. 24, 25. & v. 9. 1 Cor. vi. 11. Heb. i. 3. & ix. 12. 1 Pet. i. 19. Rev. i. 5.*) Quandoque latiori sensu accipitur justificatio, nullâ factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc. xviii. 14.* & de Abrahamo, *Rom. iv. Jac. ii. 23.* cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori justificat Fides quæ dicitur *naturalis*: quâ nempe creditur Deum esse, omnesque qui eum ex animo querunt & venerantur, remuneraturum. Qui credunt Deum esse, Numen optimum maximum sapientissimum, Mundi rerumque omnium Authorem & Rectorem, eousque Deo placent: Et si præterea animorum immortalitati, vitæque futuræ

turæ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro suis viribus & pro suo lumine, eatenus justī sunt coram Deo, & justorum mercedem accipient. Denique Fides Christiana, majori gaudens lumine & præstantioribus innixa promissis modo singulari & eminenti justificat, quatenus pleniorē ingenerat justitiam & perfectiorem, quàm efficere unquam potuisset Lex Mosaica aut Naturalis : quatenus etiam conditiones omnes partēque explet, quas de peccatis remittendis Deus instituit. Proinde hæc fides insignitur & κατ' ἐξοχήν justificare dicitur, criminibus absolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & insolidum justorum instar habeantur.

Quæcunque præterea suboriuntur alterationes humanæ in hōc capite, videntur mihi superfluæ aut temerariæ : ortūque duxisse à malè intellecto statu hujusce controversiæ, cum Judæis aut Judaizantibus primū initæ : pariterque malè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, stylo modisque arguendi, quibus utitur Apostolus *Paulus* in hac doctrinā explicandā. Ad fontes recurrendum est, & prima religionis fundamenta, cum in particularibus hæremus : ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus sanè & rationabiliter. Est quædam ἀνθρωποπαθεια in totā serie religionis institutæ, sive Judaicæ, sive Christianæ : Deus irascitur & placatur, instar hominum, peccata expiantur suo modo per sacrificia, ritusve alios : Hæc non
fiunt

sunt *θυσιαῖς*, sed *ἡθικαῖς* aut *οἰκονομικαῖς*, secundum mores affectusque hominum: Atque alia non pauca in sacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, aut intelligenda sunt *θεοπρεπῶς*. Ita bona opera licet omnino sint necessaria ad justificationem & salutem, tamen vox illa *Meriti* (utcumque apud homines usitatissima) Deum inter & nos miscellos est prorsus incongrua.

Satis dictum esse putâssem de hac materiâ, nisi venisset mihi in mentem dogmatis perniciosi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Christianæ invexere. Aiunt illi scilicet nos justificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide solâ, nudâ, à bonis operibus & interiori sanctitate abstractâ. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id unum, ut mihi videtur, sufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali, in nullâ religione *Divinitus* institutâ locum habere potest. Hoc autem dogma, quum naturæ divinæ perfectionibus adversetur, pariterque obstet perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finemque religionis in genere, sive naturalis sive institutæ, unâ tollit & evertit. Et quoad Christianam in specie, quantum distant lux & tenebræ, dies & nox, tantum dissident ab hac sententiâ Christi & Apostolorum institutiones. Nihil quidem est nobis Christianis cum ritualibus opusculis Legis Mosaicæ: Hanc explevit Christus, & sensim abstulerunt Apostoli id libenter concedimus, id sæpius prædicavit S. Paulus: sed Lex morâ-

Mat. v.

lis &c.

lis vim habet æternam, obligationem perpetuam sub omni œconomia divinâ. Hanc legem Christus in primâ suâ oratione ad populum egregiè exposuit, confirmavit, suisque præcepit accuratius observandam. Et quærentem ab eo salutis viam imprimis monuit de custodiendis Dei præceptis, *Mat. xix. 16, 17, 18, &c.* Pœnitentiam morumque reformationem, ad præparandam viam œconomiae Christianæ, imperavit *Johannes, Christi præcursor, Mat. iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12.* Idem nos docuit Christus ipse, & qui aliud docent pro pseudoprophetis haberi voluit, Lupisque rapacibus agniam pellem indutis, *Mat. vii. 15, 16, 17, &c.*

Apostoli pariter vitiis omnibus moribusque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritus Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos scelestosque omnes è regno cœlorum firmiter excludunt, *Gal. v. 19, 20, 21, &c.*

1 Cor. vi. 9. *Hebr. xi. 14.* Docent hunc esse finem Evangelii, adventus mortisque Christi, Qui *Eph. v. 5.* *dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab* *Col. iii. 5.* *omni iniquitate, & purificaret sibiipso populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.* *Tit. ii. 14.* *Ephes. v. 25, 26, 27.* Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli, *1 Joh. iii. 8.* Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui justitiam insitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subdititiam, unice Deo grata, nobisque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. *Quisquis hanc habet spem,*

spem, purum sese conservat, sicut ipse Christus est purus, 1 Joh. iii. 3. Jam. i. 27. Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam fordes, aut amputanda ut recrementa.

At hujusce sectæ sequaces dicent forsan, se quidem esse justos, per justitiam Christi iis imputatam. Sed quomodo quæso? Qualis est hæc justitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutatne naturam subjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modò nulla fiat mutatio physica in corpore & cute Æthiopis, manet ipsius nigror non obstante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio justitiæ, siquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in personâ cui imputatur, efficiat. Nôsti comparisonem quâ utitur Apostolus, si nudo aut esurienti dixeris, abi in pace, incalesce, saturator; nihil autem dederis quod frigus Jacob. ii. repellat aut famem levet, quid proderit 15, 16, 17. alterutri hæc fictitia charitas?

At inquires, secundum sacras literas & dicta Apostolorum, nobis imputatur justitia Christi: Esto, sed eodem modo quo Christo imputatur peccatum nostrum, 2 Cor. v. 21. Et quemadmodum non factus est Christus revera peccator illâ imputatione peccati, ita nec imputatione ipsius justitiæ facti sumus (absque pœnitentiâ moribûsque emendatis) revera justî. Hæ sunt denominationes extrinsecæ, ad ordinem & œconomiam Evangelii

gelii accommodatæ, sed nullum effectum obtinent ex parte nostrâ, nisi iustitia inhærens & intrinseca accesserit. Id nos monuerunt sæpius Apostoli, ut Judæos olim Prophetæ: At inquires, quid tum valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, sed mutando naturam & qualitates subjecti cui insunt & attribuuntur. Aliter parum aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus est mortua, & gratia inefficax quæ sanctitatem non ingenerat. *Filioli, ne-*
Tit.ii. 11, *mo vos seducat,* inquit Apostolus, *qui exer-*
12. *cet iustitiam iustus est, sicut ille iustus est, 1*
Joh. iii. 7. Gal. vi. 7. 1 Pet. i. 15. Et
ex his præmissis constat, Sanctificationem
esse conditionem necessariam Justificationis.

Hypocritis placet prædictus error: credulisque & infirmis nonnunquam surrepit. Sed malè res cedet utrisque: Quod quisque severit id metet, nec amplius. Qui iusti sunt in hóc sæculo iustitiâ non reali & inhærenti, sed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, sed imputatâ & imaginariâ. Quinimo nec illâ fruentur felicitate fictitiâ, sed, instar expergefactorum è somno, qui se edere & bibere somniabant, evigilantibus evanescent illa phantasmata, atque se siti & fame oppressos sentient. Ferimus puerilia, modò non sint noxia: sed huiusmodi errores suis morsibus infundunt venenum omni religioni, nedum Christianæ. Quid si *Paulus* fervidiùs disputans contra Judæos, ministerium Evangelii magnificans, depriménsque illud Legis Mosaicæ, unum atque alterum dictum, forsan ἀμετρία τῆς ἀν-
 θολικῆς,

ἄλλῃς, ambiguum protulerit, quod torqueri potuerit ab imperitis in alienum sensum? id sano sensu exponendum est, ita ut cohæreat cum toto corpore, atque aliis locis, pluribus & clarioribus consentiat. Hæc est regula generalis interpretandi sacram scripturam: nequid efferamus temere in damnum & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus nimirum, hæc est gloria & eminentia, quòd omnibus, tam Gentium quàm Judæorum præluceat institutis, in formandis moribus, & ad elevandam naturam humanam in participationem divinæ. Nec ab hac regulâ quovis obtentu justitiæ novæ & tralatitiæ est recedendum. Sed de his satis.

Hinc deinceps agi solet de *Libero Arbitrio*, & de *Concursu Dei*: Spinosis utique quæstionibus, sed *Cui Bono*? Certum est eoque nos esse liberos & propriarum actionum dominos, ut Deus non sit Autor ullo modo peccati nostri. Et ex alterâ parte constat, Deum semper esse paratum favere, subvenire, & aspirare conatibus nostris: atque nos conari posse aliquatenus non minùs est perspicuum. Cùm aliàs inutiles essent & ludicræ omnes adhortationes, simul & præcepta, totùmque Evangelium. Qui te jubet aut hortatur ut montem amoliaris, neque vires præstat aut auxilium, ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecillitatem. At in præceptis divinis nulla est ludificatio aut exprobratio. Quodcunque Deus imperat facultatem dat perficiendi, aut à Naturâ aut à Gratiâ: nec tuâ aut meâ interest sollicitiùs inquirere quota sit pars hujus in operâ præstandâ,

dà, quota sit illius. In omni argumento excutiendo certa ab incertis, utilia ab inutilibus secernere oportet: Et in controversiis Theologicis si amputaveris primò quæ de *verbis & nominibus* oriuntur lites, dein quæ de rebus non necessariis, quod reliquum est parvo includetur ambitu, & à paucis in dubium revocabitur.

De *Gratiâ*, cujus suprà meminimus, non dissimiles sunt & vix pauciores controversiæ. Nomine *Gratiæ* omnes intelligunt influxum aliquem divinum quo mens illuminatur in cognitione veri, & voluntas affectûsque versûs bonum inclinatur. Hic influxus gratiosus est universalis ex nonnullorum sententiâ, vimque suam habet & effectum magis minûsve pro ratione habitûque animorum in quos illabitur. Secundùm alios est particularis & discriminativus, neque à dispositionibus animorum pendet semper effectûs inæqualitas. Esto, non *semper*: In his & illis gratiam discriminativam agnoscunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apostolis, aliisve ad opus aliquod singulare à Deo constitutis. In reliquis autem quid ni se diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diversimodè pro qualitatibus subjecti cui incidit. Deus non est προσωπολήπτης, nec ipsius bonitati æquum est limites præscribere ex amore proprio aut animi nostri angustiis. Est communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ita rorem *Gratiæ*: suûmque per totum agrum spargit semen, quod pro diversitate soli, aliisque circumstantiis,

Aa. x. 34.

1Pct. i. 17.

stantiis, fructus fert magis minúsve, inæ-
quabili varietate. Christus etiam sese ob-^{1 Joh. ii. 2.}
tulit sacrificium propitiatorium pro omni-
bus. Nec cuiquam deerit subsidium Spiri-
tûs Sancti, modò quod in ipso fuerat, fece-
rit. Denique pietati & conatibus nostris,
quinetiam gloriæ divinæ, obicem ille pone-
re mihi videtur, qui liberaliter effusam cœ-
lestem gratiam ad paucos & incerti nominis
restringit.

Interea, & *velle & perficere* à Deo acce-
pimus, & in utroque Sancti Spiritûs auxi-
lio, intus operantis & inhabitantis, adjuva-
mur, (*Phil. ii. 13. Ephes. iii. 16.*) Et ab
hâc inhabitatione *Templa Dei* dicimur, &
quasi Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præ-
sentiae sedes, (*1 Cor. iii. 16. & vi. 19, Ephes. ii. 22.*) Hinc etiam spes nobis certa
immortalitatis & resurrectionis futuræ per
inhabitantem illum Spiritum Sanctum cujus
habemus primitias, quasi principium vitæ
& liberationis à corruptione, *Rom. viii. 11, 23. 2 Cor. v. 4, 5.* Eodem etiam respi-
cit, cum idem Spiritus, vel ejusdem parti-
cipatio nostra dicitur *Arrha* vel *Arrhabo*
futuræ hæreditatis & gloriæ: nempe pars
pretii in antecessum soluta, ut de præstatio-
ne reliqui rata fiat fides, *2 Cor. i. 22. Ephes. i. 13, 14. & iv. 30.* Denique idem Spiri-
tus alio aspectu aut allusione dicitur *Sigillum*:
quo scilicet obsignatur & fit authentica
æternæ hæreditatis promissio, ut ex iisdem
locis patet. Ita loquitur Scriptura Sacra
de significatione & efficacîa Spiritûs Sancti
fideles inhabitantis: & licet in iis qui dona
U
ip.

ipsius extraordinaria gustaverat, vim haberint hæc dicta fortiolem & singularem, omnes tamen complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt regenerati, renati, renovati, (*Joh. iii. 5. Tit. iii. 5.*) Qui *semen* illud *incorruptibile* in se retinent, (*1 Pet. i. 23.*) & ejusdem vitæ æternæ sunt hæredes.

Postremo, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad folium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus nostris succurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore sui accendat, flectatque cœlestia versùs & æterna: Quid, inquam, hujusmodi precibus Deum interpellamus & laceessimus, si nihil indè fructûs sperare liceat, nec istâc ope aut auxilio indigeamus?

Succedit doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præscientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præsentia, futura, cujuscunque generis, mihi extra dubium est. Quinetiam ordinem instituere quo alia aliis sint successura. In mundo autem naturali, præter ordinem, causas rerum omnium, à principio ad finem sæculorum, Deus constituit, & in ideâ mentis suæ inclusas tenet. Causas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam seriem, totam catenam: aut si magis placet, integram telam & contextum Universi. Ipse scilicet prima naturæ stamina, prima mundi fundamenta ita disposuit, ut non tantùm pulcherrima rerum compages indè oriretur, sed eadem etiam materia laben-

labentibus sæculis, secundum statos ordines & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris sapientiam ostentaret. Proinde statuendum est, (neque enim fas est credere, Hæc, Deo inscio, fortuito & contingenter advenisse) Ideam Mundi naturalis, æternam, stabilem, universalem, infallibilem, tam in primâ ipsius facie & fabricâ, quàm in toto ordine subsequenti, & per omnes vicissitudines à principio ad finem, in mente divinâ subsistere & semper substituisse.

De mundo morali secunda est quæstio: Qui suas non minus patitur vicissitudines, status degeneres, instaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut persuaserit hæc magis latuisse Deum, quàm cætera quæ memoravimus? Videmus naturam nunquam non conspirare cum Providentiâ, veluti sociam & fœderatam: Mundumque Naturalem ita sese acclinare & respondere morali, ac si illius hic esset quasi famulus & minister; ad exequendam scilicet Dei iram funestis catastrophis, aut testandam ipsius benevolentiam in statu innocuo. His perspectis, æquum est credere sapientiam & justitiam divinam hæc ita temperasse ab initio rerum, ut pari passu incederent. Quod quum fieri non potuit, nisi præcognitis & prædispositis utriusque mundi futuris mutationibus, didicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, sive majores, sive minores, præsciri à Deo, suoque beneplacito comprobari. Dein, in mundo morali pariter dicimus,

U 2

omnes

omnes status generales, & conversiones five in melius five in deterius, subjici divinæ providentiæ, præscientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara; sed manet tertia quæstio, ardua & perobscura, quatenus scilicet in singulis hominibus, eorūque actionibus singulis, locum habeant præscientia & præordinatio divina, idque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo sita est, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, si omnes ipsius motus, non resciantur modò, sed etiam præscribantur & definiantur ab æterno. His enim positis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus necessarii forent & immutabiles.

Hunc nodum vix aliter expedire possumus, quàm agnoscendo humani intellectus imbecillitatem & angustiam. Veram esse utramque partem seorsim, perspicimus clarè: sed modum conciliandi alteram alteri, quum adversæ videantur, ignoramus. Neque tamen deferenda est veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermistam, five eò quòd *ex parte tantum cognoscamus*, ut inquit Apostolus. In omni siquidem materiâ, nedum infinitâ (qualis est illa præscientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obscuro, distinguere oportet: relictisque quæ nos latent, ea retinere quæ manifestò cadunt sub aspectum nostrum & intelligentiam. Comperimus autem certissimâ experientiâ & interiori sensu in permultis nos esse liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos
motus

motus in corpore, ut itidem cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis assensum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis inesse potentiam experimur. Ex alterà autem parte, Deum esse omniscium, nec quicquam accidere eo invito aut inscio, certò novimus: tam ex perfectione omnimodà naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non esset idoneus Mundi Rector: Pendent enim res humanæ (præsidente semper providentiâ) ab humanis actibus, & potissimum ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & consultis Senatûs aut Conciliorum, & à præliorum eventu: & nisi hæc prænoverit Deus, quid crastino die futurum sit, necesse est nesciat, neque ullam habeat stabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani, ad omnes gentes & sæcula pertinentem. Quod si habeat hujusmodi Ideam Providentialem, ut ita dicam, quæ rerum temporumque totam seriem complectitur (qualem utique summo Numini, cui nihil inopinatum aut improvisum accidit, omnes sapientes attribuunt) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum series, Deo invito. A quibus enim causis effici potest quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodò approbatur; si non absolutè, saltem comparatè: aut ad illustranda alia, ut soni discordes aptè intermixti harmoniam acuunt, qui tamen in seipsis sunt ingrati. Præterea notandum, quòd

quò minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præscientiam divinam ac præordinationem. Quum enim illa sit infallibilis & universalis, nihil aliud evenire potest, aut alio modo quàm quo inclusum est in I-
deâ intellectûs divini. Denique, si dederis Deum præscire omnia, vel præscit ea in suis causis, vel in suo decreto: Et eodem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his fatís.

Non est sapientis argutari de modis rerum incomprehensibilium, sed in clarè perceptis acquiescere. Statuamus Deum esse omniscium, mundúmque regi providentiâ ad ipsius voluntatem & præscriptum. Dein, ut intimè conscii sumus, nos in pluribus sponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in his componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui nostro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem pleniorum. Interea, quod tutissimum est, sopitis controversiis ineluctabilibus, quæ vehementiùs agitata charitatem lædere solent, operam demus pietati & virtuti colendis, nostrisque conatibus nihil obstabit aut officiet quævis præscientia divina aut præordinatio.

Hæc hæctenus: Sunt quidem plures aliæ fat scio, controversiæ & controversiæ inter Theologos, sed non id agimus ut earum censum integrum instituamus, quum suis numeris opprobrio sint potiùs religioni Christianæ quàm adjumento aut honori. Hæc mihi

mihi videntur graviora capita diffensionis inter amicos ; & de Pontificiorum erroribus dicenda sunt plura in sequentibus. Interea hæc ipsa capita non tractanda mihi assumpsi ut subtilitates captarem, aut ut ea excuterem & definirem argutiùs, sed ut, minutiis relictis, animisq[ue] compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus : incerta licèt sint, & sententiis nostris privatis adversa. Quod dixit Marthæ Christus, *Martha, Martha, sollicita es, & satagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM*, Idem ferè dici potest de his dogmatis secundariis ; modò animum pium & sincerum afferas, fidemq[ue] inconcussam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controversiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui scitu sunt maximè necessariæ. Ad claudendum hoc argumentum restat tantùm, ut de *Opinionibus* in genere pauca insuper disseramus.

Opiniones appello variantes sententias hujus & illius sectæ aut cœtus hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujusmodi opiniones, sive veræ sive falsæ, proveniunt vel ab intellectu solo & simplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectûs in seipso est involuntarius, nec pro arbitrio nostro cuilibet opinioni aut propositioni assensum præbere possumus, aut eundem negare cuilibet : sed datum lumen sequimur : ac proinde quod à solo pendet intellectu, licèt error sit, non habet rationem peccati : sed imbecillitatis humanæ.

Quin

Quum verò affectus vitiosi in animum & intellectum influunt, trahuntque aut alliciunt in suas partes, id reverà rationem habet criminis : & ab hōc fonte oriuntur errores plurimi, id licèt plerunque fugiat ipsos authores. Propterea cūm experimur nos ferri aut vehementiùs inclinare in hanc aut illam opinionem absque ratione explicità aut examine præmisso, meritò dubitandum & inquirendum à quibus causis quāve origine proveniat illa anticipatio aut præjudicium. Quod si ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum est. Affectuum enim nomine hīc complector quicquid, præter rationem & oracula sacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut sententiam. Sive id à corpore & ipsius temperamento oriatur, (quod potissimū in Enthusiasticis contingere solet) sive à causis exterioribus,

Temperamentum corporis quandoque incalcescit nimium, quandoque nimis crassescit : atque hinc nasci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his causis interioribus non est hīc differendi locus. Plures sunt causæ exteriores, educatio, authoritas, quietis amor & studium, utilitas, aliæque vitæ commoda & honores. Ab educatione & inveteratà consuetudine multa imbibimus documenta de rebus sacris, absque rerum ipsarum examine. Quod vix aliter fieri potest, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda sunt principia religionis, sed his unà adjungit aut intermiscet

cet quælibet secta, quævis Ecclesia, opiniones sibi proprias: quæ eadem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentius & majori studio, quam primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & superioribus accepimus: multò minùs audemus ea contestari aut redarguere quæ pro veris haberi vult authoritas publica. Ab his dogmatis receptis si vel tantillum discesseris, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ dispendio, si fortè parcatur gravioribus damnis. Oportet esse fortem animo, & simul veritatis amantissimum, ut his quispiam non deterreatur malis à quavis sententiâ amplectendâ, aliis ingrata, sibi noxiâ. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimùm valere hæc argumenta, quum ad partem tutiorem & utiliorem omnes simus propensiores.

Crede mihi; non est eadem libertas animi & intellectûs in quæstione Theologicâ ac Mathematicâ excutiendâ. Hîc sola veritas mentem tangit, & assensum provocat: cum nihil profuturum sit aut obfuturum Mathematico, sive hanc partem, sive illam, veram esse comperiat & pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrâ quo minùs latentem videat, visâque agnoscat efferâtque veritatem. Et si quid humanitus patimur, ab illecebris mundi, à
X metu

metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hōc modo errantibus aliquid condonemus.

Distinguendi sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me iudice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reservet, alátque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil præterea concesseris aut indulseris errantibus, non id iustitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentia. Sed ut jus humanum & Christianum sequamur, permittendum est, ut quisque suam sententiam honestè proponat, quasi in communi hominum senatu, secundum æqui verique regulas examinandam, ut à dissentientibus, si opus est, refutetur: & apud alios vim suam habeat pro rationum allatarum momentis. Hæc mihi videtur, ad veritatem inveniendam, via recta: Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere mihi videntur infallibile apud homines: Quo quidem erecto & legitimè stabilito, jus habent definiendi omnes controversias. Qui verò hoc jus supremum & infallibile sibi non assumunt arrogante, sese aliis fatentes ὁμοιοπαθεῖς, pariterque erroribus

roribus obnoxios in suis sententiis, eorum decreta aut decisiones eatenus tantum valere possunt (quantum ad veritatem patefaciendam spectat) quatenus fundantur in * sacris literis & in recta ratione. Agnoscunt quidem omnes pro lege & regula scripturam sacram, sed hujusce legis interpretes infallibiles nullos habemus, nullos agnoscimus. Id conscientiae cujusque & § *judicio discretionis*, ut dicitur, in singulis apud nos rectè permittitur.

Ut alii aliorum ¶ *notiones & sententias intelligant, excutiant, dijudicent, refutentque aut amplectantur*, in omnibus disciplinis & scientiis permissum est, ad promovendam rerum cognitionem: Et in solâ Theologiâ si nobis interdictum sit hâc libertate, illo interdicto non tantum via obstruitur veritati investigandæ & adipiscendæ: sed, quod gravius est, adducitur in suspicionem ipsa Religio, ac si, suæ infirmitatis conscia, malè sibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod absit ut concedamus.

* Basil. Epist. 80. p. 143. ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διατιθεσάτω γραφή, &c.

§ *Quæ obscurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta sunt, ea quisque sicut voluerit interpretetur secundum sensum, suum* Aug. de Unit. Ecclesiæ c. 16.

¶ *Parem cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant*, Sc. V. Constantini verba apud Euseb. lib. 2. de vit. Constant. Ὁμοίαν τοῖς πεινέουσιν οἱ πλανώμενοι χαίροντες λαμβάνεωσαν εἰρήνης τε καὶ ἡσυχίας ἀπόλαυσιν.

De his omnibus si candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re nostrâ, falvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Est quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diversi non minùs placent quàm florum, aut animalium pictæ vestes. Si omnia objecta alba essent aut nigra, deesset naturæ suus decor, sua ornamenta: neque oculos animûmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, discrimina ingeniorum & opinionum stimulant & exercent mentem, vim & motum excitant, ne torpeant & stagnent res humanæ. Nec quinquam gravare solent leviora dissidia, præter morosos, imperiosos, & opiniosos; Facit etiam sæpe ipsa angustia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à sententiâ nostrâ dissidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Christianæ, ob cætera charitatis & amicitiae vincula non disrum-
pam.

CAP.

CAP. IX.

De Ecclesia Christiana, ipsius regimine & disciplina.

UT olim primarii Philosophi sectas condidère, nomine, doctrinâ, & institutis à reliquâ gente humanâ diremptas & discriminatas, ita manifestum est id in consiliis fuisse Jesu Nazareno, ut sectam institueret, novâ Lege à cæteris omnibus distinctam: eamque diffundendam in omnes gentes, & in omnia sæcula permanfuram.

Sic *parvis componere magna* solemus: Est autem revera altioris ordinis hæc institutio Christiana, nec tam Philosophorum scholas respicit quàm Gentilismum in genere, atque Judaismum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit & cessare voluit; novamque Legem in rebus sacris, populumque sub hac Lege sibi proprium constituit. Retentâ semper & illustratâ, quod sæpius diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

Utcunque, hæc nova institutio aut societas dicta est primùm à Judæis *secta Nazaræorum*, vel *hæresis Nazaræorum*, (nec quidem malè sonuerunt olim hæ voces) à Jesu Nazareno nomen sortita. Apud Gentes autem, Antiochiæ, discipuli Christi primò dicti sunt Christiani, à Christo capite, quo
titu-

Act. xxiv.

5, 14.

Act. vii.

titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc cœtum & sodalitatem Christianorum Apostoli plerumque usi sunt voce *Ecclesie* (congregationis populi, stylo Judaico.) Eandemque usurpârat antea Christus, cum se ait suam *Ecclesiam* ædificaturum in confessionem à Petro factam, nempe quòd esset *Messiah, Filius Dei viventis, Mat. xvi. 16, 17, 18.*

Diximus autem hanc, sive Sectam sive Ecclesiam, non fortuito & inopinato emergisse, sed præstituto consilio & apparatu. Et in eum finem Christus duodecim, ut notum est, elegit Apostolos, in primo statim Ministerii sui exordio. Quos sibi peculiariter ascitos & associatos, plenius instruxit & informavit, ut idonei essent quos postea ad Evangelium in toto orbe prædicandum emitteret & allegaret. Quin & alios septuaginta Discipulos in Civitates Judææ misit binos & binos, donis plus quam ordinariis instructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc. x.* Dein post suam resurrectionem Christus, jam jam abiturus, supremis verbis ita locutus est Apostolis, *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti: docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, Amen.* Denique post suam Ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, quem antea promiserat, eosdem Apostolos in suis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit, ut

Mat. iv.
18, 19, &c.
x. xxviii.
19.
Joh. xvii.
18.

Mat.
xxviii. 18,
19, 20.
Joh. xx.
21. &
xxi. 15.
16, 17.

ut essent testes & præcones ipsius operum & doctrinæ, non tantum *Hierosolymis*, & in *Act. i. 8.* totâ *Judeâ* & *Samariâ*, sed ad extremas partes *Terræ*. Utque suæ potissimum Resurrecti-*v. 22.* onis à mortuis fidem omnibus facerent.

Nec successu caruerunt Apostolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætósque tulere fructus, & Ecclesiæ quotidie addebantur, qui fidem Christianam amplexi, salvi fierent, ut in eorundem Apostolorum Actis memoratum legimus. Quum verò multitudo hominum nec contineri possit sinè aliquo regimine, nec in disciplinâ quâvis institui sinè doctoribus, horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cum scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione, cum, quâ patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios (*Ἐπισκόπους* dictos) qui vices eorum gere-*Act. xiv. 23.* rent, & utroque munere tam docendi quàm regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi,^{*1 Thess. v. 12.*} ab Apostolis designati, & cæteris præfecti,^{*Heb. xiii. 17.*} alios deinceps constituere, *Tit. i. 5.* ad promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & *Ἀρχιεπίσκοπος*, novumque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ serie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria interstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit,

vabit, *Ephes.* iv. 11, 12, 13. *Mat.* xxviii. 19. *I Cor.* xi. 26.

Sic è parvo femine crevit Ecclesia Christiana, in arborem, in sylvam : quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami sunt Ecclesiæ particulares, majores aut minores, quæ simul in truncò unitæ Ecclesiam universalem seu Catholicam constituunt. Miremur interea vim divinam hujusce feminis, Christianæ religionis intelligo progressum & incrementa : quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia sibi subjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invaluerè Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis : sed à plebeis & piscatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitus confirmata, flexit in assensum & obsequium genus humanum : Renitentibus interea tam Judæis quàm Gentibus, Imperatoribus diu persequentibus, & obluçtante Diabolo, furiisque infernis. Sed progrediamur.

De Doctrinâ, Regimine, & Disciplinâ hujusce Ecclesiæ Christianæ præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Christianâ, dictum est in precedentibus, *cap.* 8. & 9. Ad Regimen quod spectat, nullam instituit Christus formam singularem regiminis in Ecclesiâ : Sed eam constituisse videntur Apostoli, quam Episcopi cum suo presbyterio exercent, à primoribus Ecclesiæ sæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Ecclesiastici ita definitè & immutabiliter ab Apostolis

postolis constitutam existimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cum id exigit ratio manifesta aut necessitas. Varii modi & formæ administrandi, siue res Sacras siue Civiles, non sunt ipse finis & ultima linea rerum, sed media sunt ad finem: ad pacem scilicet, pietatem & virtutem assequenda. Quodcunque ad hanc metam collimat, rectius & rariùs aberrat, optimum id esto utrobivis imperium, siue ab uno, siue à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Ecclesiastici accommodatur plerumque ad statum Imperii aut Reipublicæ, ut eò melius coalescant, & suâ quasi cognatione arctiorem ineant amicitiam: sese suffulciant, corroborent, juventque mutuâ ope & authoritate in commodis & salute populi sibi commissi procurandis & promovendis, *Ut vitam degamus (quod utriusque scopus est) tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honestate.*

Ad regimen & præfecturam Ecclesiæ spectat, ut suprâ innuimus, ordinatio ministrorum in sacris, siue consecratio. Quum Sacerdotium Christianum non sit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quisque pro impetu animi sui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Ecclesiâ officium & authoritatem sibi assumat, ne spretis legibus decori oriatur confusio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmisso examine, præpositis Ecclesiæ maxime idonei videbuntur ad tantum munus suscipiendum; id Christus dedit Apostolis,

Y
Apostoli

Apostoli suis successoribus, atque alii deinceps aliis. Æquum est etiam & rationi consentaneum, ut hōc modo approbati, solenni aliquo ritu in novum illum ordinem & ministerium cooptentur. Christus inauguratus est ad munus suum obeundum descensu Spiritūs Sancti, formā visibili, omnis unctionis sacerdotalis complemento. Apostoli consecrati sunt à Christo, afflatu aut anhelitu : & postea delapsu Spiritūs Sancti sub specie lingularum ignearum. Apostoli autem consecrāverunt alios ad hoc sacrum munus, impositione manuum, ut olim à Mose factum est, *Num. xxvii. 18, 19, 20. Dent. xxxiv. 9.* Idemque mos, adhibitis precibus, etiamnum obtinet in Ecclesiā. Hic est ordo receptus & laudatus : quod si verò, pro mutabili & incerto rerum humanarum statu, in hōc aut illo casu, observari nequeant hæ regulæ, cedendum est necessitati, quæ omnem legem superat : atque iis utendum modis & mediis, quibus quàm proximè finis præcipuus institutionis Christianæ attingi poterit. Electiones, ut & modus disciplinæ in nonnullis, ab initio erant magis populares : quæ sensim, ad vitandam confusionem, ad præpositos Ecclesiæ sunt devoluta.

Spectat etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis : Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis : sed pro diversâ Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent limites. Solet hīc agitari quæ-

quæstio de potestate convocandi Synodos & conventus Ecclesiasticos: utrùm ea spectet ad Magistratum Civilem vel ad præpositos Ecclesiæ. Manifestum est, in primævis Ecclesiæ sæculis sub imperio Ethnico hanc potestatem exercuisse Ecclesiarum præsides: mutato autem Imperio in Christianum, eandem exercuisse Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione transierit hoc jus à sacrâ ad sæcularem potestatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujusvis Concilii generalis concessione: sed, opinor tacito Ecclesiæ consensu, ad conservandam pacem & concordiam inter utrumque statum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hõc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Ecclesiasticas, & penès eosdem erat vis coërciva; proinde ut affectus humani suasere hunc concentum, ita etiam pacis studium, ne duæ potestates Legislativæ sibi invicem obluçtarentur: aut mali Cives viderentur aut mali subditi Clerus Christianus. Interea, siquid jusserint statuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam insignem religionis Christianæ cessurum est, non deferenda est causa, sed conveniendum pacificè & deliberandum de salute religionis Christianæ, etiam injussu Magistratûs. In extremâ enim necessitate jus primævum reviviscit.

Huc etiam referri diximus ordinationem rituum sacrorum in rebus aliàs adiaphoris. Sed ritus illi adscriptitii, pauci sint oportet & modesti; Pauci, ne exterioribus nimis

occupati, ad sanctitatem internam animum minus intendamus: Modesti etiam, ne fastidium pariant, aut superstitionis fiant semina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari potest jus *Ligandi & Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodius referuntur ad Disciplinam Ecclesiasticam & Censuras, de quibus jam nonnulla sunt dicenda.

Potestas puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenus ad omne genus regiminis: sed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil est Ecclesiæ cum pœnis corporalibus, sed æquum esse videtur, ut penes sit rectores & præpositos Ecclesiæ sacris peragundis aut participandis interdicere, quoad fieri potest, aut à suo cœtu amovere viros nefarios & profanos. Absque hac disciplinâ, his pœnis, conservari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hōc modo interdicti aut amoti fuerint secundum leges receptas, latam sententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remissâ causâ, siquid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei iudicium, ἀπρωπόληπτον & infallibile. Neque minus penes est eosdem præpositos, vinctos his censuris, cum illis visum fuerit, liberare & absolvere.

Heb. xiii.
17.

Sed est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessarii. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confidentes & pœnitentes absolvere posse à peccatis,

catis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœ-
 lis, quæcunque debito modo remiserint in
 terris sacerdotes. Eámque absolutionem sa-
 cerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis
 periculosum fore, si non funestum. Hæc
 cautè intelligenda sunt, ne in errores inci-
 damus. Constat primò non esse penès sa-
 cerdotem aut hominum quempiam, suâ au-
 thoritate peccata remittere: Neque remissi-
 onem efficacem pendere à conditionibus ex-
 ternis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ.
 Quæ si adfuerit, remittentur peccata, sive *Ezek.*
 sacerdos absolvat peccatorem, sive non. Et *xviii. 22.*
 si non adlit, quicquid dixerit feceritve sa- & *xxxiii.*
 cerdos, manent irremissa. Proinde aut frus- *14, 15, 16.*
 tranea videtur, aut superflua absolutio sacer- *Luc. xv.*
 dotalis. Versus impœnitentem est frustra- *18, 19, &c.*
 nea, & verè pœnitentem versus est super-
 flua & supervacanea. Quapropter consulti-
 us esset, ut mihi videtur, ab his abstinere
 formulis absolutionis, quæ spem fallacem, fi-
 duciam inanem, & consolationem delusoriam
 animis hominum sæpe ingenerant. Nonnun-
 quam etiam populus, præviso hóc remedio,
 licentiam peccandi sibi faciliùs indulgent.
 Id licet autem expeditque, pœnitentibus ex-
 ponere promissa Dei de remissione peccato-
 rum verè contritis. Et si fortè crimen ali-
 quod secretum ad levandam conscientiam li-
 berè confessi fuerint, laborantibus succurren-
 dum est charitate, consilio & prudentiâ
 Christianâ, ut de misericordiâ Dei non des-
 perent. Denique, si quis æger, animo aut
 corpore, requisierit hanc absolutionem, ve-
 luti quoddam anodynum, præmissâ pœniten-
 tiâ non est illa deneganda. Valeat ad suam

con-

consolationem quantum valere potest, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœnitentes, & absolutionis hypotheticæ. Absolutio autem judiciaria sacerdotis si penitus ablata esset (præter illam quæ in restituendis excommunicatis exercetur) id quidem nihil obfuturum existimo religioni Christianæ. *Hieron. in Mat. xvi.* ad illa verba, *Dabo tibi claves.* Hunc locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Phariseorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quærat. *Mat. xvi. 19. Tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cœlis: & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cœlis.* Dein ex dicto Christi post suam resurrectionem ad omnes Apostolos, *Joh. xx. 23. Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.* Addunt nonnulli locum tertium, *Mat. xviii. 15, 16, 17.* Sed de privatorum litibus aut injuriis illuc agitur, iisq; componendis: ut repetitis admonitionibus injuriosus ad sanam mentem reducatur, & qui injuriam passus est se officium suum explêsse demonstret. Non temere adeundum erit forum Christianis, *Mat. v. 25, 40.* Nec certandum coram iudice infideli, *1 Cor. vi.* Si quis è Fratribus, inquit Christus,

injuriam tibi inferet, admone eum amicè & privatim. Dein, si minùs profeceris, coram testibus: denique si obstinaverit, coram Ecclesiâ aut publico conventu. Quod si neque justitiæ neque pudoris eum tangat ratio, post ultimum tentamen, fuge istum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei judicio relinque. Sed de causis aut censuris delictisve in Ecclesiam commissis, quantum video, nihil hîc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

Hæc loca præfata primò, si libet, in genere: dein seorsim expendemus. Dico primum in genere; nullum oportet sensum huic aut illi loco, nullam interpretationem affingere, quæ rationi claræ, atq; aliis sacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut suprâ diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? si de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis sunt remissa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: frustra pronuncias, *Absolve te*. Nec Deus eorum peccata remittet, nec, Deo invito, penès est hominum quemcunque ea remittere. Hoc dictat ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quum ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem salutis Evangelicæ & remissionis peccatorum necessariam, *Mat. iii. 7, 8, &c. Luc. iii. 3. & xxiv. 47. Act. iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 Pet. iii. 9.*

His præmissis, Quid de usu clavium dicendum sit, & de illâ phraseologiâ *ligandi & solvendi*, quâ usus est Christus, paucis examine-

Mat.
xxviii. 19.
20.
Joh. xx.
21.

minemus. Non occurrit aliàs, quod sciam, in sacris literis hæc dictio, sed in scriptis Talmudicis sæpissime, ut à viris doctis ostensum est: unde apparet esse locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbinicos, potestatem, aut usum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum sit, secundum eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hac origine deducunt dictum Christi, non nisi parem ei vim & significationem attribuunt: nempe quòd his verbis Christus dederit Petro, & sub ipsius nomine cæteris Apostolis, authoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum sit secundum Legem Christi, aut in novà lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quasi clavi, regnum cælorum, aut januam regni: Ita constituti sunt Apostoli, abeunte Christo, Legislatores Vicarii, aut ipsius Legis interpretes authentici, morum & doctrinæ Censores infallibiles: ut ex ore ipsorum, documentis, decretis, sententiis, addiscerent Christiani Profelyti, quatenus abolita fuerit Lex *Mosis*, quatenus observanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus sæpius incidebant quæstiones sub initio Evangelii ab Apostolis resolvendæ: ut ex Actis Apostolorum & Epistolis manifestum est, *Act.* x. 13, 14, 15. & xv. 20. & xxi. 24. *Gal.* ii. 14. De Circumcisione, de Idolothytis, de Diebus festis, aliisque similibus: quæ adhæserunt aliquatenus Christianis Judaizantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus suis antiquis nondum penitus

nitus excussis. Non consulendi sunt in posterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ^{Vid. Mat. xxiii. 4. & 13. & Luc. xi. 46, 52.} ab ore vestro, authoritate & definitionibus, inquit Christus, pendebit regula licitorum & illicitorum; & in his definiendis sæpius & diutius versati sunt Apostoli, ut ex eorum scriptis patet. Neque facile mihi persuadeo Christum hîc usum esse phrasæologiâ penitus novâ, nec apud gentes nec Judæos * receptâ, quamque ideo non intellecturi essent, ad quos allocutus est, sui Discipuli primarii:

Ad locum secundum quod spectat, *Joh. xx. 23.* de remittendis aut retinendis peccatis hîc clarior fit mentio. De quâ re, si rata habeantur quæ superius dicta sunt, eorum interpretationem oportebit sequi, qui hanc potestatem Apostolis solummodo concessam statunt: utpote qui errare non poterant in discernendis spiritibus hominum, verâque & fictâ pœnitentiâ dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc sensum collimare videntur, *V. 22. Cum hæc dixisset Apostolis Christus, afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, &c.* Ita cohærent verba; nec dubitandum esse censeo, majorem Apostolis in hac re, ut in aliis multis, concessam esse potentiam & authoritatem, quàm hodiernis Evangelii ministris quibuscunque. Qui

* Mos erat apud Hebræos, cum alicui potestas daretur, Legem & Prophetas interpretandi clave datâ, quasi in possessionem muneris mittere. Grot. ad Luc. xi. 52.

Mat. ix.
Luc. v.

corda hominum inspicere, sanare ægros solo verbo, aut tactu, aut umbrâ potuere, & resuscitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis authoritatem singularem eos exercuisse. Quum Christus sanavit Paralyticum, dixitque timido, *Confide Fili, remissa sunt tibi peccata tua*, Scribæ & Pharisei obmurmurabant, dicentes, *Quis est iste, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* Quibus ita respondit Christus, *Utrum est facilius, dicere, remissa sunt tibi peccata: aut dicere, surge & ambula?* Ut autem sciatis Filium hominis authoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, *tibi dico, surge, & sublato lectulo tuo, abi domum tuam; is autem illico surgens in conspectu eorum, sublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum suam, glorificans Deum.* Tu, qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequenter, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minùs id poteris, memento, nihil temere tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolicâ, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum fixum, in quo tandem requiescere oportet, nisi forsan reviviscant miracula.

Sed in præfatis Christi verbis ad Apostolos duo mihi contineri videntur: Primum est generale, atque omnibus Evangelii ministris unâ cum Apostolis commune, nimirum ut prædicent verbum *Reconciliationis* &

& Remissionis peccatorum in nomine Christi. Ita S. Paulus ipsum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *ministerium reconciliationis*: quo scilicet homines Deo, remissis peccatis per Christum, reconcilientur: sed nullâ factâ mentione absolutionis privatæ, 2 Cor. v. 18, 19, 20. Pariter apud S. Lucam verba Christi in cœlum migraturi, ad Apostolos habita, hōc modo leguntur, *Dixit iis, ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine resipiscientiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum, Luc. xxiv: 46, 47.* Hæc declaratio remissionis peccatorum per Christum est officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubio in verbis Christi includitur. Sed est aliud præterea, ut mihi videtur, Apostolis peculiare, atque iis qui dono *διακρίσεως πνευμάτων* pollebant, scilicet authoritativa potestas remittendi peccata in hōc aut illo homine, prout illis innotesceret animi ipsius status interior, verusque erga Deum affectus.

Rem paucis dicamus. Data est aliquibus in Ecclesiâ ministris potestas remittendi peccata: Quibus data sit, quæritur? An Apostolis tantum, vel pari jure eorum in Ecclesiâ successoribus, continuatâ serie ad hodierna usque sæcula: Nos in eâ sumus sententiâ, potestatem illam, quatenus est judiciaria & authentica, Apostolis tantum concessam esse: neque exerceri posse hodie à quibuscunque Ecclesiæ ministris. Facultas discernendi Spi-

ritus, & efficiendi miracula hanc authoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde charismatis subductis vel intermissis, unà desit illa potestas, suis nimirum indicibus, autoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacisque pœnitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transeuntem aut permanentem.

Hæc de remittendis peccatis dicta sunt: Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ita intelligas, ut nullius remittantur peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probique. Sin potius ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tam remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hîc paulisper, inspicienda est vis & ratio.

Ecclesiæ censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Schismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi pœnitentes, & denique contumaces. Adversus Flagitiosos utinam severior esset & magis aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosius exercita quàm cernere est hodie. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiunt à doctrinâ Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum antistites, ac si
in

in his verteretur cardo religionis: sed ad mores castigandos & pietatem tuendam potissimum instituta est Disciplina Ecclesiastica, tam apud Judæos quàm Christianos. Idololatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, pœnæ & infamiæ metu coercere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulsis, parum metuenda esset in cæteris opinionum diversitas. Denique, qui propter scelera & flagitia rite admoniti tandem è communitate Christianâ ejecti fuere, sinè reditu aut animo redeundi, pro desertis, derelictis, & tantum non desperatis habiti sunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immeritò dici possunt.

Schismatici habentur vulgò, qui se ultro separant à communione Ecclesiæ, & seorsim à publico conventu, apertè aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione malâ sæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à causis non injustis: ut ab Ecclesiis reformatis factum est, cum à Pontificiis recessere. Quærendum idcirco, quid sit quod schisma vel separationem faciat illicitam & criminofam. Ut discessio ab imperio Principis dici solet Rebello, ita discessio ab Ecclesiâ nomen habet Schismatis: Sed culpa quandoque est ex parte Principis, aut ex parte Ecclesiæ, siquando causas præbeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tam à Principe, quàm Ecclesiâ, æquo animo, ob
paciſ

pacis studium : (Hoc virum Christianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque spe lucri, aut affectibus privatis quibuscunque abduci aut avelli à communi societate & obsequio. Mala etiam publica nonnulla sunt dissimulanda, excusanda alia, alia denique pro viribus ferenda. Sed distinguendum est, ne prorsus obstupescere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cum eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultrà non possint, ab oppressis humeris sunt excutienda. Et quoad Ecclesiam (de quâ hîc agitur præcipuè) qui fundamenta religionis everunt, qui Idololatriam aut fœdam Superstitionem in Dei cultum invehunt, qui absurda & repugnantia humanis sensibus pro articulis fidei Christianæ obtrudunt, næ illi sunt verè schismatici, atque omnibus censuris digni. Alteri autem qui sese retrahunt ab hac communione, non aliter faciunt quàm qui à contagiosis aut pestiferis fugiunt. Pendet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tam qui dicendi sint Schismatici, quàm quibus censuris onerandi. Ad Hæreticos progredimur,

De vel.

Virg. c. 1.
princ.

Quodcunque *adversus veritatem sapit*, inquit Tertullianus, *erit hæresis, etiam vetus consuetudo*. Antiquitas non mutat verum in falsum nec è contra. *Nec hæreses tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoscunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falsum, dignoscemus? Imprimis ratio clara & evidens est index universalis. Huic quæcunque repugnant,

nant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacrae Scripturae sensu, aut fidei Christianae dogmatis. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacrae Literae nusquam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciatave Ecclesia regnatrice, extra crimen haereseos id constituitur; nec tantum innoxium est, sed pro pura veritate Evangelica firmiter est retinendum. Interea suus debetur honos Antiquitati, suus Patribus, suus Conciliis Ecclesiasticis: sed omnes omnium vires, fidem, authoritatem una complectitur
* Scriptura Sacra.

Præterea, Symbolum Apostolicum haberi solet *ὑπὲρ πᾶν* & quasi tessera *ὀρθοδοξίας*, rectae de doctrina Christiana sententiae, spectatae & probatae fidei. Ita Tertullianus loco præmemorato, *Regula quidem fidei, inquit, una est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem. Hanc lege fidei manente, cetera jam disciplina & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiam Dei. In his consistamus immobiles:*

De veland
Virg. c. 1.

* Cyprian Epist. 63. *Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audite. Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliud ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Hoc non minus in Theoreticis quam practicis verum est. Vide S. Augustin. contra Max. Arrian. & de Unit. Ecclesiae c. 3. contra Donatist. & 18. & 8. Epistol. Citat. ab Hooker. p. 119, 120.*

qui

qui verò multiplicant auctitántque dogmata ad fidem & salutem (secundùm eos) necessaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ita materiam ansámque præbent cavillantibus, & dilacerandi Ecclesiam per schismata & secessionem occasionem.

Hæresis, quatenus distinguitur à schismate, est affectus animi, ut ita dicam, incognoscibilis: præter soli Deo, aut hominibus à Deo inspiratis. Non definitur in sacris literis, & prout solet definiri, semper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, nisi forsan se prodat moribus pravis aut seditiosis, vel dogmata spargant Hæresiarchæ quæ eò tendant manifestó. Si planè fanatici sunt, mihi videntur, amandandi ad hospitia insanorum, donec deferbuerit & sese despumaverit iste æstus sanguinis, & ad sanam mentem redierint. Præterea, distinguendum est inter auctoritatem Apostolicam & hodiernam in censuris infligendis. Ab Anathematis abstinendum est hodie, ut mihi videtur, cum ad potestatem infallibilem id spectet. Ne sæviant tantopere, credántve censores Ecclesiastici se detrudere posse ad Tartara quos petunt suis fulminibus, nec ab Ecclesiæ Catholicæ communione internâ, & connexionem cum Christo capite sejungere, modò sic percussi ex mero amore Dei & veritatis suis

sententiis adhæreant, *Act.* iv. 19. *1 Cor.* ix. & xiii. 11. 16. Apostoli censuris & increpationibus suis, non animos solùm, sed etiam corpora *1 Tim.* i. ferire potuerunt, morbis efficere aut etiam morte, & Satanæ vexandos tradere quos devoverant.

voverant. Et per hæc effecta vim dedere manifestam latæ sententiæ, cum verò nihil efficit sententia, quid aliud est Anathemata spargere quàm in vacuum aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus in proposito.

Succedunt considerandæ *Lapsorum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districtè. Non enim describuntur jure aliquo divino, sed pendent à prudentiâ Christianâ & à constitutionibus Ecclesiæ, quæ pro ratione locorum & temporum sunt mutabiles. Dum stetit Ecclesia à Magistratu separata, utpote Ethnico; nec ullas aliunde suppetias accersere potuit; cavendum sibi duxit legibus severis in Lapsos & relapsos, quò magis terrorem incuteret Apostatis, aliisque qui à fide aut moribus Christianis desciverant. Pœnitentium publicorum *Exomologesis*, qualis fuerit apud An-

* Constitut. dict. Apostol. 1. 2. c. 21. Δίκαιος ὃ ἀδίκως φονεῖται ὑπὸ τινος, ὡς Θεὸς ἐν ἀναπαύσει ἔσται εἰς τὴν αἰῶνα ὡσαύτως καὶ ὁ μαλαίως ἀφοροῦντος ὑπὸ τῆς Ἐπισκόπου. *Iustus quippe injustè à quoquam occisus, apud Deum requiescet in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperam fuerit excommunicatus. Dein alterum dictum, ἡ κατάρα ἐπιστρέψῃ εἰς κεφαλὴν τῆς ἀδίκως αὐτῷ ἐκπέμψαντος, Revertetur maledictio in ipsius caput qui eam injustè emisit.* Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: Sape finit divina providentia, per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam cum patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo serviendum sit.

tiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum est ex Tertulliano, Cypriano, aliisque. Sed alia est hodie rerum facies & status Ecclesiæ. Quousque revocari debeat quæ jam exolevit, quo modo & formâ exercenda sit hæc disciplina, magni consilii res est. Cavendum ne tyrannidem affectare videamur in fontes & pœnitentes: Nec Christianos à peccato magis, quàm à pœnitentiâ, commisso peccato, deterreamus. Ex utrâque parte opus est prudentiâ, tam in sanandis vulneribus quàm in præcavendis. Sed ablatâ culpâ verè & solidè, unâ tollitur pœna: nec fictitiis indulgentiis, aut fictitio Purgatorio, crimen aut pœna criminis eluitur.

Denique quod spectat ad *Contumaces*, ita dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non comparent: vel latæ sententiæ non obtemperant, cùm ad jurisdictionem ejus, cui negant obsequi, pertinent. Vides hæc involvere jura humana, quæstiones & disceptationes fori, quæ non sunt hujus loci. Decet utique virum Christianum in omnibus pacificè & modestè se gerere, sive in causâ defendendâ, sive in pœnis subeundis. Ita tamen ut nemini non liceat, privilegia sibi per leges indulta conservare. Nec minùs iniqui sunt, qui alterius invadunt jura, quàm qui non parent mandatis licitis.

Hæc breviter diximus de regimine & disciplinâ Ecclesiæ; in quibus exercendis probatur & spectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præsident. Nobis enim

enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodius in Lege unius populi & gentis, nec perpetuò permanfurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facile esset unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tam ineuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterisque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii; omni denique mundi ætati, quæ sensim à pueritiâ ad maturitatem provehitur. Hæc alios atque alios modos & temperamenta postulant, ut in singulis finem ultimum assequamur, pacem nempe, ac pietatis & virtutis incrementa. Semper retinendum & revolvendum animo dictum Apostolicum, πάντα εὐσχημόνως, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω. Quæ regulæ cùm generales sint, vides multa permissa aut relicta iudicio sapientum & præpositorum Ecclesiæ: ut eorum consiliis, ita, pro re natâ, attemperetur rerum externarum ordo & administratio, ut *Graviora Legis* Christianæ facta tecta semper maneant, & evitentur offendicula quoad fieri potest: servatis ubique rationibus Honesti & Decoris. In his exterioribus dissentiunt nonnunquam Concilia à Conciliis, Synodi à Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione Ecclesiæ pro variis locis & tem-

A a 2

pori-

poribus ; modò id semper in animo habeant, non ut acquisitas sibi opes & dominationes tueantur, sed ut ad veræ pietatis augmentum & animarum salutem omnia digerant & disponant.

Neque miremur hæc omnia non fuisse constituta ab ipso Christo antequam terras deseruit. Neque enim opportunum id fuisset, nondum promulgato aut invalescente Evangelio. Hoc Apostolis incubuit primò, dein subsequenter Ecclesiæ præfectis, congruenter praxi & regulis Apostolicis. Apud Judæos quorum suprâ meminimus, non constituta fuit à Mose disciplina Ecclesiastica, sed à Synedrio postea, multis à Mose sæculis. Rectèque observatur à viris doctissimis, *Systema Ecclesiasticum* in Religione Christianâ plerumque imitari probata instituta Judæorum, Synedrii ac Synagogæ. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diœcesion factæ sunt plerumque secundum Imperii Romani divisiones. Præterea quamquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus suprâ, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exequabantur, Re-

* Conc. Trull. can. 38. τοῖς πολιτικοῖς ἔ, &c.

gimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercuere: eadēque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eādē vi & effectu quoad censuras, sed magis minúsve prout vigerent διακρίσεις πνευμάτων. Denique in constitutione Ecclesiæ Christianæ & ipsius œconomiā nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apostolis quàm vir prudens definiturus esset. In his autem administrandis, Distinguendum est semper inter ea quæ sunt juris Divini, atque ea quæ juris sunt tantum Ecclesiastici, adeoque humani: quæque proinde pro locorum, temporum rerumque circumstantiis identidem mutari solent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob solam pompam lucrūque sacerdotii augenda, sed ut obviàm eatur vitiis sæculi malisque moribus, aut etiam (quod sæpius accidit) succrescenti superstitioni. Ut gliscentem malitiam reprimant & religionis Christianæ sint quædam munita. Eo nempe consilio, proposito, & destinatione ordinanda sunt Ecclesiastica, ut abscissis superfluis & incommodis, suffectisque, si desiderantur, aptioribus, (sive sit in ritibus, sive in disciplinâ) status religionis externus ad sanctitatem internam promovendam semper adaptetur.

His observatis, haud æquum esset hodie externa omnia ad formam Ecclesiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum statu aliter atque aliter temperandum est Ecclesiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus & institutis

tis quæ jam transiere, quasi immerita. In administrandis sacramentis non paucae ceremoniæ & consuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptismo immersio, vel trina immersio: unctio, exufflatio & exorcismus, mellis & lactis gustus, & hujusmodi alia. In formulis & verbis baptizantis, & in tempore, seriùs aut citiùs, baptismi recipiendi non minùs variatum est. Pariter in Eucharistiâ omiſſa sunt plura quæ pridem erant in usu. Dabatur olim parvulis & infantibus Hostia Eucharistica: Deferebatur domi manducanda, vel amicis præbenda periclitantibus, moribundis, & nonnunquam, ut vereor, mortuis. Pane azymo utuntur alii, alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto, nec indignamur: Præterea Agapas colebant veteres, convivia Christiana Eucharistiæ annexa: idque temporibus Apostolicis & subsequenter. Dein Osculo sancto vel osculo charitatis salutabant alii alios, finitis precibus vel peractâ Eucharistiâ: quam quidem quotidie celebrabant. A sanguine & suffocatis abſtinentia diu obtinuit in Ecclesiâ: idque, ut credebant, vi instituti Apostolici. Circa jejunia, eorum tempora, leges modòsque alii erant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè instabiles. Abolitus est ordo Diaconissarum. Circa pœnitentiam publicam aut disciplinam pœnitentialem plurima laxantur, commutantur, aut prorsus abiire in defuetudinem. Denique in cultu solenni ordo, formulæ & modi variant inter se, & diversimodè constituuntur: Liturgiæ, officia, & gestus precantium: Diebus Dominicis stantes orabant

bant olim, nos genu flectimus : atque * alia hujusmodi consilii res sunt ad usum & ædificationem ordinandæ.

Hæc summatim commentati sumus de statu Ecclesiæ Christianæ : quæ clariora fi-ent, si de ipsius constitutione & auctoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca insuper adjiciamus. Definiri solet Ecclesia Cœtus fidelium, vel fidem Christianam profitentium : idque rectè, sed specialius definiri potest societas voluntaria doctrinâ ritibusque sacris ab aliis distincta, ex instituto Christi, & sub Christo capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem, & constitutionem primam : id enim à voluntate hominum non pendeat : sed eousque voluntaria est, quatenus in hanc societatem nemo cogi possit, nec in eadem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Christus, & religionis ab ipso constitutæ proprium est, ut solâ veritatis vi sibi viam faciat : nullâ vi externâ, nullâ pœnâ istiusmodi adhibitâ, neque erga infideles neque inter Christianos. A suppliciis corporalibus abstinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius sunt ordi-

* Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat, tam singulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Ecclesiæ, ætatum & sæculorum gradibus, intelligentia, scientia, & sapientia; sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eadèmq; sententiâ. Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. Ipsa plenaria Concilia sæpe priora à posterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quo latebat, August. l. 2. de bapt. cap. 3.

nis & jurisdictionis, & ad Magistratum seorsim spectant. Lex Christiana non constituta est eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat distinctio, hæc in parte, juris civilis & sacri : Totum jus erat divinum, ut in Theocrasiâ. Hanc libertatem unius religionis Christianæ propriam esse dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis : Alieno sanguine madefacta crescat & propagetur eorum religio, nostro nostra. Vincant illi, ut Hostes ; nos ut amici, monitores, consiliarii. Minis & metu mortis adigant alii serviles Animas in suum gregem, nos monstratâ viâ salutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur suademus, hortamur, & quodammodo propellimus : at solâ vi veritatis & propriæ suæ conscientiae stimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Christi, & cultores ipsius voluntarios. Nullâ vi utitur prout innuimus, præter suasoriâ & rationali, & in nullius provinciam sese ingerit. Non in bona aut vitam alterius, sunt enim Cæsaris : non in Conscientiam, est enim solius Dei. Neque tamen desunt Ecclesiæ sua jura : Eaque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primò, jura divina, à Christo & Apostolis constituta & confirmata. Qualia sunt jus prædicandi verbum Dei, & administrandi sacramenta : & ad hæc rite peragunda personas idoneas eligendi & designandi : Denique interdicens suis sacris nefarios & sceleratos. Secundò, jura socia : de quibus scilicet inter ipsos convenit in commune bonum Ecclesiæ ; quæque,
Magi-

Magistratu non renuente, exercere possunt : modò sint innocua, nec libertati Christianæ dissidentanea. Denique, jura politica ; quæ à Magistratu & legibus, Ecclesiæ sunt concessa : Qualia sunt multa circa redditus & libertates Ecclesiasticorum, circa disciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi constitutiones : cum aliis similibus, quæ alia atque alia sunt pro diversis locis & temporibus. Atque intrà hos terminos consistere mihi videntur jura Ecclesiæ.

Inter jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Ecclesiasticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, sed prudentiâ humanâ instituuntur Comitia Ecclesiastica. Itâ tamen ut in extremâ necessitate consulendum sit religioni Christianæ, ne labatur. De rebus externis ordinandis & œconomiâ Ecclesiæ in his conventibus usitatiùs deliberatur. At si quis de controversiâ finiendâ Concilium appellet, ipsius sententiæ (non prohibente principe) acquiescere debet, ut eâ de re lites publicas ultrâ non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quacunque parte steterit sententia Concilii : Sed ad pacem conservandam ordinemque Res ita judicata pro ratâ habeatur appellanti, vel prematur postea silentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ semper ratione, æstimemus, res paulo altius est repetenda.

Fundamenti loco ponatur, perire non posse funditus Ecclesiam Christianam, nunquam extinctum iri in terris. Nunquam re-

Mat. xvi.
18. &
xxviii. ult.

vivifcet & dominabitur Paganismus aut Judaismus: Nunquam prævalebit Lex Mahometis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Christianæ professione. Hoc certum ratumque ex verbis Christi. Sed qui promisit se conservaturum Ecclesiam suam inextinctam, non itidem promisit eandem se conservaturum incorruptam; incorruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimo nos movent eadem Oracula Sacra futurorum scandalorum, Apostasiæ futuræ, Antichristi futuri: Eoque regnante corruptum iri Ecclesiam, tam in fide quàm moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuissem ab hac maculâ quamlibet Ecclesiam. Proh dolor! id quod maximè sacrum est in omni religione, & potissimum in nostrâ, desideratur maximè inter Christianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpato. Atque ii ipsi qui se jactitant immunes ab omni errore in fide improbitate & vitiis sunt maximè infames.

Mala Moralia, secundum institutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo sunt odiosa: Spiritumque Dei offendunt, contristant, abigunt aut extinguunt. (*Ephes. iv. 30.*) aditumque ad veritatem intelligendam mentemque Christi præcludunt, *Joh. iv. 14. & vii. 17.* Quo minùs credibile est Spiritum veritatis habitare inter malos.

Ad Doctrinam quod spectat, neque hanc eliquatam penitus, & ab omni fæce & admistione puram esse arbitror in quavis Ecclesiâ

clesiâ particulari : sed in his quàm illis multo minùs aberratur, in paucioribus nimirum & levioribus. Si de Ecclesiâ universali instituatür quæstio, ipsius sententia non aliter investigari potest quàm in Concilio Generali : Quùmque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iisdem ferè viris compositum sit, quibus constant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iisdem affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt sapientiores aut inerrantes. Sententiæ Conciliorum, sive majorum sive minorum, nihil aliud mihi videntur quàm consulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propositis. Quibus suus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in sacris dogmatis recipiendis, ultima Judex est Conscientia cujusque, Deo sinceritatis teste. Doctores aut cœtus Doctorum errare possunt, atque fœnum aut stipulam super-ædificare, (1 Cor. iii. 12.) res inanes & combustibiles. Id * firmum fixumque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apostolicis) Tribunal Infallibile : Nihil paris authoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis : sive sit definitio Concilii, sive Traditio quæcunque inscripta : Nec ita obligari conscientiam quorumvis hominum placitis, ut non supersit in privatis *Judicium discretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut constituunt veritatem quicunque conventus Ec-

* Δεῖ γὰρ εἶ τῶν θεῶν μυστηρίων μὴδε τὸ τυχεῖν, &c. Quod inquit addendum sit sacris literis in re fidei. Cyril. Catec. 4. m. p. 30. huc transfer si bene congruunt.

clesiastici, nec procudere possunt novos Fidei Articulos, sed tentant pro viribus veritatem invenire, fidemque primitus datam rectè exponere. Quum verò non sint *αὐτόπαιστοι*, æquo examini subjiciendæ sunt eorum sententiæ, constitutiones & decreta. Et si fortè reperiantur Sacris Literis adversa, aut manifestæ rationi, his refragantibus nullius obligant conscientiam.

Præterea, Horum conventuum si respiciamus indolem & affectus, sequuntur plerumque inclinationes temporum & personarum. Agitantur quæstiones huc illuc privatis partium studiis, & definiuntur maxime ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hætenus Imperatoria aut Pontificia, & in utrisque quantum valuit factio, discas malle ex rerum ipsarum historiâ, aut aliorum animadversionibus, quàm ex nostris. Bene dictum est olim ab Apostolis, utputà errori non obnoxiiis, *Ita visum est Spiritui Sancto & nobis*: Sed cum pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, simulatâ authoritate luditur in re seriâ, & nomen Dei prophanatur cum placitis humanis inscribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tam à vi externâ, quàm à partium studiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Ecclesiasticum legitime convocatum & sub æquis conditionibus: A viris probis, sapientibus & verè Christianis compositum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo sincere

rè & audacter proferunt & profitentur: Hujusmodi cœtus angusti quis non pronus veneraretur judicium? Sed hujusmodi cœtum à temporibus Apostolicis Sol nondum vidit in his terris; an visurus sit unquam, nescio. Interea donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, sit tibi Concilium Prophetarum, Evangelistarum, & Apostolorum chorus: *Ephes. ii. 20, 21, 22.* Eorum decreta & constitutiones evolve, hos sequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò sint aperti vigilésque oculi: nec offundantur animo, ut sæpius solet, à cupiditatibus mundanis, caligo & nebulæ. His regulis præpositis, unicum est ad salutem necessarium, *Sinceritas*: & qui sub hac includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora sunt ad salutem requisita. Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurimum. Sed qui fidelis est in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immisit, plus dedit cæteris, judicante Christo. Pro voluntate & viribus æstimatur opus cujusque, non pro mole & magnitudine tantum. Ita qui Deo loquenti & revelanti credit, & quicquid noverit ipsius esse verbum firmâ fide amplectitur, is complexim & implicitè & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitus revelantur: & speciatim ac expli-

* *Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hæreticum, aut omnis Christi discipulus erit Hæreticus. Facund. Hermian. l. 12. c. 1.*

citè hoc aut illud dogma, quàm primùm quærenti innotuerit id esse Verbum Dei. Deus non tam respicit numerum articulo-
rum quibus fides adhibetur, quàm dispositi-
onem animi quâ creditur, & quos ferat fruc-
tus illa fides. Denique, nihil valet fides
absque fundamento & fructu, & nullum est
certum fidei fundamentum præter Verbum
Dei, nec fructus finè obedientiâ illi debitâ.
Atque his adhæreamus.

Tandem ut claudamus omnia, non diffi-
tendum est in his Ecclesiasticis, quæ pru-
dentia Christianæ magnâ ex parte commissa
sunt, nonnunquam occurrere locos nodosos
& casus ferè inextricabiles, ubi omnem
prorsus errorem effugere non tam penès nos
est, quàm à magnis præcavere. Sed idem
accidit non rarò in cæteris rebus humanis :
In quibus non pauca sunt mala insanabilia,
& dubia insolubilia. Et quemadmodum è
malis minimum, ita è dubiis minùs dubium
Prudentis est eligere. Adhibitis semper in
consilium & iudicii regulam Literis Sacris,
Conscientiâ purâ, & Christianæ religionis
indole & fine ultimo. Hæc hætenus.

F I N I S.

P. 1	L.			Lege	præstitum
	5	prestium			
2	26	restaurandum			restaurandam
10	18	19 mente, mente,	<i>dele</i>		mente
16	15	ὅν			ὅν
16	17	καταργῶς			καταργῶς
21	7	pluro			plura
21	22	ordinis			ordines
49	18	gaudiam			in gaudium
71	14	del			vel
78	6	practi			pacti
87	17	quid			qui
93	31	fortitur			fortiter
124	26	obthurantur			obturantur
142	21	institia			justitia
127	13	quid			qui
139	1	φυσικῶς			φυσικῶς
146	1	gustaverat			gustaverant.
169	19	statunt			statuunt

1. Argumentum et Ratio Operis. . .
2. De Religione Naturali universali et immutabili. Dein de Religione instituta, et ipsius fundamente generali in singulis Oeconomis.
3. De Religione privata specialius; ipsius utilitate et auctoritate multifaria.
4. De lege Christiana cum aliis comparata: et de ipsius incolae et Auctore.
5. De Cultu Dei et ritibus Sacris, secundum Legem Christianam.
6. De morum regula et vitae praeceptis secundum legem Christianam.
7. De Fide et Dogmatis Christianorum.
8. De Dogmatis secundariis in doctrina Christiana, a viris varie expositis.
9. De Ecclesia Christiana, ipsius regimine et disciplina.

XX XI. 86

Nr. 1081

Ausgang: 31. III. 1952

I. Schäden: a, b, d, e, j, k, l, m, n, p, q, r, s, v, w, x, y, z

II. Behandlung: 3, 8a, 20, 25, 26, 29, 30, 36, 39,

III. Besonderheit

